VUČIĆ, ERDOGAN I ORBAN: TEHNOLOGIJA VLASTI

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 200 DIN

01164

9 770353 802002

VREME

broj 1215

17. april 2014.

UKRAJINA, PROLEĆE 2014

GRAĐANSKI RAT NA POMOLU

THE S**PARK**LING EXPERIENCE

Hotel Park is located at the heart of the city, on the corner of the most beautiful Belgrade streets.
Its attractive location and excellent position surrounded by greenery provides isolation from the city noise and offers the same key elements as the real park does - rest, relaxation and peace.

Renovated in 2012, Hotel Park proudly wears its three star by international standards and excellent quality of service of each of its segments.
The special values of Hotel Park are its staff and high quality services that give guests a reason to come back and honestly recommend Hotel Park.

Hotel Park nalazi se u samom centru grada, na uglu najlepših beogradskih ulica.
Svojom atraktivnom lokacijom i odličnom pozicijom, okružen zelenilom i izolovan od buke, omogućuje sve ono što nudi i pravi park – odmor, mir i relaksaciju.

Renoviran 2012, s ponosom ističe svoje tri zvezdice po internacionalnim standardima i odličan kvalitet svakog segmenta usluge. Posebnu dragocenost Hotela Park čini ljubazno osoblje i visok nivo servisa koji će gostima pružiti ugodan boravak i razlog da ponovo posete prestonicu Srbije.

PARK | HOTEL ★★★
BELGRADE

Njegoseva 2, 11000 Belgrade, Phone: +381 11 3640-383
e-mail: reception@hotelparkbeograd.rs
www.hotelparkbeograd.rs

Welcome to the Brand New Park

VREME

BROJ 1215
17. april 2014.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
korektori: Ana Ćuk Dragomirović, Marko Tasić, Stanica Milošević;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje
www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Zoom: Pokloni se i najzad počni

06 Ukrajina:
Uspešan početak građanskog rata

12 Vlada na pomolu:
Mandatar i njegov kadrovski špil

14 Tehnologija osvajanja i držanja vlasti:
Tri lidera posebnog kova

18 Podsećanje: Odlazak Vlajka Stojiljkovića

20 Slučaj Radulović i C market:
Povratak odbeglog direktora

22 Sagorevanje na poslu:
Za minimalac do poslednjeg daha

25 Nuspojave: Satelit Srbija i veleizdajnici

26 Istraživanje o porodici:
Ljubav i muke po roditelju

28 Supsidijarna zaštita u Srbiji:
Godine idu, a nisam sa svojima

30 Lisica i ždral: Netačna pitanja II

31 Forum Srbija Nemačka:
Prijateljstvo i saradnja

KULTURA

40 100 dela iz zbirki Muzeja savremene umetnosti: Ušće na Dedinju

42 Intervju: Žana Gvozdenović

44 Intervju: Zijah A. Sokolović

46 Umesto nekrologa:
Sju Taunzend (1946–2014)

48 Festivali: Moćan „sixpack" sa severa

49 Novi album Brusa Springstina „High Hopes": Sede Ajnštajn i Šekspir i piju pivo

51 Nagrada "Jelena Šantić":
Minimalizam sa čvrstom podlogom

52 Reč o delu: Festival „Todo Mundo"

53 TV Manijak: Topla ljudska priča

MOZAIK

54 Kultura sećanja: Vreme revizionizma ili neodoljivost prekrajanja istorije

61 Navigator: Bezbednosna aritmija

62 Vreme uživanja: Ulični svirač

Cilj Foruma Srbija Nemačka, između ostalog, jeste i to da građani Srbije bolje upoznaju Nemačku, da Nemci saznaju više o Srbiji. Jer, neznanje dovodi do predrasuda, a predrasude koče razvoj

PIŠE: RADMILO MARKOVIĆ

Prostor Muzeja istorije Jugoslavije na beogradskom Dedinju ovih dana je pun. U toku je izložba "Jugoslovenska umetnost od 1900. do 1945." u okviru koje je izloženo sto najreprezentativnijih umetničkih dela iz kapitalnih zbirki Muzeja savremene umetnosti, koji je već sedam godina zatvoren

PIŠE: TANJA JOVANOVIĆ

Prošlost o kojoj je ovde reč i čija su tumačenja predmet žestokih sporenja, radikalnih preispitivanja i preocenjivanja nije bilo koje vreme niti bilo koji događaj. U pitanju je ključni i najtraumatičniji sukob koji je obeležio dvadeseti vek: Drugi svetski rat i snage koje su u njemu bile sučeljene, fašizam i antifašizam

PIŠE: MILO PETROVIĆ

Na naslovnoj strani: Ukrajinski vojnici
Foto: AP

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Pokloni se i najzad počni: Vučić liči na čoveka koji se sprema da skoči u hladnu i duboku vodu, hvata zalet i stane kad se približi skakaonici

Aleksandru Vučiću na sednici Glavnog odbora SNS-a svi su tapšali, ali to je neki put i način da se tom vrstom buke prikrije ono što ljudi stvarno misle. To važi za celu Srbiju

REFORMA I NADA: DRŽEĆI SE NOKTIMA ZA IVICU PROVALIJE

Nema velike tajne u vrtoglavom rastu i održavanju popularnosti Aleksandra Vučića. Sve što je on govorio za ove gotovo dve godine – koliko je njegova stranka i on, kao stožer stranačkih uspeha, na vlasti – običnom i ojađenom svetu verovatno deluje kao melem na ljutu ranu.

Vučić ima nesporan dar da čoveku koji ga sluša sve što govori, a posebno način na koji govori, izgleda kao neka pravedna kazna koja će doći, ali njega lično neće da pogodi. Svi će, čini mu se, da nadrljaju, a njemu će biti bolje. Gubitniku tranzicije i srpskog lutanja u prostoru i vremenu izgleda sasvim normalno da neko drugi bude kriv za to što živi bedno, držeći se noktima za ivicu provalije.

Tu je najveći rezervoar Vučićeve političke snage i dok bude samo govorio ona neće biti okrnjena. Problemi će da nastanu ako ikada počne sprovođenje onoga što Vučić obećava. Dobro, neće to biti "ubijanje i vešanje na Terazijama", ali pad popularnosti će početi od trenutka kada taj obožavalac Vučićeve ideje za više reda i pravde i sam shvati da će biti pogođen direktnom intervencijom i dubokim rezovima u živom tkivu jednog suštinski klijentelističkog društva u kome nema nevinih. Kad se ruši kuća, cigle padaju po svima.

To je uostalom i glavni razlog što se sve to odlaže već decenijama. Ali, Vučiću je pripala nezahvalna uloga da u vremenskoj iznudici te poteze i odigra. Dve godine on liči na čoveka koji se sprema da skoči u hladnu i duboku vodu, hvata zalet i stane kad se približi skakaonici. Skoro dve godine raznim manevrima taj skok se odlaže, a voda je sve dublja i hladnija.

Vučić hrabri sebe i partijske drugove: "Dobro je što je nama pripao najteži zadatak, ali i najveća čast. Neke političare buduće generacije neće pamtiti, ali ovu vladu će ljudi pamtiti po hrabrosti da se pokrenu reforme, zbog činjenice da u kampanji nismo obećavali med i mleko, zato što ćemo doneti zakone o radu, stečaju, privatizaciji, planiranju i izgradnji i sve drugo što smo obećavali, zato što ćemo javna preduzeća izbaciti iz kontrole ministarstava pa neće biti ničija partijska prćija", rekao je Vučić na sednici Glavnog odbora SNS-a.

Tamo su mu svi tapšali, ali to je neki put i način da se tom vrstom buke prikrije ono što ljudi stvarno misle. To važi za celu Srbiju.

GDE SU PARE: GODIŠNJICA BRISELSKOG SPORAZUMA

Ima ironije u tome da se godišnjica od usvajanja i potpisivanja Briselskog sporazuma kojim je trasirano povlačenje Srbije s Kosova i Metohije zaseni nalazom skupštinskog anketnog odbora o trošenju svenarodnih para na projekt očuvanja Kosova u okviru Srbije.

Predlog izveštaja o trošenju budžetskih sredstava na Kosovu i Metohiji, od 2000. do 2012. godine, koji je većinom glasova usvojio Anketni odbor Skupštine Srbije, pokazao je da je bilo velikih zloupotreba. Nenamensko trošenje sredstava iz republičke kase – iz koje je za KiM u tih 12 godina izdvojeno blizu 230 milijardi dinara (ili 53 miliona dnevno), to jest više od 2,8 milijardi evra ukupno – utvrđeno je u mnogim oblastima – od sanacije posledica zemljotresa u Kosovsko-pomoravskom upravnom okrugu, aprila 2002, preko otkupa kuća i stanova za smeštaj kadrova i stambeno zbrinjavanje interno raseljenih lica, izgradnje infrastrukture, do oblasti obrazovanja i zdravstva i finansiranja potreba lokalnih samouprava i javnih preduzeća.

Predsednik Anketnog odbora Momir Stojanović je rekao da predlog izveštaja nikog ne optužuje, nego ukazuje na nenamensko trošenje. "Izveštaj nije uperen protiv našeg na-

foto: M. Milenković

roda na Kosovu i Metohiji, nego protiv onih koji su se bezobrazno obogatili i 'patriota' koji su moć stekli potkradanjem državnih para", rekao je Stojanović na sednici ovog odbora.

U ovim predsednikovim rečima ima malo političke zluradosti a zluradi bi mogli čak i da likuju nad onim delom o patriotama. Kao da se sugeriše da je bolje što smo se manuli te glavobolje s Kosovom kad to toliko košta i toliko se krade. Ali, rekao bih da odgovornost ne počiva samo na "patriotama s terena". Budžetski nadzor na Kosovu gotovo da nije postojao. Beograd je nemo gledao kako se država čerupa. Smatralo se nekako nepristojnim braću u nevolji pitati šta je s našim parama, kako se troše i ko ih troši i ko se sve tu ugradio. Iza velikih reči skrivan je krupan i sitan kriminal.

Bio je to krupan državni projekt – učiniti opstanak Srba na Kosovu održivom misijom – i smatralo se sitničarenjem da se na uštrb najveće nacionalne teme i mita postavljaju ovozemaljska pitanja oko para.

Sva trežnjenja su mučna, a najmučnija su ona izazvana teškim opijanjem.

BOG I FUDBAL: DA KUPE KALENDAR NA VREME

Tucanje jajima je uskršnji običaj, ali evo vam primera tucanja u zdrav mozak. Nadležni u Fudbalskom savezu Srbije odredili su nove termine odigravanja prvoligaških utakmica da ne bi pikanjem lopte uvredili nečija verska osećanja, a posebno navijača koji su toliko pobožni da je njihova skrušenost već postala legendarna i prešla, po čuvenju, naše granice.

Lepo, fudbal će da se igra u neke druge dane kada je bogougodnije izbiti nekom oko ili zub. Crkva pokazuje svojstva margarina. U sve se meša. Tako nam u "Politici" protoprezviter stavrofor dr Velibor Džomić, predstavljen kao stručnjak za crkveno pravo, objašnjava:

"Dobro je što su nadležni u fudbalskim institucijama doneli odluku o pomeranju termina utakmica na Veliku subotu. Žalosno je ako to nije urađeno na svim nivoima, nego samo u najvažnijoj ligi. Takođe, moram da konstatujem da oni koji određuju termine fudbalskih utakmica, kao ni ranije, nisu bili na visini zadatka kada su planirali i utvrdili kalendar takmičenja. Vaskrs spada u pokretne praznike, ali bi odgovorni u fudbalskim institucijama trebalo da znaju da nije vanredni praznik. Sveti arhijerejski sinod SPC uvek blagovremeno objavljuje crkveni kalendar za narednu godinu. Na primer, uskoro će se pojaviti crkveni kalendar za 2015. godinu. Iz njega će oni koji žele moći da vide kada će se Vaskrs proslavljati naredne godine. Ukoliko budu pokazali dobru volju prema igračima i navijačima među kojima je najveći broj vernika, neće doći u situaciju da pomeraju termine, objašnjavaju razloge i trpe kritike."

A da ne bi sve ostalo na reklami crkvenog kalendara za naredno leto gospodnje Džomić dodaje i malo duhovnosti, pa kaže:

"Nije blagosloveno da se utakmice organizuju u Velikoj ili, kako se još naziva Strasnoj sedmici, niti na Vaskrs. Pravoslavni hrišćani se tokom velikog posta pripremaju za Vaskrs sveukupnim uzdržavanjem i molitvom. Taj podvig je u svakom pogledu vrhunski u Velikoj sedmici. Na Veliku subotu prizivamo sebe, jedni druge i sve saborno da usklikne Gospodu sva zemlja, a ne da zviždimo i navijamo. Možda tropar koji sveštenik molitveno izgovara u toku liturgije na Veliku subotu najbolje daje odgovor zašto ne treba organizovati utakmicu na taj dan: 'neka umukne svako telo čovečije i neka u sebi stoji sa strahom i trepetom, i ništa zemaljsko neka ne pomišlja, jer Car careva i Gospodar gospodara dolazi da bude zaklan i dade sebe za hranu vernima...'" ¶

USPEŠAN POČE
GRAĐANSKOG

Ukrajinska vojska i policija počele su vojnu akciju na istoku Ukrajine i zauzele napuštenu vojnu bazu koju su kontrolisali pobunjenici. Ima mrtvih i ranjenih. Vojska kreće dalje, dok u desetak gradova Donjecke oblasti pobunjenici uzvikuju da će "banderovce čekati Staljingrad"

Ukrajinski tenk 15. aprila 2014. pred Slavjanskom na istoku Ukrajine, tamo gde su lokalni Rusi zauzeli državne zgrade i policijske stanice i proglašavali republiku, manevrisao je po uskom putu i po blatnjavoj utrini praveći gusenicama duboke brazde u nakislom černozemu, dok su pred njega civili isprečavali automobil urlajući: "Na kavo streljaješ. Guši mašinu!" Tenkista je na kraju tog sumornog kišnog jutra izašao iz tenka i pozdravio se s jednim od civila.

Na drugim tačkama viđeno je gomilanje ukrajinske teške vojne tehnike i helikoptera. Oko 40 kilometara severno od Slavjanska izveštač AFP-a uočio je kolonu od deset tenkova, deset oklopnih transportnih vozila i sedam autobusa sa pripadnicima specijalnih ukrajinskih jedinica. Ruske agencije prenose da su tenkovi primećeni u okolini Kramatorska, a da je Slavjansk okružen sa svih strana. Nije se dugo čekalo da puška iz prvog čina opali.

PUŠKARANJE NA AERODROMU

U utorak 15. aprila oko 17 časova po lokalnom vremenu ruska televizija RT javlja da su iznad aerodroma kod Krematorska 30 kilometara južno od Slavjanska leteli ukrajinski avioni "suhoj" i da je došlo do puškaranja između ukrajinskih vojnika, koji su tu stigli u oklopnim vozilima, i pripadnika odbrane Krematorska, grada od 180.000 žitelja, 100 kilometara severoistočno od Donjecka.

Pobunjenici su bili zauzeli aerodrom na obodu grada, zapravo bivšu vojnu avio-bazu koja u novije vreme nije opsluživala ni civilni saobraćaj, već je služila kao pista aero-kluba i kao parking starih aviona i helikoptera. U toku pregovora sa ukrajinskim snagama iznenada je počela pucnjava čiji je rezultat bio krvav: po ruskoj RT, koja se poziva na proruske izvore, poginula su četvorica pobunjenika, a po ruskoj TV 24 čak jedanaest, a ranjena su dvojica pobunjenika. Čule su se eksplozije i paljba. Prema izveštaču BBC-ja, na aerodrom su sletela tri ukrajinska vojna transportna helikoptera iz kojih su

TAK RATA

Žarišta na istoku Ukrajine
Ilustracija: Vreme/IH

ISTOČNA UKRAJINA: Proruski pobunjenici i ukrajinska vojska
Foto: Fonet/AP

iskočili specijalci obučeni u crne uniforme, a na pobunjenike je, po jednoj verziji ispričanoj izveštaču BBC-ja zapucano da bi se omogućilo sletanje helikoptera. Na aerodromu, po izveštaju jedne nemačke novinarke, posle sukoba nije bilo više od tridesetak vojnika.

Pošto je zauzela aerodrom, vojska je ponovo počela pregovore s pobunjenicima, čijih je stotinak pripadnika na barikadama nedaleko od aerodroma, na ulazu u sam grad Kramatorsk, čekalo naredbu svog komandira da se potpale barikade, kako bi se otežao ulazak vojnika u grad, javila je agencija RIA Novosti. Oko aerodroma se okupilo mnogo ljudi, među kojima je bilo i dece. Nedaleko od Krematorska, na putu do desetak kilometara udaljenog Slavjanska, uočena je u utorak kasno uveče grupa ljudi kako se kreće s ruskim i sa zastavama "Donjecke republike" u rukama, a neki su nosili i streljačko naoružanje. BBC izveštava u utorak 15. aprila kasno uveče da je grupa demonstranata naoružanih revolverima uzvikivala ruske slogane i tražila da helikopteri napuste bazu i da se vojnici vrate u Kijev.

Malo posle akcije na aerodromu u Kramatorsku oko 18 časova po lokalnom vremenu stizale su vesti da je ukrajinska vojska oklopnim vozilima i sa oko 500 vojnika krenula i na grad Slavjansk, na čijim su ulazima gorele gume. Agencija RIA Novosti je nekoliko sati kasnije javila, pozivajući se na izjave kijevskih zvaničnika, da ukrajinska vojska u toku te večeri ipak nije ušla u grad. Dok je vojna kolona u predvečerje pristizala, u Slavjansku su se hrabrili tvrdnjama da će "banderovcima prirediti Staljingrad". Bivša gradonačelnica Nela Štepa, koja je u trenutku osvajanja milicijske stanice pozdravila pobunjenike, a onda ukrajinskoj strani koja je pokrenula istragu protiv nje poručila da je to učinila samo taktički, saopštila je na konferenciji za štampu da je oko 150 naoružanih ljudi i još oko 300 bivših avganistanskih veterana i prebeglih bezbednjaka koji su im se pridružili, u pravoslavnoj crkvi pričestio otac Vitalij. »

POLICIJSKA STANICA U SLAVJANSKU

U Slavjansku, gradu od oko 150.000 stanovnika (104.000 Ukrajinaca, 33.000 Rusa) 150 kilometara severoistočno od Harkova, u noći 13. aprila naoružani pripadnici tzv. Armije Donjecka, koje neki nazivaju federalistima, a u Kijevu separatistima i ruskim agentima, zauzeli su sedište policije, a demonstranti u civilu, koji su akciju posmatrali na rastojanju i hvatali za guše sumnjive "majdanovce", počeli su od džakova peska i guma da prave barikade. Unutar policijske zgrade u Slavjansku gužvali su se ljudi sa maskama na licu, sa šlemovima i oružjem, a pored njih su bile boce sa zapaljivom smesom, pokazala je ruska TV1.

Na sajtu grada Donjecka piše da je desetak policajaca iz stanice pušteno, a da demonstranti dele među sobom zaplenjeno oružje (20 automata i oko 400 pištolja s municijom).

Ukrajinske snage bezbednosti su i u nedelju 13. aprila sprovodile specijalnu operaciju: u Slavjansk su krenula oklopna vozila (sedam "be-te-era" i jedan "ural") u pratnji oko 200 policajaca, pripadnika ukrajinske službe bezbednosti, koje lokalni Rusi i ruski mediji ne razlikuju od pripadnika radikalnog Desnog sektora. Slavjansk su nadletali helikopteri. Tada su pale prve žrtve – među poginulima je i oficir ukrajinske službe bezbednosti, a i ranjenih je bilo s obe strane.

Intervencija nije uticala na pobunjenike. Agencija Itartas javlja da su ukrajinske snage bezbednosti upotrebom bacača likvidirale jednu barikadu u selu Čerepkovki na putu ka Kramatorsku, a da su lokalni Rusi odmah podigli drugu na mostu preko reke Nižnij Torec.

Slavjansk na severu Donjecke oblasti je goruća tačka, ali to je samo jedno od mesta koja su zauzeli pobunjenici u Donjeckoj i Luganskoj oblasti. Tokom prethodne nedelje manje grupe ustanika, nekada u uniformama i sa automatima, nekada u civilu, nekada uz pucnjavu, nekada uz tuču, guranje i galamu, zauzeli su niz zdanja gradskih sovjeta, mesne milicije i tužilaštva: u Donjecku, u Makejevki, u Krematorsku (175.000 stanovnika,) u Slavjansku, u Krasnom Limanu, Krasnoarmejsku, Družkovki, Dobropolju blizu ruske granice, u Grolovki (gradu sa 280.000 stanovnika, železničkom centru 40 kilometara istočno od Donjecka), u gradu Jenakijevu u Donjeckoj oblasti, rodnom mestu Viktora Janukoviča.

U Artjomovsku su pobunjenici bez ispaljenog metka razoružali odred pripadnika Nacionalne garde Ukrajine, za koji su mislili da je krenuo ka napuštenom rudniku soli Volodarski kod Artjomovska gde se nalazi skladište oružja koje su lokalni stanovnici blokirali još na početku krimske krize u martu.

Demonstranti su ušli i u zgradu oblasne administracije u Harkovu, gde su prethodno tukli "majdanovce" ali nisu zadržali kontrolu nad tom državnom ustanovom, već su održavali tenziju. Sukoba "majdanovaca" i "separatista" bilo je i u Zaporožju i Mariupolju, gradu od 480.000 stanovnika u kome se nalazi značajna metalurška i mašinska industrija, u Donjeckoj oblasti na obali Azovskog mora – pošto su ukrajinske snage uhapsile "narodnog gradonačelnika" Mariupolja Dmitrija Kuzmenka u subotu 5. aprila su izbili neredi tokom kojih su demonstranti zauzeli zgradu gradske administracije, oko koje je policija napravila obruč, i tukli se s "majdanovcima".

Proruski demonstranti su i ranije zauzimali zgrade oblasnih administracija na istoku Ukrajine, ali u prve dve nedelja aprila to su učinili simultano u desetak gradova nacionalno mešovite Donjecke oblasti, u kojoj većina stanovništva govori ruski.

U Donjeckoj oblasti ima 4,5 miliona stanovnika što čini 10 odsto stanovništva Ukrajine, na popisu 2001. godine 74 odsto njih je upisalo ruski kao svoj prvi jezik, a 24 odsto ukrajinski. Po nacionalnom sastavu slika je drugačija u gradu Donjecku gde živi 490.000 Rusa i 470.000 Ukrajinaca. To je pretežno rudarsko-industrijska oblast s urbanim stanovništvom, koja čini 20 odsto ukrajinske privrede.

U susednoj pobunjenoj Luganskoj oblasti živi 1.400.000 Ukrajinaca i 990.000 Rusa, ali je 68 odsto stanovnika upisalo ruski kao svoj prvi jezik.

"DONJECKA REPUBLIKA"

Događaji na istoku Ukrajine dobili su na ubrzanju kada je u Donjecku 6. aprila oko 2000 demonstranata probilo policijski kordon i osvojilo sedište oblasne administracije. Skandirajući "Krim – Donbas – Rusija!", oni su po ko zna koji put ove godine u tom gradu skinuli državnu zastavu Ukrajine i istakli na jarbolima ruske zastave. Na zgradi oblasne administracije razapeli su transparent "Donjecka Republika" i počeli da grade barikade od guma, nameštaja iz administrativnih zgrada i svega što im se našlo pod rukom, kao u Kijevu na "Evromajdanu". Na trgu ispred čule su se sovjetske pesme i povici "Donbas, Rusija!".

Ljudi s decom su pozivani da napuste trg uz opomene da će uskoro postati opasno. Žene su pozivane da ostanu. List "Novosti Donbasa" objavljuje izjavu predsednika sindikata rudara Donbasa (NPGD) Nikolaja Volinka datu u emisiji "Pitanje vlasti" TV kanala "Donbas" da

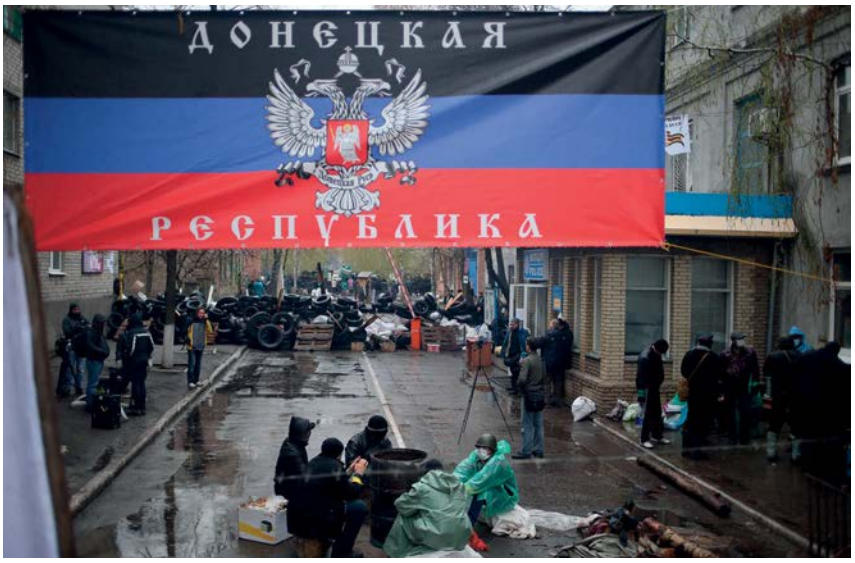

ČEKAJUĆI UKRAJINSKE TRUPE: Blokade ulica u Slavjansku
Foto: Fonet/AP

šahtjori Donjecke oblasti ne podržavaju separatiste i da se rudarski sindikat nije odazvao pozivu da rudari stupe u štrajk. Kasnije se među braniocima "Donjecke Republike" pojavilo oko dve stotine ljudi s naradžastim rudarskim šlemovima.

MNOGO GRUPA I MNOGO VOĐA

Nije jasno koja je organizacija ili, lenjinistički rečeno, "svesna manjina" vodila tu seriju demonstracija, koje su postepeno prerastale u oružani ustanak. Ukrajinska strana je tvrdila, a Amerikanci i Evropljani ponavljali, da iza toga stoje "zeleni ljudi", odnosno ruska obaveštajna služba i ruske specijalne snage koje deluju po krimskom receptu. Događaji su govorili

o mnogo haotičnijoj situaciji koja se postepeno usijavala još od kijevskog prevrata u februaru.

Broj demonstranata u Donjecku koji su tražili oslobađanje uhapšenog "narodnog gubernatora" Pavla Gubareva, koga vlasti drže negde van Donjecka, uvećavao se iz nedelje u nedelju.

U Lugansku, gde su demonstranti zauzeli sedište Službe državne bezbednosti, traženo je oslobađanje vođe "Luganske gvardije" Aleksandra Haritonova koji je uhapšen u subotu 5. aprila, zajedno sa petnaest pripadnika jedne naoružane grupe, kada je policija navodno zaplenila 300 automatskih pušaka, lanser protivtenkovskih granata, veliki broj granata, pet ručnih bombi i molotovljeve koktele.

Preko interneta se tada predstavio Valerij Dmitrijevič Bulatov, koji se, skinuvši masku s lica, predstavio kao šef organizacije "Savez veterana vazdušno-desantnih snaga Luganske oblasti" i rekao da je lično učestvovao u dostavljanju sredstava u Kijevu ranjenim borcima "Berkuta" i vojnicima Unutrašnje vojske. Iz anonimnosti su na isti način izašli i drugi luganski "partizani".

Pojedini mediji su akcije u Donjecku pripisivali organizaciji "Ruski blok" i pokretu za podršku pripadnicima raspuštene specijalne ukrajinske jedinice "Berkut" (Suri orao), čiji su pripadnici u Kijevu hapšeni u okviru istrage o snajperskoj vatri od koje je na kraju demonstracija u februaru poginulo stotinak ljudi. Neki od berkutovaca su zajedno sa demonstrantima zauzeli sedište policije u Donjecku.

Pozivajući se na ukrajinsku službu bezbednosti, ukrajinski mediji pominju na desetine registrovanih i neregistrovanih organizacija osumnjičenih za separatizam: "Rusko jedinstvo" i "Antimajdan" u Odesi, neka internet izdanja i reklamne (PR) agencije, zatim organizacije "Velikaja Rus", Borba", "Monolit", "Narodno jedinstvo", "Zaštitnici Harkova", "Ukrajinski istočni blok", "Rus trijedinaja", "Oplot", "Za kulturno-jezičku ravnopravnost", Savez kozačkih organizacija Ukrajine, ljbotinska, krasnogradska, lozovska i saltovska kozačka sotnja, itd.

Očito je da su pripadnici nekih organizacija naoružani. Ukrajinski mediji tvrde da su to ruski automati "kalašnjikov" i pištolji "makarov". Oko 3.30 ujutru 7. aprila pripadnici organizacije "Narodnoe opolčenie Donbasa" (Narodna samoodbrana Donbasa) zauzeli su za petnaest minuta sedište Službe bezbednosti Donjeckog regiona, koju su nešto kasnije ponovo preuzeli pripadnici ukrajinske specijalne policije bez žrtava.

PREGOVORANJE I NAORUŽAVANJE

U pregovorima s demonstrantima zabarikadiranim u sedištu donjecke oblasne administracije, koje je vodio ukrajinski oligarh Rinat Ahmetov, u utorak 8. aprila bio je postignut dogovor da demonstranti predaju oružje i da napuste zdanje, a da policija ne interveniše. Oligarha Rinata Ahmetova, nekadašnjeg finansijera Viktora Janukoviča, pojedini ukrajinski mediji su sumnjičili da "sedi na dve stolice", da se zapravo dogovorio s Vladimirom Putinom o federalizaciji istočne Ukrajine, ali on ponavlja da je protiv nasilja i da Donjeck i Ukrajinu smatra nerazdvojivima.

Predstavnik "privremene vlade Donjecka" izjavio je da se guverner Donjecke oblasti Sergej Taruta (biznismen koga je na to mesto postavio Kijev posle "februarske revolucije) saglasio s predlogom da demonstranti oslobode dva sprata zdanja oblasne administracije, a da pripadnici policije i obezbeđenja ("armije Donjecke Republike") zajedno patroliraju, te da se u Donjecku raspiše referendum.

Agencije su u utorak pre podne javljale da su demonstranti ipak ostali u zgradi i nastavili da grade republiku. U međuvremenu je jedan od lidera Narodne Republike Donjeck, Denis Pušilin, najavio formiranje narodne vojske Republike Donjeck, preneo je Itartas.

U tim pregovorima se pokazalo da među demonstrantima-pobunjenicima ima raznih struja, bez jedinstvenog političkog vođstva. Među njima su izbijale žustre rasprave o tome da li da napuste osvojene zgrade, kao i oko toga da li su za federalizaciju ili za priključenje Rusiji. Kako je javio ukrajinski list "Sevodnja", demonstranti u Donjecku su 8. aprila formirali privremenu vladu, a ispred zdanja su dovozili kamione s peskom koji su presipali u džakove i pravili nove barikade od automobilskih guma i džakova s peskom. Pored barikada u gradu i van njega stajale su babuške s ikonama.

PRETNJE, OBEĆANJA I PREGOVORI

Pokreti ukrajinske vojske u okolini izazivali su nervozno interesovanje uznemirenog stanovništva, a 9. aprila proruski »

Gasni račun

"Gasprom" je objavio da će Ukrajini ukinuti popuste za gas od 1. aprila tako da će cena gasa skočiti sa 268,5 na 485 dolara za 1000 kubnih metara. To je cena 1,8 puta viša od dosadašnje.

"Gasprom" je ukinuo i popust od 20 odsto po kubiku koji je dat 2013, kada je Rusija dala kredit od tri milijarde dolara pod uslovom da Ukrajina postepeno vrati dug za gas i redovno isplaćuje za mesečnu potrošnju. Bez tog popusta cena ruskog gasa za Ukrajinu od 1. aprila iznosila bi 385,5 dolara za 1000 kubnih metara. Direktor "Gasproma" Aleksej Miler, koji tvrdi da je ukidanje decembarskog popusta povezano s tim što Kijev nije platio zaostali dug od milijardu i 700 miliona dolara niti tekući dug za gas za mart, pa po "Gaspromovoj" računici u aprilu dostiže 2,2, a do kraja 2014. ukrajinski dug može da dostigne 5–6 milijardi dolara.

Rusija je takođe raskinula ugovor (Harkovski dogovor 2010) o lociranju Crnomorske flote na Krimu po kojem je ukrajinski "Naftogas" dobio popust od 100 dolara za 1000 kubnih metara na račun stacioniranja Crnomorske flote u Sevastopolju. Kako je Krim na osnovu referenduma prisajedinjen Rusiji, Moskva je ugovor poništila, uz obrazloženje da za njega više nema osnova. Po računici "Gasproma", Ukrajina je tokom važenja Harkovskih dogovora na osnovu tog popusta u proteklom periodu dobila 11,4 milijarde dolara. Premijer Medvedev je saopštio da Ukrajina duguje Rusiji 16,6 milijardi dolara, uključujući i dugovanje za gas.

Ministar energetike Ukrajine Jurij Prodan izjavio je da je Ukrajina 9. marta prestala da uzima ruski gas i da ga upumpava u podzemna skladišta jer nije spremna da "Gaspromu" plati punu cenu od 485 dolara za 1000 kubnih metara gasa.

Da bi obezbedila kontinuirani dotok gasa u EU tokom zime, Ukrajina u toku leta treba da upumpa u podzemna skladišta 18–20 milijardi kubnih metara gasa, a u skladištima ima 7,2 milijarde kubnih metara, što je vrlo nizak nivo rezervi, procenjuje se na portalu Rozbalt.

Putin je savetovao "Gaspromu" da Ukrajini isporučuje onoliko gasa koliko Ukrajina uplati za mesec unapred, a da se privremeno uzdrži od prelaska na isporuku gasa Ukrajini na osnovu takvog avansnog naloga – dok se ne obave dopunske konsultacije sa ukrajinskom stranom i pregovori sa EU.

Putin potom šalje poruku na adrese 18 lidera zapadnoevropskih država da Rusija ne može više da podupire posrnulu ukrajinsku ekonomiju, već da ta odgovornost treba da padne na teret SAD i EU, koje su priznale vlasti u Kijevu, i kaže da će Rusija isporučivati gas zapadnoj Evropi, ali da ne može da garantuje za ukrajinski tranzit. Na poruku iz Vašingtona da Rusija ne bi trebalo da politizuje gasni problem, Putin odgovara da nije lepo čitati tuđa pisma.

federalistički aktivisti su napali autobus koji je vozio ukrajinske vojnike ka kasarni u ulici Buslajeva i demolirali ga, pa su vojnici morali da odu u kasarnu pešice. Stotinak demonstranata pozivalo je na juriš. Nekolicina je ušla u kasarnu i tražila da vojnici kažu otkuda su došli, pošto se među pobunjenicima proširilo uverenje da su i među vojnicima borci Desnog sektora, čiji je lider Dmitrij Jaroš inače najavljivao da će otići na istok zemlje.

Kijev je pokušavao da reši krizu pretećи intervencijom, obećanjima i pregovorima.

Propao je i pokušaj predsedničkog kandidata Mihaila Dobkina, nekadašnjeg gradonačelnika Harkova, koga su nove vlasti hapsile, pa pustile na molbu Ahmatova, da se obrati demonstrantima u Lugansku. Izgledalo je da su pobunjenici u Lugansku dva dana kasnije prihvatili da u njihovo ime govori predsednički kandidat Oleg Carev, koga su 14. aprila u Kijevu prebili kad je izašao iz jednog TV studija, a kijevsko tužilaštvo je istovremeno pokrenulo protiv njega istragu pod sumnjom za separatističku delatnost.

Ukrajinski ministar Arsen Avakov izjavio je da je u utorak 8. marta policija pokrenula antiterorističku operacija u Harkovu i da je 70 separatista uhapšeno zbog zauzimanja zgrade regionalne uprave. Jedinica "Jaguar" naoružana automatima nije upotrebila vatreno oružje. Uhapšeni su hitno prebačeni u Kijev i Poltavu. Centar Harkova i stanice metroa su blokirani.

Kada je desetak sati posle te intervencije policija u pet autobusa pokušala da preveze novu policijsku smenu u sedište Harkovske administracije, proruski aktivisti su kamenicama i motkama razbili jedan policijski autobus. U Harkovu državna zgrada nije u rukama separatista, ali u gradu vlada haos. Oko hiljadu ljudi, među kojima su mnogi imali maske i palice u rukama, potuklo se 13. aprila s pristalicama unitarne Ukrajine (povređeno 50, devet je hospitalizovano), a onda su došli na Trg slobode pred gradskim sovjetom u Harkovu, skandirali "Juda!" i "Sukin pes!" (kučkin pas). Razvalili su vrata gradske kuće, ušli unutra, a zatim počeli da podižu barikade oko zgrade. U gradskoj kući je u to vreme bio gradonačelnik Genadij Kernes, koga su kijevske vlasti bile uhapsile pod sumnjom za "janukovićevštinu" pa pustile kada je trebalo da se pregovara.

List "Komersant" je pod naslovom "Harkov brani miliciju" 10. aprila izveštavao da je nedaleko od stadiona "Metalist" u Državinskoj ulici u Harkovu nekoliko desetina ljudi živim štitom blokiralo bazu mesnog "Berkuta" i tamo su organizovali dežurstvo. Širile su se glasine da će pripadnike harkovskog "Berkuta" odvesti u druge regione i tamo pohapsiti, pa su demonstranti sprečavali da u bazu "Berkuta" dođe Nacionalna garda, koja je za taj deo istoka Ukrajine zapravo uniformisani Desni sektor.

SUMNJA U POLICIJU

Vrativši se s istoka, ministar Avakov je rekao da će zbog saboterske pasivnosti posmenjivati policijske komandante i otpuštati policajce koji se ne suprotstavljaju separatistima. To je možda ubrzalo raspad policijskih jedinica na istoku. Ruski list "Nezavisimaja gazeta" (koji je blizak Gorbačovu) u jednoj reportaži opisuje da je stanje u policijskim redovima na istoku zemlje takvo da ruska strana i nije trebalo tamo da šalje nikakve agente, koji su noćna mora u Kijevu i zapadnim prestonicama. Mnogi lokalni policajci, uključujući i specijalce, već imaju ruske pasoše, neki žive od reketiranja kriminalaca ili su u poslu s oligarsima. Mnoge progone nove kijevske vlasti zbog intervencije u Kijevu. Šef policije u Harkovu podneo je ostavku pod pritiskom demonstranata. Major unutrašnje vojske,

KRAMATORSK: Proruska milicija osvaja policijsku stanicu
Foto: Fonet/AP

predajući oružje revolucionarima koji ne deluju trezno, kleo se da su svi njegovi preci bili partizani.

Ukrajinski premijer Arsenij Jacennjuk se 11. aprila uputio u Donjecku oblast gde se sreo s rukovodiocima regiona jugoistoka Ukrajine. Razgovorima su prisustvovali vicepremijer Vitalij Jarema, ministar unutrašnjih poslova Arsen Avakov, deputati Boris Kolesnikov i Jefim Zvigiljski, Rinat Ahmetov, gubernatori jugoistočnih oblasti Ukrajine. Jacenjuk je izrazio spremnost centralnih vlasti da se izvršnim komitetima svakog regiona prenesu sva finansijska, ekonomska, administrativna i druga ovlašćenja, koja bi im omogućila da kontrolišu teritorije za koje su odgovorni, da se omogući razvoj, privuku investicije i obezbedi dopunski dohodak kroz izmenjeni Budžetski kodeks Ukrajine. Nije se sreo s demonstrantima.

RATNI UKAZ

Zvanični Kijev je u ratno stanje na istoku ulazio korak po korak. U utorak 8. aprila tokom rasprave u Radi izbila je tuča između nacionalista i komunista, kada su poslanici partije Sloboda pokušali da uklone s govornice šefa poslaničke grupe Komunističke partije Petra Simonenka, koji je rekao: "Hoću da se izvinim vama. Tvrdio sam da nacionalisti vode proameričku i prozapadnu politiku, ali pogrešio sam, sudeći po tome ko je počeo sa zauzimanjem zdanja administracije, ko je zauzeo Službu bezbednosti, miliciju, arsenale, ko je uzeo oružje... Danas se hiljade cevi nalaze u rukama onih koji su formirali barikade. Zar vi niste dali primer tog scenarija? Vi ste ispunjavali ne američki scenarij, već ruski – za uništenje nezavisnosti Ukrajine..."

Rada je 8. aprila ipak pooštrila zakonske odredbe po kojima se aktivnost na nasilnoj promeni ustavnog ustrojstva i zauzimanje državnih ustanova kažnjava zatvorom do 15 godina i konfiskacijom imovine.

Vršilac dužnosti predsednika u izbornom periodu Oleksandar Turčinov odlučio je da rešavanje stanja na jugoistoku preuzme u svoje ruke. Ministar unutrašnjih poslova Ukrajine Arsen Avakov izjavio je u međuvremenu da je policija dobila naređenje da krizu razreši bez prolivanja krvi, da će za 48 sati protestne akcije u Donjecku, Harkovu i Lugansku biti presečene pregovorima ili silom. Nedelju dana kasnije, 13. aprila, najavio je da će brzo, bez formalnosti, kako zahteva aktuelni trenutak, biti formirano više odeljenja policije a njih će činiti civilni dobrovoljci (kojih će biti oko 12.000). Njima će komandovati profesionalni oficiri. Potpisao je odluku o formiranju takve grupe u Lugansku pod nazivom "Istok".

Dok se vlast na istoku u jednom po jednom gradu raspadala, Turčinov je 13. aprila izjavio da je ukrajinski Savet nacionalne bezbednosti i odbrane doneo odluku da se u operaciju na istoku zemlje uključe i pripadnici oružanih snaga Ukrajine kojima nova vlast do tada i nije mnogo verovala. Ukrajinskim predsedničkim dekretom, "separatistima" je dat rok do ponedeljka 14. aprila da predaju oružje, uz opomenu da će uslediti antiteroristička akcija uz upotrebu značajnih delova vojske. Na terenu nisu marili za njegova upozorenja.

Turčinov je 14. aprila potpisao ukaz o početku "antiterorističke" akcije na istoku Ukrajine pod njegovom ličnom komandom. Za neposrednu realizaciju specijalne operacije zadužen je prvi zamenik SBU Vasilij Krutov, a za razradu operativnih rešenja član partije "Bakivšćina", rukovodilac odbrane "Evromajdana (2013–4)", sekretar Saveta nacionalne bezbednosti Andrej Parubij, kao i šef Službe bezbednosti Ukrajine Valentin Nalivajčenko, funkcioner službe bezbednosti, diplomata i deputat (tokom mandata mu je navodno jedan od saradnika bio Dmitrij Jaroš, lider Desnog sektora), protiv koga je, prema ruskim medijima, Janukovičev režim vodio istragu zbog navodnih veza sa američkom CIA. Istraga je obustavljena nakon "februarske revolucije u Kijevu".

Kijevska vlast bila je potisnuta i s druge strane. Pred Vrhovnom radom Ukrajine 14. i 15. aprila izbile su demonstracije manjih grupa uniformisanih "majdanovaca" koji su skandirali i palili gume. Zahtevali su da ministar policije Avakov i v.d. predsednika Turčinov podnesu ostavke i tražili da im se da oružje da idu na istok Ukrajine, preteći da će se u suprotnom naoružati sami. Potom su neki od njih palili partijska sedišta Komunističke partije.

Predsednik Rusije Vladimir Putin, o čijim su narednim koracima nagađali i u Kijevu i u Vašingtonu odakle je američki predsednik Barak Obama 14. aprila opominjao Rusiju da povuče vojsku sa granica, izjavio je 9. aprila da se nada da privremene vlasti u Kijevu neće učiniti ništa što kasnije neće moći da se popravi. Dok je Turčinov objavljivao uspeh "antiterorističke akcije na aerodromu u Krematorsku", razmenjivane su oštre note dok su se tenkovi kretali ka Slavjansku kod Donjecka, najvrelijoj tački na istoku Ukrajine, ka stvarnom početku građanskog rata u Ukrajini. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Mandatar i njegov kadrovski špil

Odlučivši da samo šest od 17 mesta u vladi rezerviše za naprednjake, kako je bar najavljivano poslednjih dana, Vučić je pokazao da nema nikakvu obavezu prema svojoj partiji. Čemu se, onda, nadaju ostali

FOTO: FoNet

Sve je kod budućeg premijera nekako posebno. Sad ili nikad. Biti ili ne biti. Unikatno. Pa i ako nije, važno je da se ostavi takav utisak. Tako je bilo i kad je rekonstruisao vladu Ivice Dačića. Takve su bile i njegove kampanje poslednje dve godine. Tako sada i svoju vladu formira.

Sam rezultat koji je postigla Srpska napredna stranka predvođena Aleksandrom Vučićem jeste izuzetan – takva plebiscitarna podrška jednom čoveku nije se dogodila od 1990. kada je na prvim višestranačkim izborima u Srbiji pobedio Slobodan Milošević. Aleksandru Vučiću je takva posebnost, dabome, nedovoljna pa svakodnevno pokazuje da tako visok lični i stranački rezultat nije jedino po čemu će se njegova vladavina pamtiti. Budući premijer se u svakom trenutku trudi da održi nepredvidljivost i iznenadi neočekivanim potezima i nečim što je "naj-naj" od "uspostavljanja višestranačja u Srbiji". I to je njegovo ponašanje ljudsko i poželjno, čovek mora da opravda izbornu izuzetnost i novim izuzetnostima da održava svoj uspeh.

SKELEDŽIJO, SKELEDŽIJO

Smanjenjem broja ministara (biće to, naravno, najmanja vlada od "uspostavljanja višestranačja"), te zaobilaženjem svojih stranačkih funkcionera zarad ekspertskih i vanstranačkih imena, Vučić je pokazao brojnim satelitima koji su se nadali udobnoj hladovini pod ogromnom senkom SNS-a da su se – prevarili u računici. Odlučivši da samo šest od 17 mesta u vladi rezerviše za naprednjake, kako je bar najavljivano poslednjih dana, pokazao je da nema nikakvu obavezu čak ni prema svojima. Tako je obesmislio svaku koalicionu stranačku nezajažljivost, jer šta može da traži Ivica Dačić od ministarstava za svoje kadrove ako je Vučić naprednjacima tako malo dao, a Ištvan Pastor, prvi Vučićev partner, u startu odbio ministarstva? Tadić očito više neće moći da traži ništa jer je njegovu odluku da neće u vladu sa socijalistima budući premijer ozbiljno shvatio i posle toga ga više nije zvao. Tako su, kako sad stvari stoje, otpali i eventualni pregovori sa nekim pojedincima iz NDS-a, na prvom mestu sa Miodragom Mikijem Rakićem, nosiocem liste Tadićevih novodemokrata. Zašto je Tadić pocepao DS uoči samih izbora da bi sad prokockao ulazak u vladu, teško da bi mogao da brani principijelnim stavom da neće sa socijalistima. Onda ostaju spekulacije da je kasno shvatio da je trebalo da bude samo kamen u Vučićevoj ruci koji će razbiti Demokratsku stranku, ali i skeledžija Mikiju Rakiću. Jer, Tadića u Nemanjinoj Vučić planirao nije. A to je još jedna od Vučićevih političkih izuzetnosti – već pomenuta nepredvidljivost. Kako bilo, po onome što se moglo čuti posle Glavnog odbora SNS-a u utorak 15. aprila, u vreme kada se ovaj tekst piše, novu vladu Aleksandra Vučića činiće koalicija oko SNS-a, SVM i SPS, ukoliko prihvate ponudu, kako reče Vučić, "u skladu sa svojom snagom". "Očekujem da SPS donese odluku o učešću u vladi", obavestio nas je budući premijer da će se ipak u vladi pored Ivice Dačića naći mesta i za još nekog od socijalista, ali ne i za njihove koalicione partnere PUPS i JS.

NAPREDNJACI DO KOSKE

Posebnost Vučićeve vladavine najavljuje se i u značajnom broju eksperata i nestranačkih ličnosti ("pet do sedam") čiji je dolazak u Nemanjinu 11 najavio. Recimo isto koliko i naprednjaka. Takav postupak nije nov, već smo imali prilike da ga isprobamo više puta, recimo za vreme vlade Zorana Đinđića. Posle su eksperti napravili stranku – G17 plus, koja je sve do ovih izbora, kada kao URS nije prešla cenzus, bila na vlasti. Tom bi se ekspertskom mehanizmu moglo lako zameriti da bi u nekom trenutku mogao da povredi, derogira parlamentarni život i obesmisli ideju političke borbe u Srbiji, o čemu mudro ćute neki misleći naprednjaci strahujući da ne ugroze i ono što sad imaju. Naravno da Aleksandar Vučić kao neprikosnoveni pobednik izbora i lider stranke koju je podigao do neslućenih visina u političkom životu Srbije ima kredibilitet da tako nešto učini; čak ako hoće može da ne postavi nijednog ministra iz redova naprednjaka, ako smatra da niko od njih nije dovoljno dobar. Takav odnos lidera prema partiji jeste nešto što se prvi put sreće u državi u kojoj se onoliko priča o neophodnoj dubinskoj departizaciji koju još niko nije uspeo da sprovede, a Vučić je ozbiljno najavljuje povlačenjem partija iz javnih preduzeća. I eto, tražili smo, gledajmo. I ta je departizacija, ako je stvarno bude, još jedna politička izuzetnost na kojoj insistira Vučić.

Funkcionerima SNS-a može da ne bude

MALO MESTA U VLADI ZA PARTIJSKI VRH: Z. Mihajlović, B. Gašić, A. Vučić, N. Stefanović, N. Selaković

pravo i ništa više od toga. Ali ta uglavnom naslućivana nezadovoljstva među funkcionerima u SNS-u mogu da prerastu i u vanstranačko pitanje da li se tako uspostavlja mehanizam po kojem se može vladati i bez izlaska na izbore ili s mršavom podrškom birača? Nije tako davno bilo kad je Milošević u vreme svoje najveće popularnosti supruzi Mirjani Marković i njenom JUL-u koji je loše prolazio na izborima prepustio neke od ključnih poluga vlasti u državi. Takozvana građanska Srbija je to nazivala ruganjem demokratiji, negiranjem parlamentarnog života iako je Milošević, kao i Vučić danas, imao potpuni legitimitet za tako nešto jer je godinama vladao "voljom naroda". Možda su najbolja ilustracija za ovu dilemu komentari anonimnih, pretpostavlja se naprednjaka na portalu B92: "Stranci i foteljaši nam ne trebaju!", piše "napredњak do koske", a "Moravac" mu odgovara: "Preuzeti odgovornost ne znači podeliti funkcije *svojim* kadrovima, nego onima za koje smatraš, tj. *odgovaraš* da će dobro raditi posao. Ne vidim kako SNS *izbegava odgovornost* ako izabere ljude koji nisu iz SNS?!"

UBIJTE ME, VEŠAJTE ME

Politički izuzetnim Vučić se predstavlja i kad odluči da političarima oporezuje plate, i kad najavi ukidanje solidarnog poreza koji je uveo pre dva meseca, a umesto toga "obeća" javnom sektoru linerano smanjenje plata za 10-15 odsto. Na kraju, i predsednik Tomislav Nikolić je osnažio tu ideju o izuzetnosti Vučićeve vlade kada je izjavio da ona mora biti "najozbiljnija u novijoj istoriji", da nam je to "poslednja šansa" i da ne zna "kako ćemo ako Vučić ne uspe". Slično je govorio i pred izbore 16. marta. Tom stalnom, pomalo zloslutnom i katastrofičnom učitavanju istorijskog trenutka odluke, izgleda da ovde nikako ne pada rejting, naprotiv. Prolazi u svim režimima i u svim kampanjama. A u toj potrebi da se živom čoveku već izvaja bista ili podigne spomenik veličine onog na Trgu Nikole Pašića u Beogradu, učestvovao je i sam Aleksandar Vučić svojim izjavama: "Žurim da nešto uradim jer znam kako ću da skončam"; "Hoću da završim što više posla kako bi neko za 10 ili 20 godina mogao da kaže da je neko nešto uradio. Zato mi se toliko žuri jer znam da mi se približilo" (septembar, 2013); "Živim da napravim rezultat za Srbiju" (mart, 2014); "Ubijte me, vešajte me na Terazijama, ne dam više narodne pare" (april, 2014).

Nedavno je, posle izbora, rekao i da će SNS na sledećim izborima sigurno izgubiti zbog reformi koje budu sprovodili. Ako su u kampanjama ovakve izjave važne da svaki potencijalni birač ostane budan, to je, recimo, u redu, služi svrsi. Kada predsednik države i budući premijer tako nešto izjavljuje pred formiranje vlade, onda znači da nova vlada stvarno kani u reforme, pa se plaši neke nove, volje naroda? U tom smislu je Vučićeva odluka da zadrži Dačića u vladi, reklo bi se, korisna jer, kako je "Vreme" pisalo na ovim stranama (videti br. 1207, 20. februar), u reforme, novo stezanje kaiša i smanjenje stečenih radničkih prava se ne ide sa socijalistima u opoziciji. Zato Vučić na GO SNS-a i spomenu ono vešanje na Terazijama. On se, kaže, štrajkova i ulice ne plaši.

Elem, Vučićeva je specifičnost i to što formira vladu u fazama. Prva je faza bila u prvoj nedelji posle izbora, ali je niko nije ni primetio zbog hapšenja Darka Šarića i Ukrajine. To je bilo onda kada se o članovima buduće vlade nije gotovo ništa znalo, nego su mediji licitirali imenima dok je Vučić, po sopstvenom priznanju, pisao program. U četvrtoj nedelji od izbora, Vučić je naprednjačkoj centrali na Novom Beogradu ugostio Ištvana Pastora, Ivicu Dačića i Borisa Tadića. U drugoj fazi formiranja vlade koja je počela proteklog vikenda ubrzo smo saznali da će SVM biti zadovoljan mestima državnih sekretara u vladi, ali i ambasadorskim mestima. Kao i da očekuju pozicije u državnim preduzećima i organima, što prilično odudara od proklamovane Vučićeve politike isterivanja stranaka iz preduzeća. Šta je Vučić ponudio Ivici Dačiću, u ovom trenutku (utorak 15. april) i dalje je na nivou spekulacija, jer o konkretnim resorima i imenima šef naprednjaka na GO SNS-a nije govorio, a po gradskoj štampi su se spominjali odbrana, kultura i saobraćaj, nešto pre toga diplomatija, ali i mesto potpredsednika vlade, a sam Dačić je rekao da su njemu lično najbliže bezbednost i diplomatija. Na dan kada ovaj broj "Vremena" bude na kioscima, u četvrtak 17. aprila, Predsedništvo SPS-a bi trebalo da odluči o Vučićevoj ponudi, po svemu sudeći, pozitivno.

I kao što se prva faza pregovora nekako odigrala u senci hapšenja Darka Šarića, ova tzv. druga faza Vučićevog formiranja vlade dogodila se nekako u vreme hapšenja Slobodana Radulovića, bivšeg direktora C marketa. To ekskluzivno i nesvakidašnje privođenje dugoočekivanih u Specijalnom sudu baš u vreme kad je Vučić konačno dobio izborni legitimitet za svoje nezvanično šefovanje Srbijom koje će za koji dan biti overeno i zvaničnim ekspozeom pred Skupštinom Srbije, jeste još jedna izuzetnost vladavine Aleksandra Vučića. I Šarić i Radulović izjavili su da veruju pravosuđu Srbije, a tabloidi najavljuju i veliki povratak Bogoljuba Karića.

Čini se kao da sve što u Srbiji treba da se reši, rešiće se za njegovog mandata. ¶

ZORA DRČELIĆ

Tri lidera posebnog kova

Ima li sličnosti između Viktora Orbana, mađarskog premijera, Redžepa Tajipa Erdogana, premijera Turske, i Aleksandra Vučića, novog premijera Srbije? Sva trojica su na skorašnjim izborima ostvarila ubedljive pobede. Orbanova stranka Fides zadržala je dvotrećinsku većinu u parlamentu; Erdoganova Stranka pravde i razvoja na lokalnim izborima uverljivo je trijumfovala; lista koju je predvodio Vučić na martovskim izborima osvojila je 158 od 250 mandata u parlamentu. Osim toga, sva trojica političara imaju naglašenu mesijansku ulogu u vođenju svojih država, svaki na svoj način

POBEDNICI: A. Vučić, V. Orban i R. T. Erdogan
foto: Alex

Zajedničko im je i da su pre izbora imali puno neprilika. Erdogan se od prošlog leta suočava sa protestima i demonstracijama, iza Orbana je četiri godine vladavine sa ne baš blistavim rezultatima; Vučić je skoro dve godine vladao zemljom koja je u katastrofalnoj ekonomskoj situaciji, obećavajući bolne rezove posle kojih će većem delu stanovništva biti još teže.

Ipak, na osnovu rezultata izbora reklo bi se da sva trojica imaju široku narodnu podršku za ono što žele da urade.

Erdoganov rezultat se najlakše da objasniti. I on i Turska su prošli dug put od kada je poveo državu pre dvanaest godina (vidi okvir "Apsolutista sa vizijom"), a na tom putu mnogo toga se u Turskoj promenilo nabolje.

Za razliku od Erdogana, Viktor Orban je umesto pozivanja na uspeh morao da bira druge puteve da bi došao do vlasti i zadržao je u rukama (vidi okvir "Tehnolog vlasti"). Promena ideologije na početku karijere, kada je od liberala postao konzervativac, potom od proevropskog dobrog momka ljuti protivnik briselske birokratije, bila je samo jedan od njih.

KOLEKTIVNA AMNEZIJA

Vučićev uspon do vrhova moći počeo je takođe transformacijom. Doduše, ta transformacija je išla u suprotnom smeru od Orbanove. Pravnik po formalnom obrazovanju, Vučić je radnu karijeru počeo u skupštinskim klupama, gde je od ranih devedesetih huškao ljude na rat, sejao mržnju i pretnje svima na koje je nišanio njegov tadašnji idol i vođa Vojislav Šešelj, a to su bili "ustaše", "Balije", "Šiptari", "mrski Zapad", "domaći izdajnici i strani plaćenici". Potrajalo je to sve do 2008. i čudesnog preobražaja. Mada je 2007. preko table *Bulevar Zorana Đinđića* lepio papir

Apsolutista sa vizijom

Političar od rase, vaspitavan u idejama patrijarhalnog asketizma i sunitskog islama, čovek iz naroda retke oštroumnosti i lider s velikim darom opštenja sa masama i familijarnosti u ličnom kontaktu – prema Redžepu Tajipu Erdoganu, u uskom izboru između ljubavi i mržnje, gotovo je nemoguće ostati rezervisan.

Prešao je put od uličnog prodavca đevreka u siromašnoj istanbulskoj četvrti Kasimpaša, preko uspešnog gradonačelnika najvećeg grada u Evropi i političkog zatvorenika, do neprikosnovenog vođe Partije pravde i razvoja, koja već dvanaest godina vlada Turskom. Uz Kemal-pašu Ataturka, koji se na čelu države-naslednice Osmanske imperije nalazio 15 godina (1923–1938), Erdogan nesumnjivo predstavlja najznačajniju figuru moderne Turske.

Na političkoj mapi današnje Evrope, turskoga premijera moguće je porediti samo sa dva lidera. Uz nemačku kancelarku Angelu Merkel i ruskog predsednika Vladimira Putina, u novom milenijumu jedino Erdogan duže od dva izborna mandata suvereno vlada zemljom koja, zahvaljujući svojoj veličini, broju stanovnika, geostrateškom položaju, istoriji i tradiciji, ima potencijal da utiče na zbivanja van sopstvenih granica. Za razliku od Putina i Merkelove, koji su na svoj put do trona krenuli iz duboko ukorenjenih establišmenata Rusije i Nemače, vođa turskih konzervativaca potekao je iz miljea koji je prethodnih 80 godina predstavljao proganjanu marginu turskog društva.

Za razliku od ruskog predsednika, koji je od svog prethodnika na tacni dobio prerogative apsolutne vlasti, i nemačke kancelarke, koja je nasledila sve mehanizme jednog dobro ustrojenog sistema, Tajip Erdogan je u novembru 2002.

foto: AP Photo

foto: AP Photo

na kome je pisalo *Bulevar Ratka Mladića*, Aleksandar Vučić tvrdi da do njegove transformacije u proevropskog političara nije došlo preko noći, već da je to bio dug proces. Kako god, 2008. godine Vučić se sa novim političkim ocem Tomislavom Nikolićem odrekao Šešelja i osnovali su novu stranku. Posle izbora 2012. godine Tomislav Nikolić postao je predsednik Srbije, a Vučić je, korak po korak, došao do mesta najmoćnijeg čoveka u zemlji. Ti koraci pokazali su da je do savršenstva izučio tehnologiju osvajanja vlasti na političkoj sceni Srbije.

U "Vremenu" broj 1213 Gabor Bodiš je pisao o načinu na koji je Orban obezbedio još jednu apsolutnu pobedu na izborima. Između ostalog, to je podrazumevalo da ne treba predstavljati bilo kakav precizan izborni program; stranka je totalno centralizovana, jedan čovek odlučuje o svemu i nema iznošenja individualnih stavova; usvaja se strategija i određuje rečnik kojim se opisuje situacija, obavezno se okrivljuje opozicija; svaki učesnik Fidesove komunikacije sa javnošću koristi iste reči; uvođenje skoro potpune kontrola nad medijima.

Neke od navedenih postulata tehnologije osvajanja vlasti u kojoj populizam igra glavnu ulogu kao da je prepisala stranka Aleksandra Vučića. Jedna od osnova te tehnologije je da kolektivno pamćenje biračkog tela kratko traje, i da se jučerašnja obećanja zatrpavaju novim. Vučić je ranije nosio po skupštini zatvoreničku uniformu sa brojem 001 za, kako je tvrdio, najvećeg lopova u Srbiji Mlađana Dinkića, pa sa tim istim Dinkićem koliko prošle godine ugovarao poslove veka po Ujedinjenim Arapskim Emiratima. Pre izbora 2012. godine, Tomislav Nikolić je obećavao 100 milijardi evra stranih investicija u slučaju pobede, a Vučić ga je ispravio i rekao da će tih sto milijardi stići za deset »

godine preuzeo kormilo klimavog broda, čija je čitava posada tokom prvog mandata radila sve da novog kapetana onemogući u nameri da tursku lađu usmeri u pravcu za koji je dobio mandat od naroda. Prve godine vladavine harizmatičnog Erdogana i njegove partije, čvrsto ukorenjene u islamističkoj ideologiji, protekle su u stalnom odmeravanju snaga sa bastionima sekularizma koji su ih okruživali sa svih strana. Nasuprot Erdoganu nisu se našli samo druga po snazi armija NATO saveza, čitava administracija i pravosuđe, već i tradicionalno sekularna štampa i njeni vlasnici, oličeni u nekolicini najbogatijih turskih porodica.

Kao u kakvoj šahovskoj simultanci, odvažni i lukavi Erdogan, poput Makijavelijevog "lava i lisice", jedne je privukao na svoju stranu, a druge, bez milosti, do nogu potukao. U uspostavljanju apsolutne vlasti u Turskoj, Erdogan je istovremeno uspostavljao neverovatna savezništva – sa Evropskom unijom u pretpočinjavanju svemoćnih turskih oružanih snaga, sa uticajnim islamskim verskim pokretom imama iz Pensilvanije, Fetulaha Gulena, u uspostavljanju kontrole nad pravosuđem i policijom, sa duboko ukorenjenim turskim nacionalizmom u ovladavanju masama.

Tajna uspeha svakog vladaoca leži u odabiru kompetentnih i lojalnih saradnika, te postizanju i deobi blagostanja sa svojim podanicima. U ovih dvanaest godina turski premijer je u velikoj meri uspeo i u jednom i u drugom. Da sreća prati hrabre, slikovito govori i njegov primer. Apsolutističke tendencije njegove vladavine u poslednjih nekoliko meseci, koje bi ga svakako u negativnom svetlu eksponirale u zapadnom svetu kome Turska kroz članstvo u NATO savezu pripada od 1952. godine, ostale su u senci ukrajinske krize i obnovljenog sučeljavanja Zapada i Rusije. Poslanici Erdoganove partije u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope su prošle nedelje redom glasali u korist Putinove Rusije. ¶

DUŠAN SPASOJEVIĆ, BIVŠI AMBASADOR SRBIJE U TURSKOJ (2010–2013)

godina. Manjak radnog a višak demagoškog iskustva dovede do toga da se izgovore i takve stvari u predizbornoj kampanji, a tadašnje milijarde zatrpale su priče o novim, koje samo što nisu stigle iz Kine, Emirata, Rusije, baš kao što su priče o fabrici čipova, delova za avione, ulaganja u namensku industriju, pokrile bajke o kanalu do Soluna, "Beogradu na vodi", srpskom Mercedesu.

NEPRIJATELJI I ONI DRUGI

Priča o borbi protiv moćnih neprijatelja je takođe važna tema koja se da dugo eksploatisati, naročito ako broj siromašnih i očajnih u zemlji raste. Kod Orbana, ti moćnici su Evropska unija i MMF; može mu se, pošto je Mađarska već u EU. U Srbiji, koja je tek stala na vratima čekaonice Unije, lokalni bogataši uz koje obavezno ide korupcija zamenili su Zapad, već iskorišćen u ulozi arhineprijatelja devedesetih. Još od gromoglasnih najava na početku vladavine, praćenih brojnim hapšenjima u kojima je kapitalac bio Miroslav Mišković, od Vučića se svakodnevno može čuti da korupcija nikada neće pobediti državu, da niko nije iznad Srbije, da niko neće biti pošteđen, sve to garnirano pričama o ličnoj posvećenosti i ličnoj žrtvi. "Mnogima sam se zamerio. Svoj i život moje dece pretvorio sam u pakao. Ali, nemam straha... Jedino brinem da se ne osramotim pred narodom... U obračun sa korupcijom ušao sam čista srca i obraza... Znao sam da nedostatak vere kod ljudi mogu brzo da pobedim radom, marljivošću, ozbiljnošću i poštenim odnosom prema poslu... Nastaviću da svoj posao radim nepokolebljivo, znajući da sam danas trn u oku tajkunima, pojedinim političarima i njihovim medijima..."

Poput Orbana, Vučić zna da se biračima, ako su dovoljno anestezirani ili očajni, ne mora govoriti ništa konkretno ni o prošlosti ni o budućnosti. Mada u pola glasa tvrdi da je grešio u prošlosti, Vučić ne kaže tačno šta su te greške bile. U dramatično-patetičnim ispovestima neprijatelji su uglavnom "neki", bez imena i lica. Manjak činjenica nadoknađuju mediji u službi vlasti, štampani i elektronski, koji pucaju u onoga na koga vlast nanišani, hvale koga treba. Orban ističe da je "počistio haos" koji je ostavila osmogodišnja vladavina levice i da njegova popularnost među Mađarima predstavlja potvrdu ispravnosti njegove politike. I posle skoro dve godine apsolutne vlasti, Vučić je uspeo da izbornu kampanju vodi kao da je opozicija, stalno optužujući prethodnike za sve što u državi ne valja. Orbanova opozicija je rascepkana i slaba; Vučić je veštim manevarima svoju opoziciju ili doveo na rub opstanka, ili priveo na čekanje pred vratima svog kabineta.

Tehnolog vlasti

Treba simbolično skinuti šešir pred političarem koji nakon četvorogodišnjeg mandata, sa katastrofalnim rezultatima, uspeva da ponovi "podvig" u formi dvotrećinske većine. Viktoru Orbanu je to uspelo

Sve je počelo osamdesetih godina u studentskom domu u Budimpešti, gde je grupa đaka iz provincije skovala velike planove. Da nisu bili amateri svedoči činjenica da trojica od njih sada zauzimaju najistaknutija mesta u državi: Orban premijer, Laslo Kever predsednik parlamenta i Janoš Ader predsednik države (redosled je ovde dat ne prema formalnoj, nego po stvarnoj važnosti funkcija). Iza njih je stajao i dandanas stoji čovek u senci, koji vodi finansije: Lajoš Šimička.

Tada su još bili radikalni liberali (to je bilo u modi), antikomunisti. Nakon pada prve konzervativne vlade, Orban i njegovi su shvatili da više nemaju šta da traže na levoj/liberalnoj strani i glatko su postali konzervativni. Kao takvi, već 1998. su osvojili vlast, da bi je izgubili četiri godine kasnije. Tada se, do sada jedini put, Orbanu zaljuljala liderska pozicija u stranci. Izvukao je pouku: nije bio dovoljno oštar u vršenju vlasti i to se više na sme ponoviti. Permanentno je opstruisao vlast socijalista i liberala tokom osam godina samoće u opoziciji. Rezultat: dvotrećinska većina 2010. godine. Pre toga je uspostavio apsolutnu vlast u stranci, gde su disciplina i vernost osnovne vrline.

Od 2010. uvodi istu takvu disciplinu i u zemlji: supersoničnom brzinom uklanja sve nedisciplinovane poluge vlasti. Ustavni sud je pretvoren u rezervnog igrača, bez prava da se meša u sopstvene poslove, a kamoli u Orbanove. Uspostavio je skoro potpunu kontrolu nad medijima (nezavisni mediji dopiru samo do 10 odsto stanovništva), koji su postali propagandno sredstvo vlade. Na rukovodećim mestima svih javnih preduzeća i ustanova su isključivo njegovi verni partijski činovnici. Neortodoksnom ekonomskom politikom nije smanjio spoljni dug države, ali je uzastopnim državnim merama smanjivao režijske troškove stanovništva i time je inflacija drastično pala. Međutim, zbog takve nepredvidljive politike i ekstraporeza protiv multinacionalnih kompanija i banaka, nema stranih investicija. Funkcioniše samo automobilska industrija (Mercedes u Kečkemetu, Audi u Đeru, Suzuki u Estergomu), čije temelje su postavile socliberalne vlade.

Novi ustav (Osnovni zakon) poslužio je i za prekrajanje istorije, jer u preambuli piše da suverenitet Mađarske prestaje 19. marta 1944. godine, kada su savezničke trupe nacističke Nemačke ušle u zemlju. Time se pokušava skinuti odgovornost Mađara za transport u smrt oko 450.000 mađarskih Jevreja. Rehabilitacija režima Mikloša Hortija, poslednjeg Hitlerovog saveznika, svesna je strategija osvajanja glasača na ekstremnoj desnici, gde se sve masovnije okupljaju.

I na kraju, novi izborni zakon, koji je omogućio Fidesu da osvajanjem 44 odsto glasova (27 odsto od ukupnog glasačkog tela) ponovi uspeh, tj. dvotrećinsku većinu, samim tim i apsolutnu vlast. Računica nije besprekorna jer je ekstremna desnica (Jobik) ojačala, što je protivno Orbanovim namerama, ali je bar levica u rasulu.

To što takav način vladavine izaziva prezir, ali samo mlako reagovanje na Zapadu (Merkel čestitala Orbanu sa četiri dana zakašnjenja, dok se na Obamu još čeka), ne izaziva nervozu u Fidesu. Oni su odavno proglasili oslobodilačku borbu protiv Brisela i okrenuli su se istoku, odnosno Vladimiru Putinu.¶

GABOR BODIŠ

Vlast zasnovana na demagogiji i populizmu ima ograničen rok trajanja, ma koliko se drugačije činilo

OBEĆANJA I POVERENJE

Uz najavu svetle budućnosti pune investicija i rada, Vučić je obećavao i bolne rezove (neophodne zbog svega lošeg što su prethodnici uradili). Ubedljiva pobeda pokazuje i da mu birači nisu poverovali u priče o teškim koracima. Za pravo im daju reforme o kojima Vučić priča još od osvajanja vlasti 2012, a koje nisu ni počele, vremenu koga nemamo, a koje se nemilice troši. Ko bi, uostalom, poverovao da će biti otpuštanja u javnom sektoru od strane vlasti koja je u tom sektoru, od vrha do dna, zaposlila za ove dve godine nekoliko desetina hiljada svojih ljudi.

Dodatak veri da će se nastaviti po starom daju i ovlašni pogledi na naslovne strane vladinih tabloida, u kojima predizborna kampanja još traje: i dalje se uglavnom priča o hapšenjima i najavljuju sledeća tamničenja, posle kojih "ništa više neće biti isto". Aleksandar Vučić je takođe još u predizbornoj fazi. Sve primedbe na svoj račun naziva bajkama i praznim kritikama, priča o rebalansu budžeta kao rutinskoj stvari, rutinskoj gotovo kao i dogovor sa MMF-om koji "ima poverenja u ozbiljnost i odgovornost ljudi koji će rukovoditi zemljom, što će biti dobar signal i za investitore".

Pomenuti investitori nikako da stignu, mada ih Vučić gromoglasno najavljuje već godinama. Trebalo bi da dođu sa raznih strana, na bazi ličnog prijateljstva, od šeika Bin Zajeda koji je, po Vučiću, još prošlog januara obećao da će ulagati u Srbiju i ako ne bude imao profita, do nemačkih investitora koje je, opet po Vučiću, trebalo da u Srbiju pošalju njegovi politički prijatelji iz te zemlje, kao nagradu za potpisivanje Briselskog sporazuma.

Veliki problem za Srbiju je ako je najmoćniji čovek ove zemlje svestan da su sve te najave prazna priča, kojima kupuje vreme verujući da će smisliti nešto drugo. Sve i da su mu namere najbolje, kako da ih ostvari čovek koji je u radnu knjižicu od konkretnih poslova upisao samo partijsko nameštenje upravnika "Pinkija", u vreme kada su Zemunom vladali radikali, a sam donosi odluke o avionima, autobusima, poljoprivredi, arhitekturi, urbanizmu, finansijama, fudbalu, košarci? Problem je, međutim, mnogo veći ako on zaista veruje da je svet fasciniran njegovim poštenjem, znanjem i trudom, poput birača u Srbiji, i da je to odlučujući faktor koji će pomoći ovoj zemlji.

Kako god, morao bi da shvati i da vlast zasnovana na demagogiji i populizmu ima ograničen rok trajanja, ma koliko se činilo da izbori u Srbiji i Mađarskoj pokazuju drugačiju sliku. Kasa je prazna, a dugo putovanje u EU koje je tek počelo, pogurano Briselskim sporazumom, neće je napuniti. A čak i oni koji su zaista učinili nešto za državu suočavaju se sa protestima, poput Erdogana koji trenutno vodi rat protiv Tvitera, koji je zabranio zato što su njegovi protivnici na toj društvenoj mreži objavili snimke telefonskih razgovora kojima se premijer povezuje sa skandalom vezanom za korupciju, i Ustavnog suda koji je zabranu poništio jer se blokadom Tvitera krše ustavno pravo i sloboda govora. ¶

MOMIR TURUDIĆ

Odlazak Vlajka Stojiljkovića

Pre nešto više od dvanaest godina napustio nas je poslednji Miloševićev republički ministar unutrašnjih poslova, Vlajko Stojiljković. Njegov prethodnik Zoran Sokolović napustio nas je godinu dana ranije. Obojica su nas napustili svojevoljno i sopstvenom odlukom: pucali su sebi u glavu. Treba li država čija dva uzastopna ministra unutrašnjih poslova pucaju sebi u glavu, a jedan vršilac dužnosti ministra, baš nekako između njih dvojice, bude ubijen u piceriji (počinilac nepoznat) da se malo zabrine?

Jedanaestog aprila 2002. godine u sumrak, na svečani ulaz Savezne skupštine izašao je savezni poslanik Vlajko Stojiljković (SPS), izvadio iz džepa pištolj i sebi pucao u glavu pred gomilom policajaca, novinara i snimatelja koji se tu inače muvaju pred kraj zasedanja. Hitna pomoć odmah je intervenisala i odvezla ga u Urgentni centar; davao je znake života. Desetak minuta kasnije, u tu gužvu pred ulazom uleteo je generalni sekretar Srpske radikalne stranke Aleksandar Vučić sa svežnjem papira u ruci i odmah počeo na sav glas i sa vidljivim radikalskim uživanjem da čita "oproštajno pismo Vlajka Stojiljkovića". Posle će se ispostaviti da siromah Vlajko još nije čestito ni preminuo, a kamoli se ohladio u tom trenutku. Ispostaviće se takođe i da je to pismo koje je Vučić sa tolikim smislom za takt i pristojnost tada čitao drhtavim melodramatskim tenorom bilo tek kraća verzija jednog teksta koji će kasnije te večeri Stojiljkovićev advokat Branimir Gugl podeliti medijima. Ispostaviće se još nekoliko stvari: da je tu verziju oproštajne poruke Vlajko Stojiljković neposredno pre kobnog pucnja predao radikalskom poslaniku Filipu Stojanoviću koga poznaje od ranije, ali i da je već danima išao okolo i nagoveštavao da će se ubiti. Nisu ga ozbiljno shvatali – dobro, ne baš svi.

Tu se treba vratiti na biografiju pokojnika. Vlajko Stojiljković (1937, Mala Krsna) bio je socijalistički funkcioner stare škole: završio prava, radio u unutrašnjim poslovima više godina, od čega osam kao načelnik Međuopštinskog SUP-a Braničevskog okruga; onda je bio direktor Poljoprivrednog kombinata u Požarevcu, pa predsednik Privredne komore Srbije i Jugoslavije; univerzalni kadar. Istakao se tokom Osme sednice skupljajući podršku Miloševiću i tako ušao u krug najpoverljivijih lica. Smatra se – uz svog prethodnika Zorana Sokolovića – za osnivača i lokalnog šefa "Požarevačke mafije" koja je drmala kadrovskom politikom za Miloševićevog vremena. Republički ministar unutrašnjih poslova postaje 15. aprila 1997. umesto Zorana Sokolovića koji ide na mesto saveznog ministra. U međuvremenu od zlikovačke ruke gine Radovan Badža Stojičić, vršilac dužnosti republičkog ministra i načelnik Javne bezbednosti MUP-a Srbije (11. aprila 1997, u piceriji "Mamma mia", trista metara od zgrade MUP-a).

KOMEMORACIJA VLAJKU STOJILJKOVIĆU: Mirko Marjanović, Zoran Anđelković i Gorica Gajević
Foto: Vesna Anđić

Tu sada dolazi do još nekih sličnosti: za mandata Zorana Sokolovića teško da je njega neko nešto pitao, niti se on nešto mnogo zanimao. Načelnici Javne (Badža) i Državne bezbednosti opštili su sa Miloševićem neposredno. Kad je Vlajko postao ministar – kaže udbaška legenda – Jovica Stanišić je rekao Slobi da on s tim likom nema nameru da kontaktira i tako je postao "savetnik za nacionalnu bezbednost" koji sa Šefom razgovara neposredno. I tako do kobnog popodneva 5. oktobra 2000, kada se Vlajko jako začudio što mu se niko ne javlja na telefon; izašao je na hodnik, a tamo su mu neki maskirani likovi sa automatima rekli da je sve u redu i neka se on lepo vrati u kancelariju i neka čeka (opet udbaška legenda, ali

drugih izvora nemamo); očito je bilo procenjeno da je Vlajko nebitan u tom poslu.

Posle oktobarskog prevrata 2000. u SPS-u dolazi do raznih trvenja i međusobnih optuživanja. Vlajko je meta opakih napada: te da nije mrdnuo da zaštiti državu kao ministar; te da nema pojma šta ih je snašlo; itd. Na toj nekoj sednici Glavnog odbora SPS-a Vlajko sluša, hvata beleške i onda uzima reč: nije sve baš tako strašno, kaže, eto vidite kako smo dobro prošli u Braničevskom okrugu; "jebo te Braničevski okrug", kaže šaptom (ali su mikrofoni ostali uključeni) Baki Anđelković. Posle je ispalo da ga se (Vlajka, to jest) i Braničevski okrug odrekao. Ulazi Vlajko u Saveznu skupštinu oktobra 2000. Stvari se onda usložnjavaju, kako bismo rekli...

Već 6. februara 2001. oko osam uveče Zoran Sokolović, Vlajkov prethodnik u MUP-a (1991–1997) i partijski drug, ulazi u svoju ladu nivu parkiranu u dvorištu porodične vikendice u Lepeni (kod Knjaževca), zaključava vrata, vadi pištolj i puca sebi u glavu. Oproštajno pismo ne pominje se nikad kasnije. Upravo tih dana Dušan Mihajlović preuzima MUP, a Goran Petrović i Zoran Mijatović Državnu bezbednost; smesta počinju istrage koje će daleko dovesti, kao što smo videli. Zoran Sokolović očito nije hteo da čeka ishod tih istraga.

Iako zaštićen poslaničkim imunitetom (kao i još neki) Vlajko, međutim, sluti da sve to neće na dobro izaći. Partijski drugovi iz SPS-a gledaju ga popreko ili sumnjičavo jer da tokom prevrata nije postupio kako je trebalo – kao da ga je neko pitao. S druge strane, senka Tribunala iz Haga sve je duža: Milošević je tamo, postoji lista zločinačkog udruženja, Tužilaštvo pokazuje nezdravo zanimanje za Vlajka, čisto formacijski gledano, bez detalja koji bi se možda i dali objasniti kao u slučaju Milana Milutinovića, ali ko bi tada to znao? Dok Vlajko dokaže da ga ni za šta nisu pitali – ode nekoliko godina. Već u julu 2002. on se odlučuje za aktivnu i – pokazaće se – odsudnu odbranu. Ide okolo po Senjaku i pokazuje razne verzije oproštajnog pisma, najavljujući otvoreno da će se ubiti. Svom partijskom i – na jako kratko vreme – policijskom drugu Urošu Šuvakoviću šalje bar dve verzije oproštajnog pisma, sa naznakama da ih čuva i otvori "kad dođe onaj trenutak". Advokat Gugl dobio je konačnu verziju, kako će se ustanoviti.

Retko ko je Vlajka shvatio ozbiljno. Bilo ih je doduše u SPS-u koji su šaptom procenjivali da bi mu "bolje bilo da se ubije" – s obzirom na stanje stvari – a jedan je čak izjavio da je "to očekivao, ali ne ovako rano". U svakom slučaju, svi su posle rekli da ga "nisu shvatali ozbiljno". Tak kada je kobni hitac bio ispaljen, nastala je jurnjava i eksploatacija smrti; radikali i Vučić prvi su reagovali i napravili tu neukusnu i tužnu scenu; onda su se javili i ostali iz SPS-a. U svom oproštajnom pismu Vlajko je za svoju smrt koju je nazvao "herojskim činom" optužio ceo DOS: Koštunicu, Đinđića, Batića, Mihajlovića, Labusa itd., jer da su donošenjem Zakona o saradnji s Haškim tribunalom njemu i Srbiji presudili, ukratko.

Upitajmo se opet i ne prestanimo da se pitamo: zašto je Srbija jedina zemlja koja je dva ministra unutrašnjih poslova izgubila putem samoubistva, a onog jednog između ubistvom koje nije nikada rasvetljeno? Da li je tu nešto čudno?

Ako nije – onda dobro. ¶

MILOŠ VASIĆ

Povratak odbeglog direktora

Hronologija slučaja "C market", Radulovićeve optužbe i šta se njemu stavlja na teret

SLOBODAN RADULOVIĆ: Direktor C marketa 2004. i hapšenje 2014.
foto: M. Koković

Nakon osam godina provedenih u bekstvu, prvostepene kazne od pet godina zbog primanja mita i višegodišnjih najava da će se vratiti u zemlju i dokazati svoju nevinost, bivši direktor C marketa Slobodan Radulović doputovao je u Srbiju iz Moskve i predao se policiji u petak 11. aprila, nakon čega je smešten u pritvor. Radulović je u maju 2013. prvostepeno osuđen u okviru procesa "Stečajnoj mafiji" zbog sumnje da je C market oštetio za 30 miliona evra, a iz Srbije je pobegao odmah po privatizaciji ove firme, u aprilu 2006.

Bivši direktor trgovinskog lanca više puta je najavljivao da će doći u Srbiju, a poslednji put je to učinio u decembru prošle godine, kada se uključio u emisiju TV Pinka. Tada je izjavio da želi "da mu se omogući da na sudu iznese svoju odbranu", kao i da "dokaže da iza političke optužnice protiv njega stoji Mišković". Ujedno, rekao je i da se nije vraćao u Srbiju "zbog toga što je pravosuđe bilo pod kontrolom Miškovića, bivše ministarke pravde Snežane Malović i bivšeg predsednika Borisa Tadića, zbog čega nije mogao da računa na fer suđenje", a napomenuo je i da mu je u Srbiji život bio u opasnosti. "Mišković je u to vreme bio najmoćniji čovek u Srbjii i nisam imao nikakvu šansu da u takvoj Srbiji dokažem istinu", rekao je tada Radulović. Povodom dolaska svog klijenta u zemlju, Radulovićev advokat Marko Kljajević optužio je Miroslava Miškovića, Milana Beka i vladu Vojislava Koštunice da su "gonili potpuno nevine ljude samo da bi prikrili sopstvenu pljačku", te da je od novca dobijenog privatizacijom C marketa finansirana opozicija u Crnoj Gori prilikom referenduma o nezavisnosti. Po Kljajevićevim rečima, "to je bila politička kriminalna aktivnost inicirana iz tadašnjeg državnog vrha Srbije". Tako se, nakon Šarića, predao još jedan dugogodišnji begunac od policije, ovoga puta uz objašnjenje slično onome koje smo mogli čuti još 2004, prilikom jedne mnogo poznatije predaje – zato što ima poverenja u novu vlast. Inače, u procesu "Stečajnoj mafiji", jedan od uhapšenih bio je tada predsednik Trgovinskog suda Goran Kljajević, rođeni brat sadašnjeg Radulovićevog branioca. Goran Kljajević se tereti da je sprečio slovenački Merkator da kupi akcije C marketa, a privatizacija C marketa nalazi se na spisku 24 sporne privatizacije, čije je rasvetljavanje tražio Evropski parlament.

HRONOLOGIJA

Ključni datum vezan za privatizaciju C marketa bio je 19. avgust 2005, kada su se na poziv Danka Đunića, a na inicijativu tadašnjeg premijera Koštunice, okupile dve suprotstavljene grupacije zainteresovane za ovaj trgovinski lanac – Miroslav Mišković sa jedne, Milan Beko i Slobodan Radulović sa druge strane. U prostorijama Đunićevog EKI Investmenta potpisan je Memorandum o razumevanju između Miškovićeve Delte M d.o.o., Radulovićevog C marketa a.d. i Bekovog Laderna B.V., a sve "u interesu razvoja nacionalne privrede i efikasnog poslovanja nacionalnog tržišta u celini, a pogotovu finansijskog tržišta", kako stoji u uvodu Memoranduma. Princip kojim počinje dokument, inače, glasio je: "Obe strane će prestati sa neprijateljskim aktivnostima u pogledu pojedinačnog preuzimanja preduzeća C market."

foto: FoNet/TV FoNet

Biografija Slobodana Radulovića

Slobodan Radulović rođen je 27. januara 1943. godine na ostrvu Mamula kod Herceg Novog. Ekonomski fakultet je završio 1968. Bio je direktor Direkcije za gradske robne rezerve, predsednik Gradskog komiteta za privredu i potpredsednik u SOUR Centroprom, a na čelo C-marketa došao je početkom 1990. godine, i tu je ostao sve do bekstva iz zemlje 2006. Bio je poslanik Skupštine Srbije u Drugom sazivu (1993. godine). Na izborima 1994. biran je na listi DS-a u izbornoj jedinici Beograd, a zbog ulasku u Vladu (postao potpredsednik vlade Mirka Marjanovića), isključen je iz članstva DS-a. U septembru 1995. prešao je u Novu demokratiju Dušana Mihajlovića, postavši potpredsednik te stranke, a bio je potpredsednik i druge vlade Mirka Marjanovića (1998–2000). Zbog bliskosti sa režimom Slobodana Miloševića, nalazio se na spisku osoba kojima je zabranjen ulaz u EU. Nakon 5. oktobra, ponovo kao član Nove demokratije, bio je izabran kao jedan od 176 poslanika DOS-a u republičkoj skupštini, na izborima u decembru 2000. Narodni poslanik bio je do 2003.

Branko Pavlović, u to doba zastupnik malih akcionara C marketa, u januaru ove godine je u intervjuu za "Vreme" dao jedno od mogućih objašnjenja zašto je došlo do ovog Memoranduma, i zašto se Vlada Srbije umešala: "To što se premijer u tom trenutku upetljao, to je dobro, ali nije on to uradio zato što je razumeo da je to dobro, po mom mišljenju, nego zato što se uplašio da će tuča ove dve grupacije pokazati koliko je državna struktura u stvari u raspadu. Da će se otkriti koliko državni organi međusobno počinju da se sudaraju zbog njihovih uticaja" ("Vreme" br. 1202 – "Kako je Mišković kupio C market"). Tim Memorandumom je dogovoreno zajedničko nastupanje Miškovića i Beka, a nakon toga Komisija za hartije od vrednosti je omogućila svim zainteresovanim za preuzimanje C marketa da (ponovo) dostave svoje ponude. Slovenački Merkator je, uz obrazloženje da

"postoje dve vrste trgovanja, jedna na berzi, druga nekim privatnim linijama", odustala od C marketa, iako je pre cele priče o Memorandumu prva uputila ponudu o preuzimanju, vrednu 220 evra po akciji. Uz ponudu Ashmorea (koji su bili "potpuno neozbiljni", po rečima Branka Pavlovića), jedina preostala ponuda bila je Miškovićeva i Bekova, odnosno kompanije Primer C, u iznosu od 300 evra po akciji – niko drugi nije dao veću, niti bilo kakvu drugu ponudu.

Slobodan Radulović će kasnije u pismu Savetu za borbu protiv korupcije napisati da su ga u leto 2005. u kabinetu ministra policije, tadašnji ministar Dragan Jočić, generalni sekretar vlade Dejan Mihajlov i šef UBPOK-a Mladen Spasić uz pomoć *good cop, bad cop* pristupa naterali da potpiše Memorandum, i da ga nikada ne bi potpisao da ga na to nije naterao Koštunica ("imamo kompromitujuća saznanja, ali ćemo obustaviti zanimanje policije za C market, a ti vidi da domaća firma kupi C market" – tako je, otprilike, glasio Radulovićev opis događaja u kabinetu ministra unutrašnjih poslova).

Sa druge strane, svedočeći u Specijalnom sudu, Milan Beko je praktično potvrdio navode optužnice protiv Radulovića, objašnjavajući da je Radulović lično izdavao duple menice i menice bez pokrića, da nije bilo dokumentacije za transakciju od tri miliona evra u Atlas banku na Kipru, te da je, iako je Memorandumom predviđeno da Radulović još dve godine ostane na mestu direktora, ovaj odmah nakon privatizacije otišao iz zemlje.

EPILOG

S obzirom na to da je prvostepeno osuđen u odsustvu, prema pisanju "Danasa", ukoliko bi na Apelacionom sudu presuda bila potvrđena, Radulović bi imao pravo da traži da mu se ponovi suđenje. Takođe, "Danas" spekuliše da se Radulovićevim povratkom u zemlju otvara nova mogućnost – da bivši direktor "svojim iskazima omogući da se podigne nova optužnica za privatizaciju C marketa, u kojoj bi on mogao da ima status svedoka pokajnika".

Iz Demokratske stranke Srbije, pak, tvrde da niko iz te partije nije imao dogovor sa Radulovićem. "Istraga protiv Radulovića je pokrenuta dok je DSS bio na vlasti, ali je postupak okončan maja 2013, pet godina nakon što smo prestali aktivno da učestvujemo u vlasti", rekao je Miloš Aligrudić u ponedeljak 14. aprila. Aligrudić je Memorandum okarakterisao kao "privatni, neobavezujući dokument", a da su inicijativu za sastanak pokazali privrednici, a ne predsednik vlade Koštunica.

Branko Pavlović u pomenutom intervjuu za "Vreme" rekao je da Tužilaštvo sasvim sigurno nema ništa novo kada je reč o C marketu, bez obzira na Radulovićeve najave da donosi nove dokaze. "Bilo bi izuzetno čudno da, nakon što je sedam godina bio u postupku C marketa, gde je Radulović okrivljen, gde su se skupljali svi podaci vezani za Radulovića, tužilac naglo nađe razloge za dodatno procesuiranje, naročito što sam Radulović u obraćanjima u javnosti, ako uzmemo da su ona verodostojna, kaže da su njegovi advokati dostavljali sve te dokaze tužilaštvu", rekao je Pavlović u januaru. ¶

RADMILO MARKOVIĆ I
Dokumentacioni centar "Vremena"

Za minimalac do posled

Najveći broj zaposlenih u Srbiji na radnom mestu provodi od 40 do 49 sati nedeljno, ali je veliki broj i onih koji su se izjasnili da nedeljno na poslu provode i više od – 60 sati. U Evropskoj uniji radna nedelja, u proseku, traje oko 39,7 sati. Međutim, produktivnost srpskih radnika iznosi samo 42 odsto evropskog proseka

foto: A. Anđić

Gotovo da ne prođe dan a da nam neko iz (buduće) vlasti ne poruči kako je neradnicima odzvonilo. Poruka se, doduše, najčešće odnosi na zaposlene u javnom sektoru, ali i tu ima izuzetaka. "Moj radni dan počinje u sedam časova. Formalno traje do tri popodne, ali pošto mi dan uglavnom prođe u slušanju žalbi i prigovora, ono što je trebalo da obavim u kancelariji najčešće odnesem kući. U suprotnom, sedim na poslu do šest po podne, a neretko dođem u kancelariju i subotom da obavim šta imam", kaže za "Vreme" 39-godišnja pravnica koja radi u jednoj od zdravstvenih ustanova u Beogradu. Savest ili objektivno mnogo posla? Biće da je i jedno i drugo, ali u svakom slučaju, očigledno je da ni svi zaposleni u javnom sektoru ne žive kao bubreg u loju. Sa druge strane, zaposleni u privatnom sektoru savršeno dobro znaju šta znači izgarati na poslu. Novopečeni kapitalisti ne priznaju pravilo osam sati rada – osam sati odmora – osam sati slobodnog programa. Za većinu njih dobar radnik je onaj koji dolazi prvi, a odlazi poslednji. Dostupan je 24 sata na mobilnom telefonu, na mejlove odgovara ažurno, spreman je da žrtvuje vikend zarad posla i, generalno, odnosi se prema firmi za koju radi kao da je njegova lično. Zauzvrat, najčešće je prijavljen na minimalac, dok razliku u plati prima na ruke (drugim rečima, kreditno je nesposoban), ukoliko je žena objektivno strepi od otkaza usled trudnoće, ali u svakom slučaju, pristaje na (neformalna) pravila igre koje nameće poslodavac. U zemlji u kojoj se do posla teško dolazi, a bez njega lako ostaje, ovaj trend nije nimalo neuobičajen. Strah od otkaza jači je od dostojanstva, pa i brige za život i zdravlje.

EVROPSKI "RADOHOLICI"

Bogatiji deo Evrope siktao je poslednjih godina kako su Grci lenji, nakon zaključka Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) da provode čak 2000 radnih sati godišnje na poslu, ali da postižu 70 odsto manju produktivnost od Nemaca koji tokom dvanaest meseci rade ukupno 1400 sati. Tek nedavno OECD je utvrdio da veza između kraćeg radnog vremena i veće produktivnosti i te kako postoji.

Zaključak je potvrđen i empirijski, nakon eksperimenta u američkoj državi Juti, gde su zaposleni u javnom sektoru živnuli nakon što im je odobren trodnevni odmor za vikend. I uprava Geteborga je nedavno odlučila da tu vezu proveri u praksi. Službenici ovog švedskog grada podeljeni su u dve grupe. Jedni će i dalje raditi sedam sati dnevno, dok će opitna grupa imati šestočasovno radno vreme za istu platu. Cilj je da se utvrdi da li će radeći kraće zaposleni biti stimulisani da više prionu na posao, ređe ići na bolovanja i da li će se uopšte mentalno i fizički osećati bolje.

Prošle nedelje dogodio se još jedan, moglo bi se reći, revolucionarni potez u borbi za prava radnika. Francuski sindikati, koji su još pre petnaest godina izdejstvovali jedinstvenu radnu nedelju od 35 sati, otišli su korak dalje – inicirali su zakon po kome su zaposleni dužni da, nakon radnog vremena, isključe svoje mobilne telefone i ignorišu sve poslovne mejlove. Drugim rečima, od 18 časova biće nedostupni za svoje šefove i ostale saradnike.

Kako je najavljeno, francuske kompanije će biti u obavezi da osiguraju da zaposleni van radnog vremena ne budu pod pritiskom zbog posla, a unije sindikata su najavile da će postupanje "u duhu zakona i Francuske" biti pod strogim nadzorom. To, naravno, ne znači da će Francuzi preko noći postati slobodni ljudi posle šest, ali sindikalna borba za kvalitetniji život zaposlenih, tradiciju dugih godišnjih odmora, vreme za porodicu i relaksaciju tesno je povezana sa takozvanim "francuskim stilom života". Ko god je bio u poseti Francuskoj, naročito na jugu, zna da će između podneva i 14 časova teško naći prodavnicu koja radi, a još teže mesto u restoranu. U to vreme na snazi je pauza za ručak koja se neprikosnoveno poštuje.

ZAKON ZA ZDRAVLJE

Ipak, glavni razlog za prihvatanje ideje francuskih sindikata nije ni težnja ka odgovornom poslovanju i većoj produktivnosti, a ni visoko izražena filantropija. Ovaj zakon je već dobio epitet "zakon za zdravlje". Francuska je, očigledno, izračunala da je za sistem jeftinije malo

njeg daha

BEZ IZBORA: Zaposleni u Srbiji

rasteretiti zaposlene nego lečiti ih od posledica stresa na poslu.

Stres je, naime, pri vrhu liste zdravstvenih problema koji se vezuju za posao u Evropi i smatra se jednim od glavnih uzroka odsustva s radnog mesta. Stoga je Evropska komisija ove godine pozdravila pokretanje kampanje "Upravljanje stresom kroz zdrava radna mesta", čiji je cilj podizanje svesti o psihološkim, fizičkim i društvenim opasnostima koje se dovode u vezu sa stresom na poslu.

Rešavanje problema stresa i psihosocijalnih rizika koji iz njega proističu, jedan je od izazova Strateškog okvira EU za zdravlje i bezbednost na radu, koji bi trebalo da bude predstavljen u junu ove godine. Sve evropske organizacije koje uspešno primenjuju mere za olakšanje velikih psihičkih napora radnika, pozvane su da se kandiduju za nagradu Dobra evropska praksa, za koju je nadmetanje počelo 15. aprila.

Očigledno, fenomen stresa povezanog s poslom dobio je zabrinjavajuću dimenziju u celom svetu. Prema ranijem opsežnom istraživanju evropskog "Working conditiona", čak 28 odsto zaposlenih u Evropi je patilo od poremećaja povezanih sa stresom na poslu. Problem je, procenjuju isti istraživači, u međuvremenu uveliko narastao u svim zemljama.

U Luksemburgu je izračunato da je 17 odsto izostanaka s posla u sektoru servisa i komercijale direktna posledica psihosomatskih problema zbog stresa. U Holandiji su krajem prošle decenije mentalna oboljenja bila glavni uzrok radne nesposobnosti kod skoro trećine zaposlenih, dok je u Švajcarskoj 14 posto radnika s dužim razdobljima izostanka s posla, tačnije plaćenog bolovanja, potvrdilo da je motiv za to bio stres. Istraživanje o izostanku s posla zbog stresa sprovedeno u Australiji na uzorku zaposlenih u telefonskim kompanijama utvrdilo je gubitke od 150 dolara po operateru po godini, dok je u Americi situacija mnogo gora.

Svetska zdravstvena organizacija je prošle godine stres na radnom mestu proglasila za svetsku epidemiju, a najnovija istraživanja su pokazala da njen intenzitet dodatno pojačavaju globalna kriza i nezaposlenost. Podaci Evropske agencije za sigurnost na radu i zaštitu zdravlja kažu da stres na radnom mestu postoji kod svakog trećeg zaposlenog u Evropskoj uniji, i to više među ženama nego među muškarcima. Stres je, između ostalog, krivac za šest vodećih uzroka smrti: bolesti srca i pluća, rak, nesrećne slučajeve, cirozu jetre, pa i samoubistva. Takođe, izaziva i takozvani sindrom sagorevanja.

POSLEDICE STRESA

Bolest koja je prvi put primećena i opisana kod zdravstvenih radnika danas je karakteristična pre svega za takozvane "radoholike", a pod povećanim rizikom su mlađe, neiskusnije kategorije zaposlenih, uglavnom visokoobrazovanih.

"Stres na poslu može biti izazvan visokom željom za samodokazivanjem, strahom od gubitka posla i nemogućnošću da se napreduje u skladu sa ličnim očekivanjima", kaže za "Vreme" psihoterapeut mr Gordana Juričan. "Sindrom sagorevanja može nastati i zbog preterane odgovornosti i brige na poslu, čestog prisustva konflikata koji se ne rešavaju već urušavaju odnose među zaposlenima." Prema njenim rečima, uzroke nastanka ovog sindroma treba tražiti i u zanemarivanju sopstvenih potreba i želja, nedostatku povoljnog socijalnog okruženja i kontakata i nedovoljnom uživanju u životnim aktivnostima.

"Među situacijama koje su prepoznate kao uzroci nastanka sindroma sagorevanja je i ona kada se u dugom periodu radi više nego što se to može podneti. Podložne su mu i osobe koje obavljaju poslove koji iziskuju visok stepen odgovornosti i samoorganizovanosti i imaju malo prostora za grešku u radu. Takođe, rad radi zadovoljenja drugih i obavljanje posla koji ne volimo, dovodi do dubokog nezadovoljstva, disfunkcionalnosti na poslu i inhibiranosti u osećanjima i ponašanju, a sve ovo predstavlja osnovu za nastanak sindroma sagorevanja", objašnjava naša sagovornica.

Paradoksalno, kod većine simptome ovog sindroma prvo primeti okolina. "Karakteristično je da članovi porodice, prijatelji i kolege pre uvide promene kod osobe sa simptomima nego što ona toga sama postane svesna. Prvi signali su nesanica, vrlo često stanje uznemirenosti, socijalno povlačenje, zaboravnost, razdražljivost, problemi sa koncentracijom i osećaj mučnine koji se javlja pri samoj pomisli na posao. Osoba svoje simptome tumači kao 'svakodnevni zamor' i 'uobičajene teškoće', pre svega zbog odsustva znanja o posledicama koje dugotrajni stres ima po čovekovo zdravlje", kaže Gordana Juričan.

Srbija, nažalost, ne kasni za drugima u pogledu sindroma sagorevanja, jer, kako objašnjava Gordana Juričan, u zemlji sa složenim problemima kakvi su naši, sasvim je očekivano da čitav niz mentalnih teškoća i problema bude upravo povezan sa egzistencijalnim potrebama i radnim angažovanjem. "Možda će zvučati čudno i paradoksalno: u zemlji u kojoj nema dovoljno posla, ima 'sagorevanja' na poslu. Međutim, iza tog prividnog paradoksa, nalazimo suštinu koju lako prepoznajemo. Danas je važno da se posao ima, a kad se ima, vrlo često se »

zbog nemogućnosti izbora, prihvata posao koji ne donosi zadovoljstvo. Prioritet je, dakle, imati posao, ali se nakon izvesnog vremena osećanje sreće zamenjuje negativnim stavom prema sebi i okolini i u praksi se to često dešava mladim ljudima koji zbog odsustva izbora prihvataju da rade posao koji im ne pričinjava zadovoljstvo i za koji se nisu školovali. Siromaštvo i neizvesnost u pogledu zapošljavanja poslednjih decenija učinili su da se za poslom juri, a tipične tranzicione promene dovode do toga da dok jedni traže posao, drugi često rade prekovremeno (produženo radno vreme), u nepovoljnim radnim okolnostima ili rade više poslova. Nije mali broj ni onih koji rade posao koji ne vole ili nisu zadovoljni poslom koji obavljaju. Stres je prirodno zbog toga sve prisutniji i intenzivniji a konflikti koji su prisutni u porodici ili na poslu dovode do problema u funkcionisanju. Početni entuzijazam zamenjuju neraspoloženje, pad radne motivacije i osećaj krivice jer ne doživljavaju zadovoljstvo u prvim godinama radnog angažovanja. Pregore oni koji su skloniji iscrpljujućem radu nastalom iz uverenja da se 'mora uvek bolje i više'. Nije redak slučaj da se za pomoć obraćaju oni koji dugi niz godina rade prekovremeno, nose posao kući, a vikend uglavnom provode u firmi", kaže Juričan.

Koliko je takvih ljudi u Srbiji? Po svemu sudeći, sve više. Prema poslednjem istraživanju Republičkog zavoda za statistiku, najveći broj zaposlenih u Srbiji na radnom mestu provodi od 40 do 49 sati nedeljno, ali je veliki broj i onih koji su se izjasnili da nedeljno na poslu provode i više od – 60 sati. Ovim rezultatom su ubedljivo nadmašili radnike iz Evropske unije čija radna nedelja, u proseku, traje oko 39,7 sati. Prema zvaničnoj statistici, od nas manje rade Nemci, Francuzi, Englezi, Skandinavci, Španci i Finci koji dužinu radnog dana određuju kolektivnim ugovorima. Ipak, duže ostajanje na poslu ne znači i veći učinak. Produktivnost srpskih radnika iznosi samo 42 odsto evropskog proseka i, kako stvari stoje, počiva uglavnom na radu zaposlenih u privatnim kompanijama, koji se po broju radnih sati i postignutih rezultata mogu smatrati konkurentnim radnicima iz EU. Najveći broj radnika u Srbiji je pak zaposlen u javnom sektoru, a njihova produktivnost je daleko ispod standarda EU.

Kako je pre neki dan izjavio Dragoljub Rajić, direktor Unije poslodavaca Srbije, zaposleni u državnim preduzećima na poslu provode daleko manje vremena nego oni koji rade kod privatnika. U javnom sektoru je broj bolovanja i dozvoljenih izlazaka sa posla duplo veći nego u privatnom, ne postoji radna disciplina, svi čine usluge jedni drugima i pokrivaju se, na pauzama se ostaje znatno duže, a rad se doživljava kao prinuda. Rashodi za zaposlene u javnom sektoru veći su od tri odsto BDP-a, što je oko 900 miliona evra godišnje, i viši su nego u uporedivim državama centralne i istočne Evrope. Pored toga, prosečna zarada iz budžeta je oko 50.000 dinara, dok se u privatnom sektoru zarađuje oko 35.900 dinara.

Kako je najavljeno, politika buduće vlade biće "politika agresivnog zapošljavanja i jačanja privatnog sektora". Da li to znači i uspostavljanje poštenijeg odnosa poslodavca prema radniku i manje stresa na poslu, videćemo. ¶

JASMINA LAZIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Satelit Srbija i veleizdajnici

Eh, šta se sve neće desiti živom insanu! A i mrtvom, bogme: nikada nisi dovoljno mrtav na Balkanu da te ne bi neko šutnuo u prolazu. Evo, recimo, Nikolić Tomislav i odlazeći nam PPV onomad su sudelovali u ritualima isterivanja mrtvog *srboždерskog* demona iz Kuće cveća glogovim kocem, a koje je priređivao samostalni egzorcista Šešelj Vojislav, da bi mnogo godina docnije, valjda nakon što su dijalektički sazreli, počeli da zastupaju neku vrstu "politike nesvrstanosti" ne skrivajući da im je baš Tito u tome uzor. Odlično su se toga dosetili, samo malo prekasno. Jer, u međuvremenu više nema ni Pokreta nesvrstanih (u tadašnjoj formi), a bogme ni Jugoslavije, koja beše ipak ozbiljna zemlja.

I, šta je onda usledilo? Poslanik URS-a Vladimir Ilić i poslanice Demokratske stranke Nataša Vučković i Vesna Marjanović prošli su kroz toplog zeca i političku šikanu najgore vrste samo zato što su se usudili da ozbiljno shvate svoj mandat i glasaju po savesti i ubeđenju, i to za ono iza čega zapravo stoji ubedljiva politička većina u Evropskoj uniji. A to je, podsećam, ona politička organizacija (da: EU nije puko *geografsko* udruženje zemalja koje se, eto, nalaze na istom kontinentu, nego *politička* organizacija!) kojoj Srbija navodno teži da se pridruži. Dakle, ne Varšavskom paktu, ne Evroaziji, ne CCCP-u, ne čak ni Pokretu nesvrstanih nego baš Evropskoj uniji!

Možda neki Mali Perica rezonuje da je jednostavnije i jeftinije da svi mislimo i glasamo isto, ali to s parlamentarnom demokratijom nema blage veze

Ali, manimo se mi "spoljne" politike: mnogo više nas se tiče ona unutrašnja, a spoljna je ionako njena refleksija. Odavno tvrdim da Srbija klizi u "orbanizaciju" (Orban Viktor, konzervativni mađarski premijer-svedržitelj), tj. izvesnu vrstu nacionalpopulističkog izolacionizma, čiji je bitan deo autoritarna vladavina nekog Arbitra-Spasioca maskirana u sve prazniju (post)demokratsku formu. Dokaze da je tome baš tako – svakodnevno gledam; tvrdnje da ipak nije tako – samo čujem, ili čitam. Najnovija je ona koja umuje da Srbija "pod Vučićem", eto, čuva i snaži svoju "proevropsku orijentaciju", pa otuda ne može biti govora o autoritarizmu, koji valjda mora da bude eksplicitno "antievropski". E sad, zar Orbanova Mađarska nije ravnopravna članica EU, što načelno namerava i da ostane? Jeste. Može li autoritarizam koristiti i "proevropsku" retoriku? Može, bar do neke mere, tamo gde mu je zgodno. No, šta uopšte znači "proevropsko", i kako se to manifestuje?

Srbija je evropska zemlja i članica je raznih kontinentalnih organizacija, a još i teži punopravnom članstvu u Evropskoj uniji. U Parlamentarnoj skupštini Veća Evrope i Srbiju zastupaju poslanici, u skladu s rasporedom snaga na domaćoj sceni. Nedavno su naređeni glasali o rezoluciji kojom se zastupnici Rusije suspenduju od glasanja tokom 2014. godine, a zbog "Putinove" bespravne aneksije Krima. Manje-više "cela Evropa", a pre svega zemlje EU, glasala je za tu rezoluciju, ili barem nije glasala protiv. U srpskoj delegaciji glasalo se šareno: bilo je glasova i za i protiv (stranke aktuelne vlasti) i uzdržanih. I to je sasvim u redu, jer to je smisao parlamentarizma: glasa se različito, u skladu s ideološkim i programskim opredeljenjima poslanika i stranaka. Državljanstvo tu nije presudno: ako bi svi iz jedne zemlje glasali isto, onda glasanje ne bi ni bilo potrebno – samo bi se sabralo koliko koja zemlja ima zastupnika. Možda neki Mali Perica rezonuje da je tako jednostavnije i jeftinije, ali to s parlamentarnom demokratijom nema blage veze.

Taj političko-medijski linč ima sve osobine javnog odstrela, a takvi se ne upriličuju u demokratiji, nego u autoritarno-populističkim porecima u kojima dominira nacionalističko ispiranje mozga. Ergo, u *orbanizovanim* društvima. Na ovo troje ostrvila se vlast, nimalo nežno, zatim su se ostrvili mediji u oficijelnom ili neoficijelnom državnom vlasništvu razvlačeći ih na vrhovima naslovnih strana kao da su počinili svako po tri veleizdaje, da bi ih se – o tempora, o mores! – na kraju odrekle i njihove sopstvene stranke: URS otvoreno i do kraja brutalno, DS napola i mlako (pa je Dušan Spasojević, dosadašnji šef spoljnopolitičkog odbora DS, podneo ostavku nezadovoljan "mlakim ograđivanjem" stranke; valjda je trebalo dve *evroslinave* (op. cit. episkop Atanasije) veštice uvaljati u katran i perje, ili šta?!

Nije tema ove kolumne šta je "ispravan" pristup Srbije u odnosu prema rusko-ukrajinskoj krizi. Tu ima raznih mišljenja, i to je u redu. Zvanična, pak, politika je takva kakva je, i to je takođe OK, ljudi su glasali za to, pa neka (im) tako i bude. Međutim, trenutak u kojem političke, medijske i ostale elite vlasti, pa čak i opozicije, zajedničkim snagama nasrnu na nekolicinu građana koji su naprosto iskoristili svoje glasačko pravo, pokazuje da ova zemlja, ispod sveg tog "proevropskog" bajanja, mutira u jako lošem pravcu. Stvar je utoliko bolesnija što su to troje učinili samo ono isto što je učinila i velika većina glasajućih u tom istom Veću Evrope.

A čemu nas onda to uči? Da *orbanizovana* država i društvo nikada ne mogu biti *stvarno* "proevropski". Uostalom, ako ne verujete kopijama, pogledajte original: nije li i sam Orban Viktor sve više leđima okrenut svim tim njemu tako napornim evropskim zakeralima, a srećnim mu licem sve više okrenut Kremlju, pa i dalje na istok? "Samo da se Kremlj ne nasekira", nekada je bila krilatica vladajućih u "satelitskim državama". Na kom satelitu Srbija danas pluta kroz svemirski vakuum, i gde misli da će se takva prizemljiti? ¶

Ljubav i muke po roditelju

Više od 50 odsto jednoroditeljskih porodica živi sa platom manjom od prosečne

"Javno mnjenje, uključujući i akademski i politički diskurs, ima izrazito ambivalentan stav prema jednoroditeljskim porodicama, pa je stoga njihov 'izlazak iz senke' – borba za punu društvenu vidljivost i priznavanje – dugotrajna i teška." Ovo je citat iz nedavno promovisane studije "Jednoroditeljske porodice u Srbiji", Instituta za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu, čiji su autori sociolozi Smiljka Tomanović, Milana Ljubičić i Dragan Stanojević. U istraživačkom smislu pionirski poduhvat, koji bi mogao postati i zamajac za razvijanje raznih pomoći ovim višestruko skrivenim i nevidljivim porodicama.

Foto: sxc.hu

DRUŠTVO DLAKU MENJA, AL' ĆUD...

Odavno primećen porast broja razvoda ali i rađanja dece nevenčanih majki, još od sedamdesetih godina prošlog veka, plus roditelji čiji je supružnik umro, učinili su da jednoroditeljske porodice čine između četvrtine i trećine svih porodica u svetu. Kao društveni fenomen u snazi one postaju predmet opšteg interesovanja, bilo da ih nazivaju "društvenom grupom pod rizikom" ili "znakom društvenih promena". U kontekstu promena, porodica nevenčane majke dobija posebno mesto, kao porodica budućnosti, kao izbor žene u opštem trendu promena stilova života, kao "bekstvo od patrijarhata". Teorija kaže da nuklearna porodica (heteroseksualna, otac radi i glava je kuće...) ne uspeva da odgovori na izazove emancipacije i jednakih prava. "Šta će zameniti to carstvo domaćeg blaženstva? Porodica, naravno!", kaže jedna nemačka autorka. "Samo drugačija, bolja: pregovarana, alternativna, višestruka porodica, novi aranžmani nakon razvoda, ponovni brak, nanovo razvod, novi izbor između tvoje, moje, naše dece, naših prošlih i sadašnjih porodica."

Jedino što, kada se iz poletnih teorijskih diskursa spuste na zemlju, recimo, jednoroditeljske porodice, i to našu zemlju, dolazi se do suprotnih zaključaka. Na primer, da se naše mnjenje u smislu prihvatanja ovih porodica nije promenilo tokom čitavog veka. U studiji se kaže da istraživanja o tome ne postoje, ali da sporadični izveštaji i iskazi ukazuju na to da do promena praktično nije došlo. Stigmatizacija je i dalje veliki problem, pri čemu su od zajednice najprihvaćeniji udovice i udovci, valjda zato što su višom silom ostali sami kao roditelji, zatim razvedeni, a da su najmanje prihvaćene – nevenčane majke. Dakako, prisutna je i diskriminacija dece koja odrastaju bez oca koji nije priznao očinstvo. Ali stigmatizacija je samo jedan od problema jednoroditeljskih porodica. Istraživanje ukazuje i na veću izloženost zdravstvenim rizicima, veću usamljenost, za petinu niže prihode, slabiju zaposlenost naročito samohranih majki koje zbog obaveza prema detetu poslodavci uglavnom odbijaju. Na stručnom skupu posvećenom ovom istraživanju, na kome su pored autora učestvovali i predstavnici državnih, zdravstvenih institucija i nevladinog sektora, govorilo se na primer i o potrebi za promenom porodičnog zakona po kome bi se supružnici mogli međusobno razvesti ali ne i od uloge roditelja, o potrebi za donošenjem zakona o alimentacionom fondu po modelu iz Slovenije, o potrebi za uvođenjem poreskih olakšica za one koji zapošljavaju samohrane roditelje, o potrebi za većom institucionalnom i neformalnom podrškom... Sve to za sada je samo na nivou potreba ili predloga, dok će se na prave promene bez sumnje još čekati.

ISPOD PROSEKA I BEZ ALIMENTACIJE

Detaljna i kompleksna studija jednoroditeljskih porodica sagledava problem iz mnoštva uglova: od materijalnog i društvenog položaja, preko svakodnevnog života, sve do odnosa unutar porodice i njene funkcionalnosti. Anketiranje je obavljeno od oktobra 2010. do februara 2011. na reprezentativnom uzorku u 48 opština u Srbiji. Obuhvaćeno je 855 jednoroditeljskih porodica, anketirane su 743 majke i 112 očeva koji žive sa maloletnom decom i bez partnera. Prateći podatke iz popisa, autori su zaključili da porast jednoroditeljskih domaćinstava u Srbiji nije drastičan ali jeste stabilan. Procenjuje se da danas u Srbiji ima više od 75.000 samohranih roditelja od kojih su 75 odsto žene. Pri tome, na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje nalazi se 18.089 samohranih roditelja, od kojih je 14.965 žena.

Kada je reč o izvorima prihoda na osnovu redovnog zaposlenja u najpovoljnijoj poziciji su razvedeni. Oko dve trećine njih ima redovne prihode, nešto manje je među udovicama i udovcima i tek malo preko polovine među nevenčanim majkama. Ipak, preko 50 odsto jednoroditeljskih porodica (u kojima postoji prihod od redovnog zaposlenja) u sva tri uzorka živi sa platom koja je manja od prosečne. Prihode iz dodatnih izvora ostvaruju svi u visokoj srazmeri, ali su nevenčane majke najzastupljenije jer imaju najmanje redovnih prihoda. A kada je o alimentaciji reč, tek nešto više od trećine nevenčanih majki uspeva da je dobije, i dve trećine

razvedenih. I stambena situacija ovih porodica je složena, pa tako jedna trećina živi kod svojih roditelja. Opet, najlošiji je položaj nevenčanih majki: tek četvrtina njih poseduje nekretninu u kojoj živi.

PRAVO NA NOVAC I OBDANIŠTE

Teret samohranih roditelja pojačavaju i druge okolnosti, na primer samoća, gubitak partnera, povećanje obaveza u kući oko dece, umor, nedostatak vremena, gubitak prijatelja ili čak odbacivanje okoline. Na pitanja o tome ko kuva, održava kuću, ide u nabavku, brine o deci, verovatno su s grčem na licu odgovarali jer uglavnom sve rade sami Jedino život u proširenom domaćinstvu, kod roditelja, donekle smanjuje taj pritisak. Takođe, uznemirujuće zvuči podatak da je preko polovine razvedenih i nevenčanih veoma nezadovoljno učestvovanjem drugog roditelja u vaspitanju dece, u organizaciji života deteta, u kontaktima sa školom, lekarom, angažovanjem oko školskih aktivnosti, dok je broj sasvim zadovoljnih tek pet do sedam odsto. Istraživanje pokazuje i neke specifičnosti kada je u pitanju roditeljska briga. Primetno je, recimo, da vršnjačko nasilje postaje sve veći problem za sve roditelje. Ipak, "samohrani" prema ovoj anketi češće navode vršnjačko nasilje kao razlog za brigu nego što to čine dvoroditeljske porodice koje se u tom smislu osećaju zaštićenije.

U ispitivanju formalne pomoći države ustanovljeno je da je najviše tražena novčana pomoć i da ju je dobilo 31,4 odsto nevenčanih majki, 19,8 odsto udovica i udovaca i 16,1 odsto razvedenih. Često se zahtevi roditelja odbijaju zbog nedefinisanosti pojma "samohranosti", ali i zbog rigidnih pravila ko se kvalifikuje za mere materijalne podrške. U studiji su navedeni pojedini, neretko potresni, iskazi roditelja:

- "Za stan nisu hteli ni da me saslušaju, a MOP (materijalno obezbeđenje porodice) ne mogu da ostvarim čak ni sa zakonski minimalnim primanjem, bez obzira na status samohranog roditelja dvoje dece" – nevenčana majka.
- "Pokojnom mužu je nedostajalo tri meseca da bi deca dobila penziju" – udovica.
- "Česti su i problemi sa zapošljavanjem, koji se usložnjavaju kad roditelj nema načina da obezbedi čuvanje dece, jer: *nezaposleni samohrani roditelj nema prava na obdanište*" – nevenčana majka.
- "Kažu da je dete sa posebnim potrebama zarazno i da će ako se ubaci u grupu ostala deca biti zaražena" – nevenčana majka.
- "Tražila sam savet i pomoć od socijalnog radnika, a dobila odgovor – sami ste birali za koga ćete se udati" – razvedena majka.
- "Za novčanu pomoć su mi rekli da ako nisam sposobna da odgajam decu, da ih dam u hraniteljsku porodicu" – razvedena majka.

STUDIJA U SLUŽBI POMOĆI

U jednoroditeljskim porodicama razvijaju se i karakteristični obrasci odnosa između roditelja i dece. Pogotovo razvedeni često koriste razne strategije da bi decu pridobili svako na svoju stranu, pa su za ove porodice tipične podele na tabore pri čemu se na primer od dece zahteva potpuna lojalnost. Istraživanje pokazuje i da samohrani roditelji ređe uspešno usmeravaju decu, pa na primer razvedeni popuštaju deci u 61 odsto slučajeva, vanbračne majke negiraju konflikte u 36 odsto slučajeva, udovice i udovci pokazuju nemoć da reše nesuglasice, dok je u slučaju dvoroditeljskih porodica značajno zastupljenija strategija – roditeljska je zadnja. I pored optimalne funkcionalnosti jednoroditeljskih porodica, nalazi pokazuju da određeni porodični događaji imaju znatnog uticaja na porodične odnose, pravila, ukupnu porodičnu funkcionalnost, pa je taj segment istraživanja naročito važan za kreiranje eventualnih programa pomoći i podrške.

Iako domet jedne studije ne može biti mnogo veći od toga da problem rasvetli pa čak i ukaže na rešenje, izgleda da urgentnost situacije čini da je samohranim roditeljima najmanje do naučnih analiza i diskusija, već samo do konkretnih mera. Mnogim samohranim tatama je, recimo, dosta zakonske diskriminacije i toga što ne mogu da ostvare pomoć jer termin "samohrani roditelj" ne važi za oca već samo za majku. Mnogim samohranim mamama dosta je već svega, njihove brige uglavnom se svode na jedno: kako da prehrane dete. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

In memoriam: prof. dr Anđelka Milić

Profesorka Anđelka Milić je volela izraz "pionirski poduhvat", a njime bi zapravo moglo da se opiše mnogo toga što je uradila tokom svoje plodne karijere. Osnovala je sa saradnicima prvu žensku političku stranku – ŽEST, koja je učestvovala u prvim višestranačkim izborima u Srbiji; inicirala je i vodila prvi univerzitetski kurs rodnih studija, kao i prvi univerzitetski kurs Sociologije omladine u našoj zemlji; inicirala je i sa saradnicama i saradnicima sprovela prvo sveobuhvatno sociološko istraživanje porodica u Srbiji, pored mnoštva drugih naučnih i društvenih aktivnosti. Osim izuzetnog naučnog dela – značajnih studija i naučnih tekstova, to je legat pionirskih poduhvata koji je Anđelka Milić ostavila svojim naslednicima i naučnoj i stručnoj javnosti.

Imala sam privilegiju da sa mojom profesorkom Anđelkom sarađujem skoro trideset godina: od kada mi je bila mentorka za diplomski rad i na postdiplomskim studijama, zatim kada sam bila njena asistentkinja a potom koleginica u nastavi na zajedničkim predmetima i saradnica na mnogim zajedničkim projektima. Njen autoritet je za mene, pored velikog znanja i naučnih kompetencija, počivao i na originalnosti i individualnosti. Te osobine je podsticala i kod svojih saradnika, dajući im prvi inspirativni podsticaj a potom punu autonomiju da razviju vlastitu kreativnost. Mnoge njene kolege i studenti su se kroz njene postupke osvedočili šta znači izuzetna profesionalna etika i bezrezervna kolegijalna podrška. Zato je i poštuju i vole generacije koje su imale prilike da je poznaju. Zbog takvog nasleđa profesionalnosti i ljudskosti koje nam je ostavila da negujemo i prenosimo, Anđelka Milić je osigurala da joj bude večna slava.

dr SMILJKA TOMANOVIĆ

(Autorka je profesorka na Filozofskom fakultetu u Beogradu)

Godine idu, a nisam sa

Ekipa "Vremena" razgovarala je sa Safom i Musom, dvojicom stranaca koji u Srbiji imaju supsidijarnu zaštitu

fotografije: Ivan Šepić

Safa i Musa se potpuno razlikuju. Safa živi u desnoj, a Musa u levoj garsonjeri kućice u dvorištu Centra za azil u Banji Koviljači. Iza desnih vrata je nenamešten krevet, ugašen televizor, mnogo je porodičnih fotografija po zidovima, tu je sto sa čudnim svećama, sitnicama, ukrasima, knjigama. Na sredini levog stana je bar pet kofera i torbi naslaganih na stolice; u jednom ćošku sto, u drugom namešten krevet.

Iračanin Safa je stariji, ima naočare, a iznad stalnog osmeha nosi i brkove. Somalac Musa ne pazi na oblačenje, na bosim nogama ima papuče, a na leđima jaknu – zbog promaje. Moli da mu se u novinama ne vidi lice.

Pre neku godinu, Safa je hteo da u hodniku njihove kućice spava neki pas, a Musa je bio protiv. Stvar je rešio upravnik Centra za azil, a dvojica komšija, kako jedan od njih kaže, danas žive u miru – ne druže se, niti su u galami.

Safa i Musa su dvojica od sedam osoba koje su od 2008. godine do danas dobili supsidijarnu zaštitu u Srbiji, vrstu izbegličke međunarodne zaštite koja traje godinu dana, a dodeljuje se onima za koje postoji rizik da u zemljama porekla postanu žrtve mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja itd. Azil, viši vid izbegličke zaštite, u Srbiji je od 2008. do danas dobilo pet lica i to je sve.

Reke ljudi koje uđu u Srbiju sa juga i istoka, samo prolaze tuda na putu ka zapadu i severu. Niko od njih nije među onih 12 koji su dobili neku od zaštita: ako dolaziš iz "sigurne treće zemlje", a to su, prema odluci Vlade Srbije, sve zemlje sa kojima se Srbija graniči, ne možeš dobiti izbegličku zaštitu. Takav je zakon.

Safa i Musa nemaju taj problem: supsidijarnu zaštitu imaju već šest, odnosno sedam godina.

RUPA

"Moj slučaj je danas politika, a sve što postane politika – pukne. Od politike ne možeš da dobiješ ništa. Politika te samo iskorišćava", priča na engleskom Alobaidi Safa Aldin i dodaje da izbeglice ne bi trebalo da budu političko pitanje: "Nama ne treba politika. Mi smo od politike pobegli. Politika je uništila moju zemlju, naše zemlje..."

Safa ima 57 godina, živeo je i radio u Bagdadu, gde mu i danas porodica. Ima dve fakultetske diplome, govori nekoliko jezika... Godine 2008. došao je u Srbiju, republiku bivše SFRJ, koju je turistički posećivao osamdesetih godina prošlog veka. Iz tog vremena se seća bezbrižnosti ljudi, "jake ekonomije i države".

Pobegao je iz nesigurnog Iraka u kome su posle anglosaksonske invazije i okupacije početkom 21. veka, počele da haraju militantne grupe i partije i kada se svakodnevno ginulo bez razloga.

Plan je bio da ode u Srbiju, "snađe se", a potom dovede porodicu. "Došao sam ovde i upao u rupu. Upao sam u rupa između... Kako se kaže ono kad mi nije stalo do tebe već samo do svoje stolice?"

Drugi sagovornik, Musa, u Beograd je stigao 1984. kao devetnaestogodišnjak. Dobio je stipendiju SFRJ i to za studije poljoprivrede u Novom Sadu. Zbog "problema sa profesorom" koji je predavao vinogradarstvo, dva puta je ponavljao godinu, a zatim izgubio stipendiju.

U međuvremenu se oženio u Bačkoj Topoli, radio kao profesor u školi obližnjeg sela, fizikalisao na njivama, a na kraju se razveo. Nakon što se vratio u Novi Sad, sa izvesnim Mišom Mačkom, počeo je da se bavi muzikom snimajući, svirajući i pevajući po Srbiji. Usput je nekako dogurao do apsolventskog statusa na fakultetu, ali studije nikada nije završio. "Kada je počelo bombardovanje, propao je i posao, lokali se zatvorili, nikom nije bilo do muzike. Pasoš više nisam mogao da produžim jer ništa nije funkcionisalo, a novca nisam imao", priča na razumljivom srpskom.

Pruža plastificirani dokument, izbegličku ličnu kartu, na kome piše Abdelkarim Sheikh Musa. "Dobro je da to imaš. Ako nemaš, možeš da imaš mnogo konfrontacija sa policijom", objašnjava uzimajući ličnu kartu nazad.

svojima

IZBEGLIČKI ŽIVOT: Safa i Musa, koji je tražio da mu se lice ne vidi, u Centru za azil u Banji Koviljači

NI ZA ZATVOR

Musa je u Srbiji preživeo turbulentne devedesete. Švercovao je cigarete, čokoladu, "ilegalisao" po novosadskim studentskim domovima; zbog nemanja dokumenata bio je u Klisi, Padinskoj Skeli, ali i u nekom hrvatskom zatvoru. Iz svih su ga, posle nekog vremena, puštali. "Gde da idem? Ni na jednu stranu ne mogu. Nemam pasoš, nemam kintu ni za kiflu i jogurt, a kamoli za voz. To je najgore u životu. Kad si u zatvoru, bar znaš na čemu si", priča Musa.

Posle nekog vremena, Komesarijat za izbeglice i prognana lica smestio ga je u hotel "Hiljadu ruža", tadašnje mesto za smeštaj izbeglica na Avali. Hotel je uskoro privatizovan, a Musa je, preko baraka kod toplane na Novom Beogradu, završio u Banji Koviljači gde je već sedam godina. "Vidiš i sam... Živ i zdrav sam, hvala bogu, ali ni napred ni nazad se ne pomeram. Imam krevet, hranu, sobu. Dali su mi i posao – prevodim sa somalskog na srpski, međutim nemam klijenata u poslednje vreme. Više vole Bogovađu, pa tamo odlaze. Ne znam zašto. Izgleda da nemamo istu ideologiju..."

Godinu dana posle Muse, 2008. godine, u Banju je stigao Safa. On danas pomaže učiteljima engleskog jezika i šivenja u Centru za azil, igra šah, napisao je i udžbenik engleske gramatike, pokušava da pomogne svima kojima može, a najviše ga tišti to što poslednje tri godine nema kontakt sa porodicom koja – ne želi da čuje za njega. "U pravu su... Ko je odgovoran za porodicu? Otac. Ja sam otac i ja sam ih ostavio u vatri... Misle da sam pobegao od njih, misle da se odmaram ovde, da uživam, da ne mislim svaki dan o njima."

Safa tokom razgovora nudi cigarete, a pepeo trese u veliku šarenu pepeljaru. "Šest godina čekam ovde. Tretiraju nas kao životinje, koriste nas samo da bi oni zaštitili svoj posao. To nije korektno. Bilo gde u svetu našlo bi se mesto za čoveka sa diplomom. Čak i u Iraku! Ovde sam kao Avganistanac, kao Somalac koji nikad nije išao u školu, koji je živeo u džungli..."

Iako oštro kritikuje i Komesarijat i sve organizacije u azilnom sistemu Srbije, govori polako i ne skida osmeh sa lica: "Sve sam ih molio: 'Ne ubijajte jedino lepo u meni, ne ubijajte moju dušu, ne ubijajte to što mislim da sam čovek.' Volim ovu zemlju i ne znam zašto me gura od sebe. Pa, ne znam... Ti mi kaži. Ti si novinar... Ne govori mi 'ali'. Šest godina se u Srbiji borim protiv 'ali'."

DON KIHOT

"Ja ne želim da zamišljam, ne želim da budem bogat, nisam došao da imam veliku kuću. Dajte mi šator i biće mi dovoljno da tu živim. Moj plan je da čekam papire. Ako se boriš, živ si, a ja ću se boriti dok ne umrem", kaže Safa, pa završava: "Zar nije Don Kihot svako ko priča istinu? To jeste velika bitka, ali pogledaj istoriju, pogledaj istoriju Srbije, istoriju Iraka. Koliko puta su vođene velike bitke? Zato i moraš reći istinu. Ako govoriš istinu, mnogo si jači. I nema veze što sada ne pobeđuješ. Jednog dana će neko tražiti po istoriji ko je taj što je govorio istinu! Tako se ponaša vođa, tako se ponaša otac."

"Moj komšija je baš zagrejan za papire, ali ne znam zašto", kaže Musa, koji pepeo od izmoljenog "pal mala", baš onog koji je nekada pušio, trese u praznu konzervu od sardina. "I dok sam bio student, pasoš mi je stalno bio u ormanu. Nosio sam ga na fakultet kad sam polagao ispite i kad smo išli u Trst po farmerke. Ja se pitam, šta ćemo nas dvojica da radimo kada dobijemo te papire... Banja je malo mesto. Ni za koga nema posla."

Na pitanje kako se oseća zbog svega toga, Musa kaže: "Osećam da mi idu godine... Razmišljam: ako ovako nastavim, sutra ću biti star, razumeš? Biću mator, a nisam sa svojima. Ne bojim se smrti. Umrećemo svi; doći će neki drugi na ovo mesto, mnogi su otišli, to nije problem. Starost je zajebana..." ¶

MIRKO RUDIĆ

Projekat "Pogled uprt u evropsko pravo: Izbeglice i azilanti" finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz program "Jačanje medijske slobode u Srbiji". Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka isključivo je odgovornost nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.

Jačanje medijske slobode

LJUBOMIR ŽIVKOV

Netačna pitanja II

1. Jesi li za Kosovo, Evropu ili Rusiju? Bi li voleo da Albanci odu svi sa Kosova, da otkupimo sad mi od njih kuće i zemlju, ne naravno po onako bolesno visokim cenama kao što su svojevremeno kupovali oni od nas, uglavnom da im vidimo svima leđa i da oni bez prolivene krvi fino odu volj im u Albaniju, volj u Ameriku, a na Kosovu da ožive opet naši rudnici, naši manastiri, da kuće iz kojih su istorijski uljezi jednostavno otišli, ne hoteći s nama ni da trguju, država podeli našima, mlađim ljudima koji bi na novim ognjištima sprovodili u život viziju prve dame, gospođe Dragice, da nas bude više! Iz Evrope da dobijemo pohvale što smo kosovski čvor tako mudro i tako bezbolno razrešili, da po ubrzanom postupku uđemo u porodicu njenih naroda, a porodica da odreši kesu govoreći: "Ponosimo se što smo u rodbinskim vezama i sa vama Srbima, sad ima da vas obeštetimo za silna razaranja i klevetanje kojima smo vas podlo izlagali, zaslužili ste da budete najpovlašćenija nacija barem dvadeset godina, i bićete to, pozitivno ima da vas diskriminišemo doklen vi sami ne zavapite – nemojte više da nas tetošite, braćo europejska, ulenjićemo se i uobraziti, uželeli smo se i mi da trpimo poneku nedaću života, već bi nam i umerena oskudica prijala: novo pokolenje zna strane jezike, a ne zna šta je zulum!" Pa Rusi da nam brzojave: "Ušli ste u EU ne odrekavši se Kosova, naprotiv, odrekli ste se neslovenskog življa koji se tamo nezakonito bio razbaškario, pridoneli ste da se međunarodne snage raziđu odakle su i došle, dokazali ste međunarodnoj zajednici da se unutrašnja pitanja suverenih zemalja mogu i moraju rešavati bez njenog tobože neutralnog i nekoristoljubivog uplitanja, vtoroe, ili pervoe, nama niste uveli sankcije i dobijaćete besplatno gas do 2034. godine; dotad ćete na Kosovu pronaći bilo gas, bilo plemenite metale, bilo ugalj kakav nemaju ni mnogo razvijenije zemlje: nije Kosovo tek tako zapelo za oko međunarodnom kapitalu, crk. dabogd.!"

Meni se, na primer, sve sviđa i odgovorio bih kao Crnogorac kad ga pitaju bi li kafu ili rakiju: "Nemoj mi to troje razdvajat!" A ko me zapravo pita hoću li Kosovo, i šta znači "biti za Kosovo"? Pa niko me ne pita ni žuri li mi se u Evropsku uniju, ni priželjkujem li da potpadnemo pod ruski uticaj, a Rusi pod naš uticaj.

Što reče pok. Crnjanski – sve to ne zavisi od mene.

2. Da li taksu za prijavljivanje ispita na fakultetu treba povećati na 2386 dinara? Moja upokojivša se u stečaju banka nadomak Pravnog fakulteta bude jednog lepog dan puna omladine, šta je bilo, komitenti prijavljuju i plaćaju izuzetnu stvar tj. da su radi izaći na ispit. I sam bejah plaćao taj besmisleni harač, kao i sve druge marksističke ovce čekao sam u redu da i ja budem ostrižen fakultetskim makazama, beše mi to normalno, studije su, mislio sam besplatne, ali polaganje ispita iziskuje dolazak i lično prisustvo profesora, to mora da se plati! Ili, pre će biti, nisam ništa ni mislio, kao i molodezh u banci: od iskona se plaćalo, naši stari su to plaćali, plaćamo i mi... Pa zašto pristajete na taj izuzetno bezobrazan i verujem neustavan danak? Je li luksuz to što ste radi da polažete ispit pošto ste odslušali predavanja i pregrmeli vežbe?! Zar to nije nešto što se podrazumeva?

Ne bi li stanovništvo moralo, kao nekada fluorografisanju, biti podvrgnuto obuci iz logike kako bi svaki građanin bio kadar da prepozna pitanja koja su pogrešna?

Ne samo što ne treba ništa da plaćate, rebiata, nego, po moemu, ne biste morali ni da prijavljujete ikome tu posve prirodnu nakanu, pa naravno da ćeš izaći i na ispit, bilo da si sam platio školarinu, bilo da ti država plaća studije! Zašto mora da se unapred zna koliko će duša izići na ispit? Da profesor planira svoje vreme?! Ne bih mu ja toliko baš izlazio u susret! Obznanio si da je ispit tad i tad, ima da poneseš suve hrane i vode kao da će ti svi studenti doći, ako ih bude previše radićeš i noću, kao parlament! Ili, ako ispit možda ipak treba da se planira (u kojoj će odaji biti ispit, koliko može biti onih koji bi da polažu), student može da se prijavi, a da ništa ne plati: može da se prijavi telefonom, SMS porukom, e-mailom, hardverskimsvojeručnim upisivanjem na listu koju studentima da asistent, i vsjo!

3. Osvajaču srebrne medalje na atletskom mitingu dati stan od devedeset šest ili od sedamdeset kvadrata? Nipošto ne dati nikome ništa. Svaki stan koji država da uspešnom sportisti, svaki audi koji dobije osvajač medalje, šamar je organizatoru takmičenja koji je pobednika već nagradio. Medalja je plata za svetli trenutak u karijeri, sve drugo je prekomerje i pljačkanje je stanovništva koje ne deli državino ushićenje, zaista, šta da radimo mi koji držimo da državi ne treba, ne priliči i ne pomaže reklama?

4. Treba li televizijska pretplata da bude vezana za elektrodistribuciju, vozačku dozvolu, pasoš ili za zdravstveni karton? Građanin nije dužan da se informiše, niti da gleda serije o četnicima i o našoj rukoljub-gospođi-majci međuratnoj gospoštini, ogrezloj u serenade, šnajderke, karuce i poneki automobil. Uskoro ćemo se dići na ustanak da nam i internet bude besplatan i svuda dostižan, a da nekome svakog meseca plaćamo zato što se proglasio javnim dobrom – nema šanse, no way, no pasaran. ¶

FORUM SRBIJA NEMAČKA

PRIJATELJSTVO I SARADNJA

Aleksandar Vučić, prvi potpredsednik Vlade i počasni član Foruma

Kod nas u Srbiji donedavno su postojale brojne predrasude zbog različitih istorijskih prilika i o nemačkoj državi i o nemačkom narodu. Odnedavno mnogi, kada govore o prijateljstvu sa Nemačkom, obično razmišljaju o tome kako su nam potrebne nemačke pare, a srpska pamet je valjda uvek iznad, i mi ćemo se snaći i znati kako da im nešto uzmemo. A ja želim da kažem da je najvažnije u ovom odnosu, bar za Srbe, građane Srbije i Srbiju, da naučimo od naših nemačkih prijatelja kako se vodi ozbiljna i odgovorna politika, da naučimo kako da radimo više, kako da budemo ozbiljniji i odgovorniji, kako da svakoga dana menjamo sebe, kako da učimo svakoga dana, i bar u ponečemu da možemo da se uporedimo sa Nemcima i sa nemačkom državom.

Pred Srbijom je težak put, ali Srbija ima sigurnu budućnost. Sve je u našim rukama, sve zavisi od našeg rada, od naše posvećenosti, od naše marljivosti. Ako mi budemo bili spremni da prihvatimo borbu za bolji život naših građana, ukoliko se budemo ponašali odgovorno, ozbiljno, ja sam uveren da ćemo imati podršku i kancelara Šredera, i nemačke države i kancelarke Angele Merkel, da ćemo imati podršku i nemačkog naroda, a podrška Nemačke ne znači koliko ćemo mi da uzmemo od njih – suština je pre svega šta mi moramo da uradimo da bi nas oni uopšte prihvatili za prijatelje. I mnogo bolnih i teških stvari tek ćemo morati da napravimo da bi Nemačka prihvatila Srbiju onako kako je prihvatila neke druge narode i neke druge zemlje. I nije mi teško i ne stidim se da to kažem – mnoge naše poteze neće tumačiti na najbolji mogući način, ali moja je želja da ovoga puta to kažem: Srbija se neće plašiti da bude prijatelj Nemačke. To znači da ispunjava svoje teške obaveze, spoljnopolitičke i unutrašnjopolitičke, i da napravi najteže ekonomske reforme koje nismo pravili u poslednjih trideset godina, da se izlečimo od socijalističkog samoupravljanja, da napravimo modernu zemlju tržišne ekonomije, i tu nećemo praviti nikakve kompromise.

Mi iz Vlade Srbije daćemo svoj doprinos i uvek ćemo želeti da učimo od Nemačke, nemačkih političara, nemačkih ekonomista, a vaši investitori Srbiju mogu da smatraju dobrim mestom za svoje investicije. Naravno, bilo je i biće uvek problema, ali ako uspemo da rešimo preko 90 odsto problema, siguran sam da će vaši investitori, uz popravljanje poslovnog ambijenta, donošenje neophodnih zakona koje za sve ove decenije nismo uspeli da donesemo, Srbiju osećati kao svoju kuću i osećati dobrodošlicu na svakom koraku. Čestitam vam i želim vam uspešan rad, i još jedanput hvala. Živela Srbija, živelo srpsko-nemačko prijateljstvo.

Ružica Đinđić, počasni član Foruma

Forum Srbija Nemačka osim nesumnjivog značaja koji ima za Srbiju i naše nemačke partnere, za mene ima i jedno dublje, rekla bih, simbolično značenje. Već punih deset godina "Fond Dr Zoran Đinđić", zahvaljujući podršci upravo nemačke države i privrede, gradi trajne, na uzajamnom poverenju zasnovane veze između naše dve zemlje. Fond već čitavu deceniju u praksi ostvaruje ideje Zorana Đinđića, koji nikada nije imao dileme o karakteru i značaju obnove i jačanja srpsko-nemačkih odnosa u svim oblastima. On je upravo u Nemačkoj zaokružio svoj filozofski koncept, koji je u značajnoj meri opredelio i njegovu političku i državničku praksu. Tu je stekao i trajna prijateljstva sa ljudima različitih profesija, obrazovanja, političkih i životnih stavova. Njegova, pre svega duhovna veza sa Nemačkom, sa njenim ljudima i institucijama, samo ga je učvrstila u nameri da Srbiji vrati ono mesto koje joj i pripada, da je ponovo uključi u ravnopravnu zajednicu demokratskih evropskih država. Na tom putu je brutalno zaustavljen, ali decenija koja je usledila uverava nas u životnu snagu njegovih ideja.

Nesumnjiva potvrda toga je i formiranje novog saziva srpskog parlamenta i činjenica da sve stranke koje će u njemu biti zastupljene, bez obzira na razlike svojstvene svim demokratskim društvima, u svojim programima kao prioritet ističu evropski put Srbije i njen ulazak u Evropsku uniju. To znači da se većina građana svesno i odgovorno opredelila za viziju Srbije kao neodvojivog dela porodice evropskih naroda.

Takva politička volja građana unosi optimizam, ali predstavlja i veliku odgovornost za sve državne institucije, političke partije i pojedince koji tu volju građana Srbije treba da realizuju. Nimalo lak ni brzo dostižan cilj, koji zahteva znanje, odlučnost i spremnost za suočavanje sa mnogim problemima.

I upravo je Nemačka, duh njenih građana, stabilnost institucija, moćni mehanizam demokratskog odlučivanja, koji pokazuju svoju vitalnost i u najsloženijim situacijama, dobar primer i za Srbiju. Tradicionalna povezanost naših kultura, ekonomije, nauke, mnogobrojni lični kontakti, samo su neke od spona koje nas povezuju i koje predstavljaju zalog za budućnost. A najvažnija spona su, duboko sam u to uverena, međusobno poverenje i iskreni partnerski odnosi u kojima potvrđujemo naše prijateljstvo i predanost zajedničkim vrednostima evropskog društva.

Vaše lično angažovanje, poštovani gospodine Šreder, vaše iskustvo i osvedočeno prijateljstvo prema Srbiji i njenim građanima, vaše duboko poznavanje prilika u ovom delu Evrope i želja da konkretno pomognete, od neprocenjivog su značaja. Ja koristim i ovu priliku da Vam zahvalim na svemu što već dugi niz godina činite u interesu razvoja nemačko-srpskih odnosa i jačanja uzajamnog poverenja. Ubeđena sam da je i ovaj današnji susret doprinos konceptu saradnje kakvu želimo i kojoj težimo.

Gerhard Šreder, bivši kancelar Savezne Republike Nemačke

Poboljšanje nemačko-srpskih odnosa veoma mi leži na srcu – pored ostalog i zato što je od velikog značaja za dalji razvoj Evrope. I veoma se nadam da će ovaj Forum doprineti da se prodube i inače veoma bliski odnosi naše dve zemlje. Koliko je važan ovaj Forum govori i to što su njegovi počasni članovi i budući srpski premijer Aleksandar Vučić i Gernot Erler, koordinator nemačke vlade za Rusiju i zemlje Istočnog partnerstva.

Za Nemačku je Srbija ključna zemlja Balkana. Aktuelna vlada Srbije je suštinski poboljšala odnose sa svim državama u regionu, naročito sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom. Sporazum od 19. aprila 2013. godine između Beograda i Prištine bio je važan korak koji doprinosi stabilnosti na Balkanu. Mnoga su pitanja u odnosima između Beograda i Prištine još otvorena, ali sam siguran da će se i ona rešiti. Činjenica je da je Srbija danas konstruktivan akter i faktor stabilnosti na Balkanu. Evropsko ujedinjenje bez zemalja zapadnog Balkana nije kompletno. Početak pristupnih pregovora između EU i Srbije 21. januara ove godine bio je istorijski čin. Jasno je: Članstvo u EU Srbije i drugih zemalja zapadnog Balkana je suštinski u sopstvenom interesu Evropske unije i moje zemlje. EU i Nemačka žele stabilan i privredno prosperitetan Balkan. To takođe znači da će one gde god mogu podržavati Srbiju na njenom nimalo lakom putu ka Evropi. Želja Vlade Srbije da najkasnije 2020. godine bude članica EU je realna, ukoliko se Srbija energično uhvati u koštac na neophodnim reformama u svim oblastima. To je očekivanje vezano za prethodne parlamentarne izbore, imajući u vidu temeljne reforme u oblasti privrede, državne uprave i pravosuđa. Dobar je znak što su u novom srpskom parlamentu po prvi put zastupljene samo partije koje se zalažu za članstvo Srbije u EU.

Budućnost Srbije je u Evropskoj uniji. To odgovara istoriji i identitetu vaše zemlje – a to je, poštovana gospođo Đinđić, bila i vizija vašeg pokojnog muža. Njegova vizija trebalo bi da bude obaveza da se put ka Evropi dosledno nastavi.

Ubeđen sam da će Nemačka biti pouzdan partner Srbije na njenom putu ka EU. Od demokratskih promena 2000. godine Nemačka je Srbiji stavila na raspolaganje bilateralnu pomoć od preko 1,6 milijardi evra. Više od bilo koje druge države. A Nemačka je takođe, zajedno sa Italijom, najveći trgovinski partner Srbije.

Početak pristupnih pregovora i sprovođenje u delo najavljenih reformi učiniće Srbiju još atraktivnijom za investicije i privući će još više nemačkih preduzeća. Srbija ima veoma velik potencijal, koji sada treba i mora da se iskoristi.

Ubeđen sam da će Forum Srbija Nemačka znatno doprineti da se veze između naše dve zemlje prodube – politički, privredno, ali pre svega i u domenu civilnog društva. Želim Forumu u tom smislu sve najbolje i mnogo uspeha.

»

Kvalitet Foruma su novi ljudi

Nadamo se da će Forum biti novi instrument koji će poboljšati saradnju Srbije i Nemačke u svim aspektima, ne samo političkog života, već pre svega privrednog i kulturnog. Mogu reći da je Forum već dao svoj doprinos time što je podstakao i podržao osnivanje nove nemačke škole u Beogradu – članovi ovog Foruma su dali značajan doprinos, i verujemo da to može biti primer i za druge projekte sličnog karaktera. To bi primarno trebalo da bude privreda, ali i sve druge sfere društvenog života. Od Foruma ne treba očekivati nešto epohalno novo u odnosu na već postojeće organizacije, kao što je Nemačka privredna komora, a Privredna komora Srbije je takođe vrlo aktivna u Nemačkoj, ali se nadam da će Forum dati nove impulse sa ljudima koji su se ovde okupili. Značajna je podrška bivšeg kancelara Šredera ovom našem poduhvatu, i verujem da će nastati, kao što je rekao i gospodin Vučić, nova era u srpsko-nemačkim odnosima. Nekada su jugoslovensko-nemački odnosi bili veoma dobri, ali od tada je prošlo 25 godina, a naša novija istorija nam je poznata, naši odnosi sa Nemačkom nisu uvek bili sjajni u proteklom periodu. Nadamo se da ćemo stvoriti nove rezultate u našim odnosima.

BOJAN PREDOJEVIĆ, direktor predstavništva Profine Group Keln, član izvršnog odbora Foruma

Srpska kultura u nemačkoj javnosti

Mislim da će Forum doneti nov kvalitet u prepoznavanju mogućnosti saradnje na različitim poljima, kako u Nemačkoj tako i u Srbiji. Sami ljudi koji

su pristali da budu deo Saveta, odnosno počasni članovi, ukazuju da je značaj Foruma prepoznat. Hoću da naglasim da slični forumi postoje i u drugim zemljama. Recimo, ja sam nedavno srela predsednika nemačko-ruskog foruma, i on mi je iz njihovog iskustva rekao da je izuzetno važno da deo Foruma čine i značajni privrednici. To smo od početka prepoznali kao potrebu, ali naravno, trudićemo se koliko možemo da se odnosi prošire i u sferi kulture, obrazovanja, jer tu i mi možemo da ponudimo nemačkoj javnosti nešto atraktivno i visoko kvalitetno. Tu mislim na veoma dobre srpske filmove, koji su mnogo više traženi nego što nam je poznato. Imamo jednu sjajnu inicijativu koja se zove Serbinale – predstavljanje naše kulture u Nemačkoj, koja je bila izuzetno uspešna prve godine, iako je bila organizovana bez dinara podrške države. Nadam se da se takve situacije više neće događati. Naravno, imamo i veliki broj mladih ljudi koji studiraju u Nemačkoj, nadam se da će, recimo, u okviru Erasmus programa koji upravo potpisujemo, biti više onih koji će biti zainteresovani da studiraju u Srbiji. Mislim, dakle, da ćemo moći da doprinesemo otvaranju novih puteva saradnje. Sa druge strane, ne smemo da zaboravimo da je naša dijaspora druga po veličini u Nemačkoj i nadam se da će i ona u osnivanju ovog Foruma prepoznati želju da je uključimo u njegov rad.

SONJA LIHT, predsednica Fonda za političku izuzetnost, članica saveta Foruma

Da stranci ne rešavaju administrativne probleme

Kada u tranzicionom periodu počnete da radite projekte sa stranim zemljama, prvo treba definisati te projekte i industrijske grane. Sledi pitanje koji su vaši potencijalni partneri u Nemačkoj za te industrijske grane. Tu bi se trebalo osloniti na nemačka mala i srednja preduzeća koja su iz perspektive Srbije ogromna jer se tamo u mala i srednja preduzeća, računaju ona koja imaju promet od 50 miliona, pa do 12-13 milijardi evra. Potom treba stvoriti pozitivnu klimu da bi privrednici došli u kontakt sa ljudima sličnih interesovanja. Sledeći deo tog lanca jeste da se pogleda koji su to uslovi koje država treba da ispuni da bi se ta klima poboljšala, a sa druge strane, treba odrediti smernice ko će na čemu da radi. I ono što je najvažnije, a mislim da je Srbija tu uvek imala problema, jeste određivanje jednog projektnog tima koji mora da se svakodnevno bavi problemima i komunikacijom sa strancima. Kada definišu probleme, privrednici ne govore o strategijama, već o konkretnim temama i njihovoj implementaciji. Mi nemamo mnogo ljudi koji se bave time i koji svakodnevno rešavaju te probleme. To je ključna tačka jer će problema uvek biti. Potrebno je da se edukuje tim koji će brzo rešavati dnevne probleme. Taj tim treba da osnuju privrednici, sve se svodi na odnose među privrednicima, koji moraju da rešavaju međusobne probleme, a država je tu da postavi strateške ciljeve. Ne smemo da dozvolimo da stranci rešavaju administrativne probleme, ne mislim samo na papire, već od početka do kraja, od pripreme zemljišta i izgradnje hala do instaliranja i rada mašina. Mi imamo kvalifikovanu radnu snagu i pametan narod. Ali treba ga iskoristiti na pravi način i u pravo vreme.

DEJAN ILIĆ, naučnik i menadžer u Nemačkoj, član saveta Foruma

Model za Srbiju

Nemačka je zemlja koja je najuspešnije prebrodila ekonomsku krizu od 2009. godine. Mi treba da učimo od Nemačke. Oni imaju privredu koja se zasniva pre svega na srednjim i malim preduzećima, koja su zapravo ogromna, ali su srednja po broju zaposlenih, i koja su postala moćna i deo su moćne privrede najviše na osnovu veoma bliske saradnje – i međusobne i između lokalnih zajednica, obrazovanja i

preduzeća. Znači, njihov pristup podrazumeva da imate viziju, nađete svoju nišu i onda se zalažete da postignete konkurentnost koja će vam obezbediti opstanak, bez obzira na konkurentnost drugih. Mislim da je to model za Srbiju.

KORI UDOVIČKI, direktorka Centra za visoke ekonomske studije – CEVES, članica saveta Foruma

Podizanje kvaliteta saradnje

Drago mi je da postoji obostrano interesovanje za uspeh Foruma, kako od strane uspešnih pojedinaca tako i institucija iz obe zemlje. S obzirom na to da je Nemačka najvažniji privredni partner Srbije, očekujem da rad Foruma intenzivira i podigne kvalitet saradnje, od čega obe zemlje mogu imati koristi. U tom kontekstu važno mi je da kao predstavnik jedne globalne finansijske institucije mogu da dam svoj doprinos daljem ekonomskom jačanju Srbije, kao i da matičnim klijentima u Nemačkoj omogućimo bolji ambijent za ulaganja u Srbiji.

NEMANJA ŽUGIĆ, direktor predstavništva Deutsche Bank, član izvršnog odbora Foruma

Razvijanje partnerstva

Veoma pozdravljam inicijativu Foruma Nemačka–Srbija. Intenziviranje saradnje naše dve zemlje u oblastima privrede, politike i civilnog društva, kojima teži Forum, u skladu su sa podrškom koju GIZ pruža Srbiji na njenom putu u Evropsku uniju. Nemačka je kao najveći bilateralni donator u Srbiji prisutna sa mnogim projektima, koje po nalogu Saveznog ministarstva za privrednu saradnju i razvoj (BMZ) sprovodi GIZ. Privredni odnosi, programi iz kulture i obrazovanja etablirali su se između naše dve zemlje i mi ih podržavamo. Produbljivanje tih raznovrsnih aktivnosti trebalo bi da bude u žiži delovanja Foruma, na taj način Forum može da doprinese da se pojedine akcije komplementarno dopune i da se razviju u produbljeno partnerstvo.

SIEGMUND MÜLLER, direktor Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju GIZ, član Saveta Foruma

KO ČINI FORUM

Forum Srbija Nemačka nudi svim zainteresovanim organizacijama i pojedincima različite oblike angažovanja i saradnje: članstvo za pojedince i grupe, kao i za institucije i kompanije. Forum predviđa i formu počasnog članstva za pojedince i institucije. Rad Foruma koncipiran je kroz različite organe: Savet Foruma, Izvršni odbor i Prijatelje Foruma.

Počasni članovi Foruma su: Ružica Đinđić (predsednica Fonda Dr Zoran Đinđić), Philipp Miessfelder (spoljnopolitički predstavnik frakcije CDU/CSU), Aleksandar Vučić (prvi potpredsednik Vlade Republike Srbije), Gernot Erler (predsednik Društva Jugoistočna Evropa), Heinz Wilhelm (Ambasador SR Nemačke u Beogradu).

U Savetu Foruma su između ostalih: Kori Udovički (direktorka Centra za visoke ekonomske studije – CEVES), Hans-Hermann Tidje (nemački novinar i menadžer medija, nekadašnji urednik najtiražnijih nemačkih novina "Bild Zeitung" i lični savetnik bivšeg kancelara Helmuta Kola), Klaus-Peter Schmidt Deguelle (nemački publicista i političar, nekadašnji savetnik ministra finansija Hansa Ajhela), Michael Schaefer (predsednik upravnog odbora BMW Fonda Herbert Quandt i nekadašnji politički direktor ministarstva spoljnih poslova SR Nemačke), Željko Sertić (predsednik Privredne komore Srbije), Dejan Ilić (naučnik i menadžer u Nemačkoj), Gabrielle Schubert (profesorka slavistike na Univerzitetu u Jeni), Sonja Liht (direktorka Beogradskog fonda za političku izuzetnost).

"Prijatelje Foruma" čine kompanije i organizacije iz Srbije i Nemačke koje podržavaju ciljeve Udruženja Forum Srbija Nemačka. Forum finansira svoje aktivnosti kroz donacije članova, organizacija i kompanija kao i iz projektnog rada.

www.forumsn.org

»

Marko Čadež, predsedavajući Foruma

Prijateljstva ne postoje između država, već između ljudi

Šta je Forum Srbija Nemačka?

Forum Srbija Nemačka je udruženje građana iz Srbije i Nemačke koji su posvećeni stvaranju novih okvira za otvoreni dijalog i razmenu znanja profesionalaca i stručnjaka iz dve zemlje. Udruženje svoj zadatak vidi u tome da širi i razvija mrežu prijatelja Srbije u Nemačkoj i Nemačke u Srbiji.

Koliko odnosi između Srbije i Nemačke utiču na rad Foruma?

Naravno da redovna i iskrena saradnja vladâ, susreti zvaničnika, međudržavni ugovori i trgovinski sporazumi čine važan i neophodan okvir za razvoj odnosa dve zemlje. Oni definišu zajedničke interese i ciljeve. Prijateljstva, međutim, ne postoje između država, već isključivo između ljudi.

Šta čini suštinu odnosa između dve zemlje?

Mi koji smo se okupili u Forumu Srbija Nemačka smatramo da osnovu ovog udruženja čini komunikacija između pojedinaca, razvoj dijaloga svih segmenata društva obe zemlje. Bilo da je reč o pola miliona građana srpskog porekla koji žive i rade u Nemačkoj, o menadžerima i privrednicima iz više od 400 nemačkih preduzeća koja posluju u Srbiji ili o skoro 10.000 studenata i naučnika koji su se poslednjih godina usavršavali na prestižnim nemačkim univerzitetima. Svi oni definišu tu kompleksnu mrežu odnosa dva društva, utiču na dinamiku odnosa.

Kako ocenjujete dosadašnju komunikaciju između Srbije i Nemačke?

Komunikacija između Srbije i Nemačke odvijala se u poslednjih 20 godina prevashodno u političkom prostoru. U fokusu odnosa bilo je stvaranje političke stabilnosti, kao i saniranje posledica ratnih dešavanja u ovom delu nekadašnje Jugoslavije. Stabilnost i uspostavljanje što šire podrške za put Srbije ka Evropskoj uniji godinama su bile prioritetne teme u odnosima dveju zemalja. Mislim da je prvi deo ovog teškog puta uspešno završen. Ono što bi moralo da usledi jeste opšti društveni dijalog.

OPTIMIZAM UPRKOS SVEMU

Preduzeća članovi Nemačko-srpskog privrednog udruženja (DSW) naglašavaju spremnost za nova zapošljavanja i investicije i žele da učestvuju u unapređenju ekonomskog razvoja Srbije. Anketa je utvrdila da se procena ekonomske situacije u Srbiji za 2014, u odnosu na prethodnu godinu, nije znatno poboljšala: protekle godine je 80 odsto anketiranih preduzeća ocenilo ekonomsku situaciju kao lošu. Za 2014. ovaj rezultat je pozitivniji, s obzirom da 67 odsto anketiranih očekuju nepovoljno stanje privrede.

Trećina anketiranih smatra da je opšte privredno stanje u Srbiji zadovoljavajuće. Oni se ne nadaju skorom završetku ekonomske krize. Ipak, više od trećine ispitanika ocenilo je sopstveno privredno stanje kao dobro, skoro 60 odsto kao zadovoljavajuće a samo 4 odsto kao nepovoljno. Vidljivo je da se zadržao prošlogodišnji optimizam. Više od polovine njih očekuje poboljšanje svog privrednog stanja, dok 40 odsto prognozira stabilnu i nepromenjenu situaciju svog preduzeća. Samo 6 odsto predviđa pogoršanje u 2014. u odnosu na prethodnu godinu.

Pozitivan razvoj u poslovanju očekivan je i u planovima zapošljavanja i u investicionim planovima: skoro svako drugo preduzeće u poređenju sa prethodnom godinom očekuje povećanje broja zaposlenih. Nepromenjenu situaciju kod broja zaposlenih predviđa 45 odsto, dok samo 8 odsto računa na pad zapošljavanja u svom preduzeću. Ukupno 38 odsto kompanija želi da poveća investicije u tekućoj godini, dok samo 16 odsto planira suprotno. Spremnost da investiraju i zapošljavaju novu radnu snagu pokazuju posebno preduzeća iz sektora proizvodne delatnosti koja su izvozno orijentisana i sa više od 250 zaposlenih.

Ukupno 71 odsto anketiranih računa sa povećanjem troškova radne snage od 5 do 10 odsto, dok svaki peti očekuje povećanje troškova radne snage od preko 10 odsto. Pri proceni anketiranih preduzeća o uslovima poslovanja, kao i prethodnih godina, posebno se ističu nedostaci u obezbeđivanju pravne sigurnosti, predvidivosti ekonomske politike i efikasnosti javne uprave. Takođe je skrenuta pažnja na nedostatak transparentnosti u javnim tenderima i poreskom sistemu, kao i u poreskim upravama. Na pitanje koje su najvažnije i najhitnije mere Vlade Republike Srbije, najčešće su navedene neophodne reforme aktuelnog Zakona o radu, borba protiv korupcije, politička stabilnost i napredak u poslovnom ambijentu za strane investitore. Pozitivno su ocenjeni radni kadrovi i tržište rada: kvalifikacija i motivacija radnika, njihovo ukupno akademsko obrazovanje, produktivnost i dostupnost kvalifikovanih radnika i troškovi rada ocenjeni su kao dobri.

POČETAK RADA: Članovi i gosti Foruma

Bolje razumevanje, bolja saradnja

Cilj Foruma Srbija Nemačka, između ostalog, jeste i to da građani Srbije bolje upoznaju Nemačku, da Nemci saznaju više o Srbiji. Jer, neznanje dovodi do predrasuda, a predrasude koče razvoj

Šta vam prvo pada na pamet kada pomislite na Nemačku? Neko će reći automobili, neko drugi fudbal, treći opet Hitler ili Angela Merkel ili pečalba. Tek malobrojni će prvo da pomisle na Devetu simfoniju, na Fausta, Rilkea, Budenbrokove, Grasa, na Lorelaj i Rajnu, na alpska sela, Englesku baštu ili Staru pinakoteku u Minhenu, na kanale u Hamburgu, ili alternativne klubove u Berlinu i peščane plaže u Rostoku. Ili na Vajmar, u kome se prepliću najveći dometi i najtragičnije stranputice jednog naroda, taj centar nemačke klasike kojim su kročili Gete, Šiler i Niče, iznad kojeg se na brdu Etersberg prekrivenom bukovom šumom nalazi memorijalni centar koncentracionog logora Buhenvald.

Šta će nekom Nemcu prvo da padne na pamet kada se spomene Srbija? Neko će se setiti Novaka Đokovića, pogotovo od kada sarađuje sa Borisom Bekerom. Neko drugi će pomisliti na Exit ili provod u Beogradu, na šljivovicu ili pljeskavicu ili orijentalni melos, treći opet na tragičnu sudbinu podunavskih Švaba, na Slobodana Miloševića, na masovno ubijanje i etničko čišćenje devedesetih godina prošlog veka. Jedva da će se neki Nemac setiti Andrića, ili je čuo za Crnjanskog, Kiša i Pekića, video Palić, Kopaonik ili Đerdapsku klisuru, jedva da će nekome pasti na pamet da je Srbija podunavska zemlja, baš kao i Nemačka. Gotovo niko nije čuo za Šumarice.

Uprkos mnogobrojnim privrednim i bilateralnim vezama, iako u Nemačkoj živi oko pola miliona Srba, dva naroda

ODNOS SRBIJE I NEMAČKE U BROJKAMA

Prema rezultatima prošle nedelje objavljene redovne godišnje ankete Nemačko-srpskog privrednog udruženja među nemačkim investitorima o poslovnom ambijentu u Srbiji, na pitanje "da li bi ponovo investirali u Srbiju" čak 92 odsto ispitanika je odgovorilo pozitivno (prošle godine 88 odsto). Srbija se po tome pozicionira na treće mesto među zemljama srednje i jugoistočne Evrope posle Poljske i Estonije.

Nemačka je u poslednjih 13 godina najveći donator Srbije. Nemačka savezna vlada stavila je od 2000. godine Srbiji na raspolaganje više od 1,6 milijardi evra finansijske i tehničke pomoći.

Preduzeća iz Nemačke su među najvećim investitorima u Srbiji i zapošljavaju više od 25.000 radnika.

Delegacija nemačke privrede u Srbiji objavila je najnovije podatke o robnoj razmeni između Srbije i Nemačke za 2013. godinu. Prema podacima nemačkog saveznog ministarstva za ekonomiju i energiju, ukupna razmena u prošloj godini u poređenju sa 2012. porasla je za 11,7 odsto (dostigla 2,78 milijardi evra), pri čemu je srpski izvoz takođe zabeležio rekord od 1,20 milijardi evra (porast od čak 23,8 odsto), dok je uvoz iz Nemačke iznosio 1,58 milijardi evra. Time je prilično izbalansiran trenutni deficit Srbije i on za prošlu godinu iznosi 381,83 miliona evra (poređenja radi, u 2008. iznosio je 968,29 miliona evra).

»

U PROSTORIJAMA FORUMA: Partnerstvo za budućnost

zapravo malo znaju jedan o drugom. Neznanje dovodi do predrasuda, a predrasude koče razvoj.

Zato je cilj Foruma Srbija Nemačka da pored unapređenja srpsko-nemačkih odnosa u oblastima politike, privrede i nauke, razvija međusobne odnose i u oblasti kulture, kako bi građani dve zemlje bolje razumeli jedni druge. Forum je registrovan kao udruženje koje okuplja pojedince, organizacije i institucije iz Srbije i Nemačke.

Forum po prvi put različitim delovima srpskog i nemačkog društva pruža mogućnost da u zajedničkom interesu artikulišu posebno važne teme i tako pruže podršku Srbiji na njenom putu u Evropsku uniju, a Nemačkoj pomognu da još bolje razume položaj Srbije na takozvanom zapadnom Balkanu.

ZAŠTO JE OSNOVAN FORUM

U zvaničnom obrazloženju za osnivanje Foruma Srbija Nemačka stoji da su "srpsko-nemački odnosi u prošlosti bili sadržajni, kompleksni i često složeni. Zavisili su uvek od date političke i društvene situacije u Srbiji i Nemačkoj i oscilirali od dragocenih i raznovrsnih prožimanja dveju kultura do nesporazuma, sukoba i ratova. Danas skoro da ne postoji odnos između dve zemlje koji je toliko ispunjen međusobno suprotstavljenim interpretacijama. Odnos srpskog društva prema Nemačkoj karakterišu sa jedne 'emotivne i psihološke' strane distanciranost i osećanje 'nezasluženе zapostavljenosti', dok je sa druge 'statističke i činjenične' strane Nemačka najvažniji privredni i politički partner Srbije. Nemačka je u poslednjih trinaest godina najveći donator Srbije. Preduzeća iz Nemačke su među najvećim investitorima u Srbiji i zapošljavaju više od 25.000 radnika. Srbija najviše robe i usluga izvozi upravo u Nemačku (u vrednosti od preko 1,3 mlrd. evra sa tendencijom stalnog dvocifrenog rasta). Dok u istraživanjima građani Srbije pokazuju veliku distancu prema Nemcima, istovremeno najveći broj ispitanika bi na prvom mestu živeo, radio ili studirao upravo u Nemačkoj... Buduće veze između dva naroda u velikoj meri će zavisiti od toga da li može da se otkloni uzajamno nerazumevanje u korist razumevanja kulturnih, privrednih i nacionalnih specifičnosti druge strane".

Primer za to su dali upravo budući predsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić i bivši kancelar Nemačke Gerhard Šreder, koji su se devedesetih godina prošlog veka našli na suprotnim stranama jugoslovenskog fronta, da bi prošlog četvrtka na svečanom otvaranju rada Foruma Srbija Nemačka u Legatu Milice Zorić i Rodoljuba Čolakovića na Dedinju pred brojnim gostima iz politike, privrede, medija i kulture govorili o zajedničkoj evropskoj budućnosti i partnerstvu Srbije i Nemačke

Forum ima cilj da doprinese prevazilaženju nemačkog osećaja, da Srbija, doduše, "ima kvalitet i kapacitet evropskog kulturnog prostora, ali da neguje i ističe i svoju posebnost, svoje vizantijsko nasleđe i blizinu orijentalnim kulturnim matricama i sistemima". Ova dvostranost Srbije, kako stoji u saopštenju Foruma, "njena kulturna višeznačnost je Nemcima ostala privlačna, ali nerazumljiva sa tendencijom da u Srbiji ipak vide nepouzdanog i nestabilnog budućeg člana Evropske unije. Odgovornost Nemačke prema prostoru Balkana je uvek bila van diskusije, ali su stepen, uzrok i veličina odgovornosti za većinu nemačkih intelektualaca, a samim tim i za nemačko javno mnjenje, ostali nepoznati".

Jednom rečju, Srbi i Nemci se malo poznaju, iako misle da mnogo znaju jedni o drugima, na osnovu istorijskih konfrontacija i veza i mahom površnog medijskog izveštavanja.

KAKO DA SE USPOSTAVI DIJALOG

Komunikacija između Srbije i Nemačke u poslednjih dvadeset godina odvijala se prevashodno u političkom prostoru. U fokusu odnosa bilo je stvaranje političke stabilnosti i saniranje posledica ratnih dešavanja na prostoru nekadašnje Jugoslavije. Stabilnost i uspostavljanje što šire podrške za put Srbije ka Evropskoj uniji godinama su bile prioritetne teme u odnosima dve zemlje. Ta faza je uspešno okončana, sledi opšti društveni dijalog.

U ostvarivanju svojih ciljeva Udruženje Forum Srbija Nemačka radi na razvoju mreže stručnjaka, institucija i organizacija koje će intenzivno sarađivati na unapređenju odnosa dve zemlje. Forum ima cilj da organizuje formalne i neformalne susrete donosilaca odluka u Srbiji i Nemačkoj i osigura platformu za dijalog za najvažnije teme procesa integracija. Forum će u saradnji sa partnerima pružati intenzivnu podršku kulturnoj razmeni, promovisati privredne projekte i organizovati humanitarne akcije. Posebnu pažnju Forum će posvetiti razmeni mladih ljudi, stručnim usavršavanjima, promociji različitih programa stipendija i naučnoistraživačkoj saradnji.

Ovaj dodatak podržao je "Forum Srbija Nemačka". Autori: Radmilo Marković i redakcija "Vremena". Fotografije: Ivan Šepić

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 20. marta do 23. aprila 2014.

Šani Bojandžiju:
VEČNI NAROD SE NE BOJI

Fascinantan roman izraelske spisateljice o mladim ženama, pripadnicama izraelske vojske, o životu i ljubavi u svakodnevici punoj nasilja, pisan na temelju ličnog iskustva

Hjubert Selbi:
POSLEDNJE SKRETANJE ZA BRUKLIN

Selbijevo remek-delo, klasik posleratne američke književnosti posvećen svetu besprizornih, siromašnih i obespravljenih, pisan divljom i zastrašujućom snagom i sirovim, realističnim jezikom

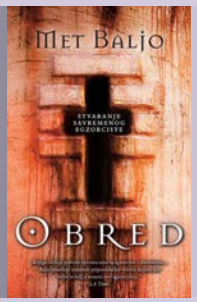

Džon Stivens:
SMARAGDNI ATLAS

Prva knjiga trilogije "Knjige početka" o avanturama troje dece, koja su jedne noći misteriozno napuštena od svojih roditelja. Dinamična, maštovita fantastika za tinejdžere, naizmenično jeziva i duhovita

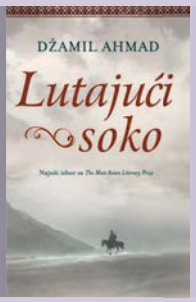
Met Baljo:
OBRED

Autor prati jednog katoličkog sveštenika na egzorcističkom kursu u Rimu i razgovara sa vodećim egzorcistima, psihijatrima, teolozima i kriminolozima o savremenoj praksi isterivanja demona

Džamil Ahmad:
LUTAJUĆI SOKO

Roman o životu na tromeđi Irana, Pakistana i Avganistana. Jedan dečak luta od plemena do plemena, susreće ljude koji se bore pod različitim zastavama i žene koje rizikuju sve ako prekrše zakone tradicije

Peter Nadaš:
KRAJ JEDNE PORODIČNE PRIČE

Život u Mađarskoj pedesetih godina XX veka iz ugla jednog dečaka koji se iz dedinih priča uči iskrenosti i slobodi. Maestralno delo jednog od najznačajnijih savremenih pisaca Evrope

Stiven Kelman:
NEKA TUĐA PRAVILA

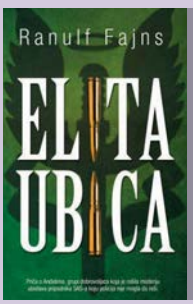
Jedanaestogodišnji dečak iz Gane sa majkom i sestrom dolazi u Englesku, posmatra, sluša i uči lukavstva za preživljavanje u velegradu. Knjiga iz najužeg izbora za Bukerovu nagradu 2011

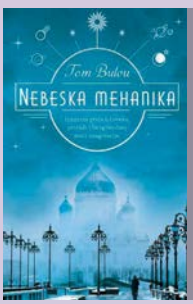
Arno Gajger:
KAO STARI KRALJ U IZGNANSTVU

Dirljiva priča o ocu čija vitalnost i mudrost ne nestaju pod pritiskom Alchajmerove bolesti, iz pera jednog od najznačajnijih savremenih nemačkih književnika

Ranulf Fajns:
ELITA UBICA

Krimić zasnovan na činjenicama o dve tajne organizacije. Prvu, Kliniku, čine trojica plaćenih ubica, a drugu, Anđele, ljudi posvećeni zaštiti i dobrobiti bivših i sadašnjih pripadnika SAS-a, i njihovih porodica

Tom Bulou:
NEBESKA MEHANIKA

Briljantan roman inspirisan životom ruskog naučnika Konstantina Ciolkovskog, prvog čoveka koji je dao naučne postavke za odlazak ljudi u svemir. Izuzetna priča o jednoj nesvakidašnjoj sudbini, prirodi i bezgraničnoj moći imaginacije

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)

Izložbe: 100 dela iz zbirki Muzeja savremene umetnosti

UŠĆE NA DEDINJU

Prostor Muzeja istorije Jugoslavije na beogradskom Dedinju ovih dana je pun. U toku je izložba "Jugoslovenska umetnost od 1900. do 1945." u okviru koje je izloženo sto najreprezentativnijih umetničkih dela iz zbirki Muzeja savremene umetnosti, koji je već sedam godina zatvoren

fotografije: Ivan Šepić

Ako ste nekim slučajem bili odsutni iz Beograda i sada se vratili, shvatićete da je sedam godina dovoljno da neke reči promene značenje. Ranije važeći toponim Ušće bio je i sinonim za Muzej savremene umetnosti (MSU). Sada je Ušće pre svega Tržni centar u zgradi nekadašnjeg CK, a Muzej zatvoren 2007. gotovo je zaboravljen. Vreme prolazi i percepija se menja. Sve ono što se u Muzeju čuva, tačno 8034 umetnička dela, nekada svakodnevno dostupna za gledanje, uživanje i proučavanje, sada je zatvoreno u trezoru Narodne banke Srbije. Radove Save Šumanovića ili Nadežde Petrović, oči posetilaca vide samo u retkim prilikama. U tom smislu izložba "Jugoslovenska umetnost od 1900. do 1945." upriličena u prostoru beogradskog Muzeja istorije Jugoslavije (bivši Muzej "25. maj") može da se posmatra i kao svojevrsna diverzija, ili pokušaj proboja zatvorenog Muzeja do očiju javnosti?

O IZLOŽBI

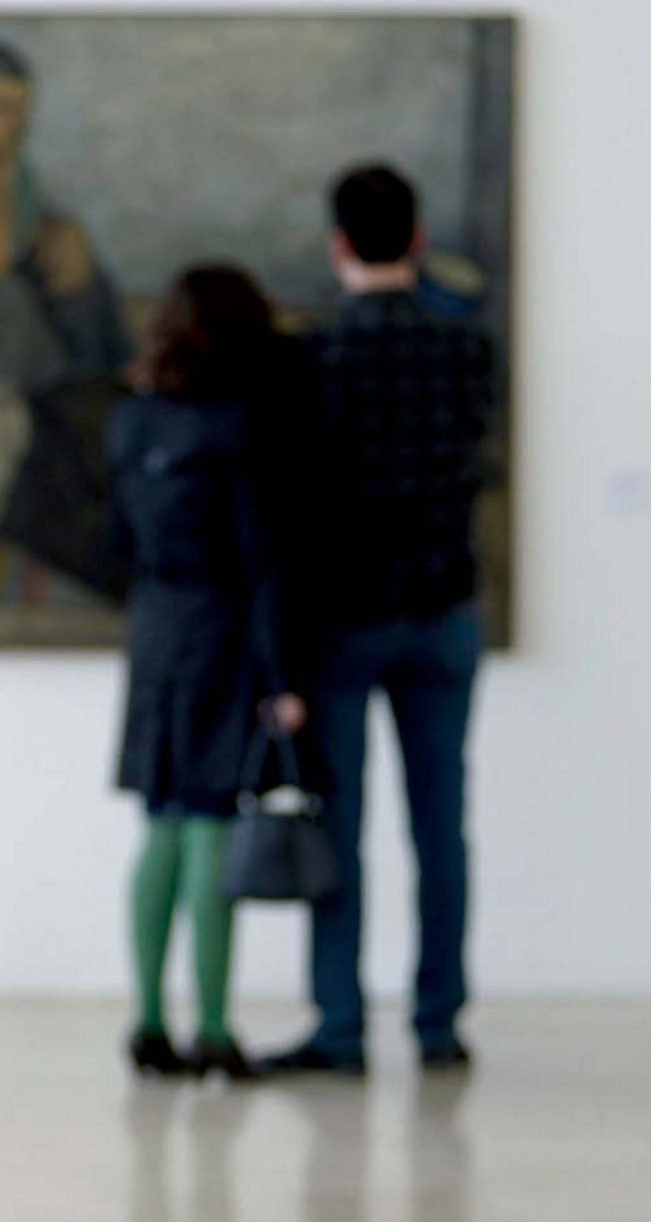
Od kraja marta do 18. maja u Muzeju istorije Jugoslavije može se videti reprezentativna izložba "100 dela iz zbirki Muzeja savremene umetnosti – Jugoslovenska umetnost od 1900. do 1945.", čiji autor postavke i koncepcije je Dejan Sretenović, a kustos Mišela Blanuša. Izložba je organizovana u privremeno ustupljenom prostoru jer MSU već sedam godina radi na "rezervnoj adresi", zbog, kako kažu, "zastoja u rekonstrukciji" njihove zgrade.

"Naša namera je da ovakvom reprezentativnom izložbom izvršimo pritisak na javnost, medije, na vlast, i na one iza vlasti", kažu u razgovoru za "Vreme" Žana Gvozdenović, kustos MSU. "Godinama niste znali šta radimo i prozivali ste nas da ništa ne radimo. Sada imate priliku da vidite šta čuvamo, sada svi imaju priliku da vide šta radimo, a nama je najdragocenije što to mogu da vide i deca, nove generacije."

Pred publikom su izložba i katalog koji nude široku panoramu umetničkih pojava koje svedoče o razvoju modernističkih i avangardnih ideja na jugoslovenskom prostoru, ali i istorijskoj ulozi koju je MSU odigrao u prikupljanju, čuvanju, proučavanju i reprezentaciji našeg umetničkog nasleđa.

"Mi smo od 2007. zatvoreni, te godine je bila i poslednja izložba koju smo imali, Savremena britanska umetnost 'Breaking Step', a pre toga smo radili dve stalne postavke, 2002. i 2005, od tada ova dela nisu mogla da se vide jer nismo imali gde da ih izložimo", govori za "Vreme" Mišela Blanuša. Ona kaže da ni u ranijim stalnim postavkama nikada nije bilo izloženo 100 dela iz zbirke iz perioda od 1900. do 1945, perioda koji je izuzetno važan za formiranje znanja o našem modernizmu prve polovine XX veka. Autori ove izložbe insistiraju na tome da je izložba jugoslovenska, kao i Muzej koji je otvoren 1965. i zamišljen da bude muzej jugoslovenske umetnosti XX veka. Ovde su predstavljeni umetnici iz čitave Jugoslavije, tj. bivše Jugoslavije, naravno u autorskom izboru.

Posle raspada Jugoslavije, zbirke MSU su dobile međunarodni, regionalni karakter, jer su u njima najreprezentativnija dela hrvatskog, slovenačkog, makedonskog i bosanskog modernizma. Hronološki period od 1900. do 1945. izabran

je da bude izložen prvi iz tehničkih razloga, ali i zbog toga što je zbirka iz tog vremena istorijski najudaljenija, a samim tim i najmanje poznata mlađim generacijama.

"Izložba nije imala za cilj da interveniše u narativu istorije umetnosti, već da pokažemo našu kolekciju najreprezentativnijih dela", kaže kustos izložbe Mišela Blanuša. "Fokus je bio na pojedinačnim delima i umetnicima. Na primer, najznačajnijim delom iz naše kolekcije smatramo delo Save Šumanovića *Pijana lađa*. Izložba hronološki prati umetničke pravce, dela koja čine osovinu našeg modernizma – od impresionizma, plenerizma, ekspresionizma, postkubizma, apstrakcije, ekspresionizma boje, socijalne umetnosti, intimizma do posebnog segmenta istorijske avangarde – konstruktivizam, zenitizam i nadrealizam. Postavka obuhvata dela iz više zbirki – slikarstva, crteža, grafike, skulptura i fotografije. Toliko toga bismo imali da izložimo da bi nam trebalo pet nivoa za zaista reprezentativnu izložbu."

Na izložbi se, tako, pored ostalih mogu videti i dela Save Šumanovića, Nadežde Petrović, Zore Petrović, Đorđa Andrejevića-Kuna, Jovana Bijelića, Avgusta Černigoja, Lojzea Dolinara, Riharda Jakopiča, Ignjata Joba, Milana Konjovića, Petra Palavičinija, Milene Pavlović Barilli, Marka Ristića, Tome Rosandića, Zlatka Šulentića, Ivana Tabakovića, Vana Živadinovića Bora i drugih

O MUZEJU

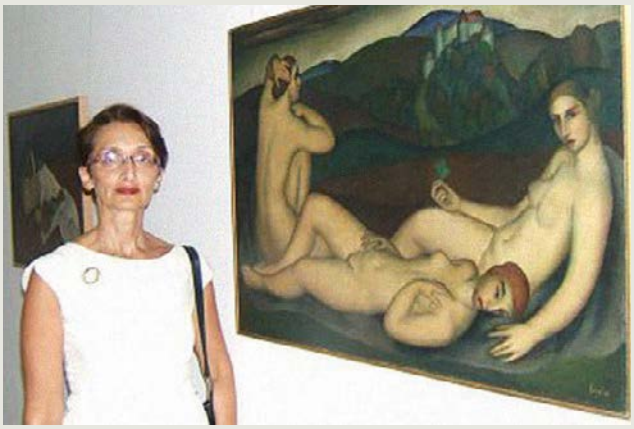
Prvi direktor MSU Miodrag B. Protić koncipirao je Muzej kao nacionalnu i jugoslovensku instituciju, smeštenu u glavnom gradu SFRJ, organizovanu po ugledu na svetske muzeje, sa punom svešću o tome da će on predstavljati simbolički kapital investiran u društvenu i kulturnu afirmaciju vizuelne umetnosti, ali i izgradnju nove kulture zasnovane na vrednostima modernizma. Prema Protiću, primarni cilj muzeja bio je da sakuplja umetničko nasleđa kojem su pretili zaborav i propadanje, odnosno formiranje kolekcije koja će pratiti razvoj moderne umetnosti i omogućiti njeno sagledavanje. Sada, skoro pedeset godina kasnije, MSU ima više od 8000 eksponata i najbolji dokumentacioni centar za umetnost XX veka na jugoslovenskom prostoru.

Pošto zbirke, formirane znanjem i proničljivošću kustosa koji su tokom decenija radili na njima i umeli da prepoznaju šta će da preživi sud vremena, sadrže ekskluzivna dela hrvatskih, slovenačkih i bosanskih umetnika, sve je češća potreba za pozajmljivanjem tih dela iz kolekcija Muzeja. "Svakom pravom muzeju izlazimo u susret kolegijalno, bilo da je u pitanju pozajmica dela, reprodukcija, dokumenata ili iznalaženje podataka, pod uslovom da se poštuju muzejski standardi, što su osnovni principi i naše profesionalnosti", kaže Žana Gvozdenović. »

Srpska, hrvatska i jugoslovenska umetnost

"VREME": Šta rade kustosi u zatvorenim muzejima?

ŽANA GVOZDENOVIĆ: Nemamo zgradu, nemamo postavku, ali imamo Muzej i kustose koji rade. Kustoski posao je 80 posto nevidljiv. Kustos neprekidno radi na zbirci za koju je zadužen. Kustosi MSU kao ustanove nadležne za likovnu umetnost od početka XX veka, nadalje, imaju niz dodatnih zaduženja i odgovornosti. Naime, članovi smo brojnih komisija čiji je posao da pregledaju, sistematizuju i valorizuju zbirke slika i drugih umetničkih dela različitih državnih ustanova (biblioteka, banaka, velikih hotela i sl.) koje se rasformiraju, u stečaju su, prodaju se ili jednostavno onih koje žele da dobiju stručnu obradu, procenu umetničke vrednosti svojih kolekcija. Tako na primer kustosi MSU su obavezni da utvrđuju kulturna dobra, kao i više kategorije kulturnih dobara i na taj način sprovode poslove zaštite kulturno-umetničke baštine, zatim su naši kustosi ujedno i članovi Komisije za sukcesiju. Osim toga, kustosi su dužni da idu u komisijski nadzor stanja ustanova kulture u Srbiji iz oblasti svoje nadležnosti, prema nalogu Ministarstva, te da utvrđuju šta je potrebno uraditi da se to stanje poboljša. O tome obaveštavaju centralne vlasti, ali i lokalnu zajednicu,

pokušavajući da utiču na podizanje nivoa rada muzeja i galerija u Srbiji. Naši kustosi članovi su strukovnih udruženja, rade na razvijanju muzejske mreže Srbije, rade na međumuzejskim projektima, na daljoj standardizaciji muzejskih poslova, na zakonodavnoj osnovi za muzeje i tome srodno.

Mogu li srpska i hrvatska umetnost XX veka da se posmatraju nezavisno od jugoslovenskog okvira, i da li

Ove pozajmice su veoma "nezgodne" za kustose i radove, jer sve što se u Muzeju čuva nije moglo da stane na jedno mesto dok traje čuvena rekonstrukcija, pa su dela raspoređena na više lokacija. Najbolje uslove dobili su u novoj zgradi Narodne banke, gde su najbolji bezbednosni uslovi, ali prostor ipak nije adekvatan. Nema regala za smeštanje slika, temperatura i nivo vlage ne mogu kontinuirano da se prate. Radova ima i u zgradi u Botićevoj ulici, na Ušću, u galeriji "Dobrović", galeriji "Čolaković", u Salonu MSU. Sve je uredno popisano i – čeka.

NOVAC I NOVI POSETIOCI

Prema rečima kustosa, sve što vidimo na postavci urađeno je bez para. Kupljene su jedino dve kante bele boje. Sve je uklopljeno u postojeći prostor i arhitekturu Muzeja "25 maj". "Slike su tako dobre da ne može da ih pokvari ništa, ni kustos, ni pare, ni ministarstvo", kaže Žana Gvozdenović, ponosna na ono što su postigli.

"Svi muzeji imaju isti problem. Nemamo novca. Ljudi misle na svoju egzistenciju, a kultura im više nije važna. Ali, sve ovo što čuvamo, čuvamo zbog mladih generacija, da bi oni imali svest o svojoj kulturi, svojoj baštini, o svojoj zemlji. To je naša najvažnija misija. Treba da ih naučimo ko su i šta su. Ima ljudi koji

može na osnovu zbirke MSU da se napravi reprezentativna izložba srpske savremene umetnosti?

Naravno, iz zbirki Muzeja savremene umetnosti u Beogradu mogla bi da se napravi ozbiljna studijska izložba kojom bi se kritički predstavila kako glavna tako i sporedna kretanja, poštujući sve nijanse u srpskoj istoriji umetnosti, počev od 1900, prateći razvoj stilova i kontekste, sa akcentima na malim "izložbama u izložbi" najznačajnijih protagonista vremena, što i jeste jedna od specifičnih mogućnosti koje pružaju koncepcijske osobenosti naših zbirki, namenski formiranih za predstavljanje razvoja, na prvome mestu umetnosti našeg modernizma. Još utemeljenija bila bi takva jedna studijska izložba ako bi se pozajmila neka dela iz srodnih muzejskih ustanova Srbije, kao i nekoliko iz regiona. To bi bila prilika da se istaknu i pojave koje nisu imale svoj prostor u dosadašnjim, širim izložbenim pregledima, kao što su manje promovisane srpske slikarke, ili slikari Prvog svetskog rata, kao i članovi društva umetnika "Zograf". Međutim, ističem da bi tako zamišljen projekat zahtevao i odgovarajuće vreme za istraživanje i realizaciju.

Pitanje komparativnog odnosa srpske umetnosti sa na primer hrvatskom scenom ili drugih, nekada jugoslovenskih centara, takođe je implicitna karakteristika koncepcije naše zbirke, zbog specifičnosti vremena i prostora kada je zbirka formirana, a posebno posmatrajući to pitanje nezavisno od geografskog i političkog, jugoslovenskog okvira, jer takvi odnosi definitivno postoje u – umetničkim vezama. Umetnici su ti koji su formirali veze, zajedničkim izlaganjem, pre svega na jugoslovenskim izložbama (održavanim od prve u Beogradu 1904, preko Sofije, Zagreba do Novog Sada, 1927). To su po organizaciji i koncepciji bile prve moderno osmišljene izložbe sa više stotina izloženih dela. Potom, veze su se formirale zajedničkim izlaganjem na međunarodnim izložbama, susretima tokom školovanja i usavršavanja u inostranstvu, pre svega u Ažbeovom ateljeu u Minhenu, a potom u Lotovom u Parizu, učestvovanjem u Jugoslovenskoj umetničkoj koloniji u Sićevu 1905. koju je organizovala sa ogromnim entuzijazmom Nadežda Petrović, a gde su učestvovali uz srpske slikare i Slovenci i Hrvati. Kroz međusobne kontakte, zajednički rad i izlaganja, formirali su se identitet i profilisanost i drugih, kao i srpske umetničke scene, prepoznatljivost određene sredine, ali i lični stilovi, uz kategoriju "jugoslovenske kulturne zajednice", sa ciljem "afirmacije jugoslovenskog karaktera" umetnosti i glavnim zadatkom, "da se na njihovim delima ogledaju osobine njihovih plemena, ali da nose jugoslovenski karakter". Kada odbacimo politički okvir, ostaju umetničke veze. T. J.

nikada nisu bili u MSU, nikada. Sedam godina studenti Fakulteta likovnih umetnosti, Fakulteta primenjenih umetnosti, Istorije umetnosti, nisu videli originalno delo, na primer, iz kolekcije do 1945, a uče o tome i to im je važno. Isti je problem i sa Narodnim muzejom. Posledice nedostatka muzeja će biti dugoročne", upozorava Mišela Blanuša.

Na sreću, ovih dana Muzej je pun, škole dolaze organizovano, a mi koji smo ove slike viđali prvo u čitankama a kasnije ih upoznali na nekoj od izložbi, osećamo se kao da smo se vratili kući. ¶

TANJA JOVANOVIĆ

Vreme, Prostor, Radnja

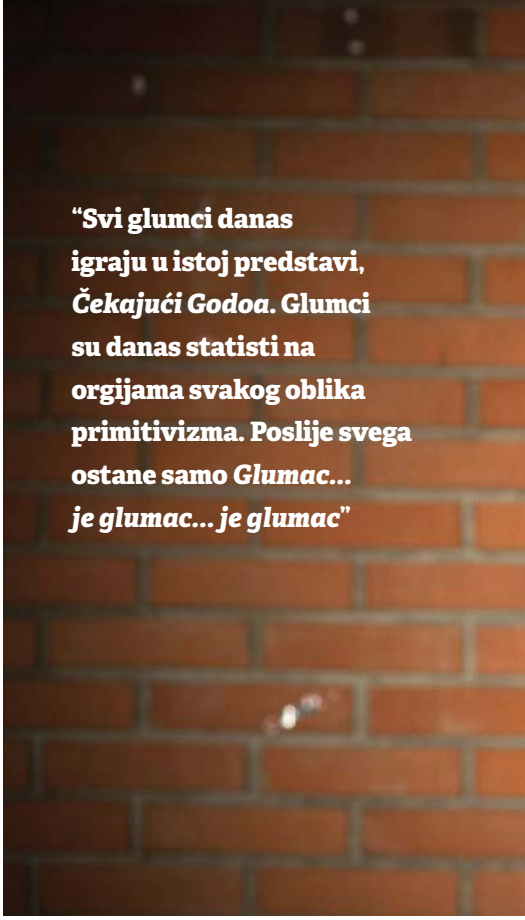

foto: A. Anđić

Sa Zijahom Sokolovićem razgovarali smo pred beogradsku premijeru predstave *Nasilje nema opravdanja – planirajte porodicu bez nasilja*, kojom je ujedno obeleženo njeno 50. izvođenje u Srbiji. Zijah A. Sokolović njen je autor i reditelj. Predstava je deo projekta "Teatrom protiv nasilja" koji sprovodi Centar za razvoj neformalnog obrazovanja uz podršku Populacionog fonda Ujedinjenih nacija, Kulturnog centra iz Pančeva i The/Arto projektom iz Zagreba. Na godišnjem kongresu Mreže 28 zemalja EU za prevenciju kriminaliteta, polovinom prošlog decembra u Litvaniji predstava je proglašena najboljim projektom u Evropskoj uniji u prevenciji kriminaliteta i nasilja u porodici.

Predstava *Nasilje nema opravdanja* istražuje moguće forme pozorišne predstave, kao uostalom i prethodne čiji je on autor. Predstavu *Glumac... je glumac... je glumac* igra već 36 godina, igrana je u dvadeset zemalja i postala je sinonim za monodramu kao dramsku formu; njegov *Cabares Cabarei*, koji igra 22 godine, jeste život običnog čoveka sublimiran u dva i po sata kabaretske forme; predstave koje u Austriji i Hrvatskoj radi u okviru The/Arto projekta, čiji je osnivač, pomoću glume i glumaca edukuje decu o društvenim temama sa kojima se susreću u odrastanju; predstavom za decu *Kraljica leptira* Selme Parisi, koju je režirao u Kulturnom centru Pančeva, pričom o devojčici koja gubi vid, uči mlade ljude empatiji... Ovogodišnji Svetski dan pozorišta 27. mart čestitao je svim ljudima fotografijom (A. Anđić) na kojoj nag, sa klovnovskim nosem, ispred zgrade na Novom Beogradu, drži dasku na kojoj piše "Daska koja život znači", i izazvao brojne pozitivne reakcije. Recimo još i da je Zijah A. Sokolović rođen u Sarajevu, da od početka devedesetih živi u Beču, da je predavao glumu na Univerzitetu u Lincu, da je počasni gost Ateljea 212 u predstavi *Pošto pašteta* Tanje Šljivar, da svoju glumačku prolaznost živi u stalnom kretanju između Austrije, Slovenije, Hrvatske, BiH i Srbije, i – da je pre dve godine proglašen ambasadorom dobre volje UNDP-a za toleranciju i nenasilje.

"VREME": Zašto ste se vi, glumac i reditelj, uključili u rešavanje problema prevencije nasilja? Zašto, ako već hoćete da pozorišnim predstavama učite decu nenasilju, zašto niste napravili neku klasičnu predstavu o tome?

ZIJAH A. SOKOLOVIĆ: Slobodan čovjek, danas, ima drugačiji koncept razmišljanja, pogotovo u godinama burnih okolnosti. Početak nekog života u drugačijoj kulturnoj sredini, kao što je Austrija, prati i panično osmišljavanje neobičnih životnih godina, a to su četrdesete, kada čovjek pokušava da ih uhvati za ruku, ali u isto vreme i da ih čvrsto zagrli da mu se ne izgube do kraja. Tu su i egzistencija i strah i bitno pitanje da li čovjek može da ostane ono što jeste, glumac i potencijalni umjetnik, s obzirom da živiš u svijetu koji traži da se mijenjaš, a koji se i sam po sebi već mijenja. Ta potreba da se ne izgubim i da se prepoznam u novim okolnostima, mene je panično prebacila preko novih granica pozorišnog prostora. U bečkim školama sam godinu dana radio na integraciji djece izbjeglica, gdje smo pomoću glumačkih neverbalnih etida pravili most za njihovu asimilaciju u austrijsko društvo. Traganja i istraživanja sam nastavio u Salcburgu sa isključivo austrijskom djecom, sa timom psihologa i sociologa, o tome kako pozorišna i glumačka forma može da otkriva i pokazuje dječije karaktere, svakodnevne navike i njihov introvertni i ekstrovertni doživljaj svijeta u kome rastu. Radili smo četiri godine i osnovali evropski The/Arto projekt, koji je dobio svoje mjesto u austrijskom kulturnom životu na radost i djece i roditelja i nas samih. Iz te igre, radosti pozorišta proizašlo je nešto vrlo ozbiljno i novo.

Nova vrsta glume?

Gluma postoji sama za sebe i ne pripada ni pozorištu ni filmu. Gluma nije samo da igraš neki lik u, recimo, nekoj predstavi, nego ima dublje, bezgranično značenje koje dolazi iz realnog života, a transformiše se kroz organizovani znak i simbol, kao posljedica emocije ili misli. Veselo smo tragali još dalje, organizovani u pozorištu i u školama. Djeca su sada nama zadavala jednu "riječ", a grupa od pedesetak umjetnika, glumaca, plesača, pantomimičara, muzičara, pravila male forme predstava od 3 do 5 minuta. Tako su djeca razvijala sigurnost, komunikaciju i maštu kroz pozorište. Bili smo gosti i otvarali velike međunarodne festivale sa formom predstave u kojoj je bilo petnaest malih predstava, čiji su pisci i pokretači bili djeca, na njihovu iskrenu radost. Zatim smo se i dalje uporno igrali i nastale su sada legendarne predstave napravljene od jedne riječi *Rođenje* ili *Ko bajagi donijela me roda*, *Matematika*, *Telefon*. Onda smo istraživali uticaj pozorišta na složene društvene probleme sa kojima se susreću mladi ljudi, *Droga – reci drogi NE* i

Nasilje.... I djeca i ja i svi koji su bili u The/Arto projektu bili smo, jednostavno, sretni! Osvojio sam novi prostor za sigurnost istraživanja puteva pozorišne umjetnosti i egzistencije. Sigurnost života u Austriji mi je dao i Justus Neumenn, koji je već davne 1982. deset godina igrao moju predstavu *Glumac*... pod naslovom *Hamlet und so*, i njome predstavljao austrijsku pozorišnu scenu u Americi.

Sve glumce, sa kojima sam sarađivao u The/Arto projektu, pa sa ovim divnim mladima iz Srbije, morao sam "ispravljati" i "organizovati": predstave moraju trajati 45 minuta, kao školski čas, od zvona do zvona, morate igrati scene iz predstava kao situaciju a ne kao karakter, u scenama morate biti sa manje "ličnih emocija" a više praktični u sredstvu pokazivanja da bi to djeca mogla "pročitati" i razumjeti. Te i te scene ne igrajte brzo, nego bez pauza između replika, i uživajte u ponavljanju "istog". Tu i tu moraju biti pauze, jer one daju karakter situaciji koju igramo, kao primjer nasilja ili situacije kada mladi ljudi dolaze u kontakt sa drogom itd... Tako smo u Hrvatskoj igrali *Drogu* i *Nasilje*. Odigrali smo oko 600 predstava u razredima. To je sada jedan ozbiljan posao i važan društveni angažman u koji sam upao kao glumac i otišao daleko.

Čime ste konkretno zaslužili zvanje ambasadora Ujedinjenih nacija?

The/Arto projekt je iz svoje pozorišne produkcije organizovao i igrao stotinu predstava po ostrvima Hrvatske, van turističke sezone, po školama gdje ima jedan, dva, deset, pedeset učenika. Redovno u saradnji sa bolnicama i divnim doktorima igrali smo dvadeset predstava djeci koja leže na onkološkim odjeljenjima. Dvije smo godine pripremali i igrali stotinu predstava, jedna predstava za jedno dijete u njegovoj sobi, pored njegovog kreveta. Djeci koja su nepokretna i boluju od cerebralne paralize. U njihov svijet je ušlo pozorište, i glumci. Taj naš glumački susret sa tom publikom i njihov sa predstavom jeste bolan krik do kraja neba, bol koji zaguši grlo i suze koje ne mogu da teku! Ti glumci su postali vizionari novih dijaloga! Onda smo od jednog takvog gledaoca, sada mog velikog prijatelja Marina Kosa iz Siska, napravili knjigu njegove poezije i DVD gdje su zagrebački glumci svih generacija govorili njegove stihove. Putovali smo s njim i njegovim kolicima i govorili njegovu poeziju, a on je govorio da mu sem njegove mame njegova kolica niko nikada nije gurao i da njegova mama ne kupa više invalida, nego pjesnika. Žao mi je što ovaj usrani kapitalizam nema empatiju.

Nemački vam nije maternji jezik, ali ste ipak predavali budućim austrijskim glumcima. U vreme kad se sredine brane od onih koji nisu njihovi, vas prihvataju i svuda rado dočekuju.

Radostan čovjek valjda i ne zna šta je strah, pa sam igrao na njemačkom u bečkim predstavama, režirao u njihovom pozorištima. Onda sam prošao pozivni konkurs i postao profesor glume na Bruckner univerzitetu u Lincu. Sve je postalo kao normalno i ja sam se promijenio u shvatanju i razumijevanju glume i glumačkih mogućnosti u beskrajnim formama pozorišnih predstava. Integracija je *Radnja* kroz *Prostor* Austrije ili bilo koje druge zemlje i treba *Vremena* za asimilaciju. Vrijeme, Prostor i Radnja su po Aristotelu totalno pozorište ili totalni život. Svaka ta nova sredina, pa i Austrija, ako želite da se u nju asimilirate, biće otvorena i spremna za svaki oblik dijaloga i pomoći. Ako u njoj samo vegetirate i zarađujete za aute koje ćete vozati po rodnom kraju i graditi kuće u kojima niko ne stanuje, onda je i dijalog sasvim drugačiji. Ja sam želio da upoznam novi svijet i društvo i kulturu, ja sam želio da poništim svoje ograničene predrasude. Ja sam bolno razumio da je svijet ipak veliki i da nije baš sve tako kako smo učili iz istorije i novina i TV dnevnika. Tako je lijepo kada staneš u neki red za galeriju ili koncert ili pozorište, a u njemu nepoznati ljude različitih korijena u istoj ideji i istom cilju.

Publika prihvata vaš CABAares CABArei iako ne reklamira ni levu ni desnu opciju, niti bilo šta iz sfere politike. Čime joj dva i po sata držite pažnju?

O, kako je lijepo pričati o tom kabareu koji traje 1210 predstava. *CABAres CABArei* je priča o dezorijentisanosti modernog čovjeka koji je izgubio ideale i opću vjeru u njih, a nije u stanju postati žilavi mediokritet koji, slijedeći samo goli nagon samoodržanja, uvijek odnosi pobjedu nad bilo kakvim duhovnim vrijednostima i intelektom. U ovom sistemu globalizma pojedinac se zagubio, niko se njime ne bavi. A ovaj kabare upravo njega proglašava za važnu ličnost, a njegov svijet kao pravi i priznati. Njegova kriza srednjih godina je dramaturška osnovica, "res rei", koju kabare govori i pokazuje u svoj svojoj poeziji i svakodnevnom prostakluku. Ovaj kabare je klovnovska vratolomija čiji je zadatak u njegovoj katarzi, da nam osvijetli put našeg starenja. Kako starimo? Da li »

starimo kulturno ili prostački? Živi "sad", ne "juče", ne "sutra", "sad" živi. Jer sutra je budućnost, a naša lična budućnost je groblje! O kako je lijepa kriza srednjih godina, u njoj se svašta događa!

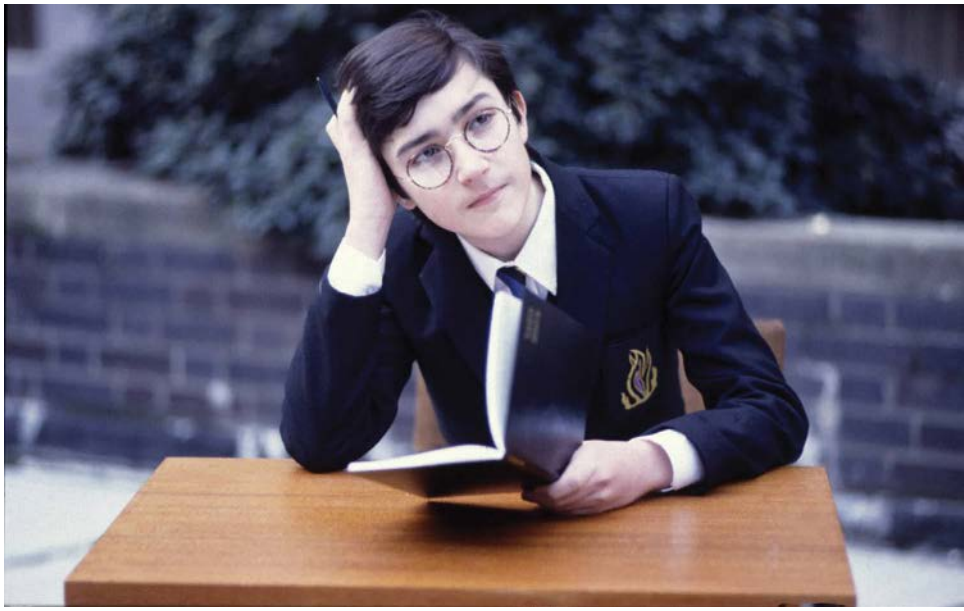
Nedavno ste u riječkom HNK režirali predstavu *Kurva* po knjizi Vedrane Rudan.

Vedrana Rudan je poznati stranac u našem životu i bilo je zadovoljstvo uhvatiti se s njenim mislima koje se kriju ispod njenih kolumnističkih stavova i medijskih nastupa. *Kurva* je monodramska forma koju sjajno igra Olivera Baljak. Lik je žena koja ima 60 godina i ima još deset godina kakvog-takvog života! Deset godina! Ona želi da mijenja svoj život, ali je svjesna da ako se bude promijenila, biće kurva za sve svoje prijateljice, rodbinu, prijatelje... ali biće i za sebe kurva ako se ne promijeni i nešto ne učini za ostatak svog života! Dakle, lik žene iz predstave je u svakom slučaju kurva. Dakle, svi smo mi kurve, samo zavisi da li se mijenjamo ili ne, kurve smo bez obzira sa koje strane se nalazili! Kurve svih zemalja, ujedinite se! Kurvarluk je naša nova ideologija!

Vaša čestitka za Svetski dan pozorišta sigurno je bila primećena i upamćena zato što ste se slikali bez odeće, istina zaklonjeni "daskom koja život znači". Zar pozorišna scena može da sakrije golotinju glumca?

Kako i kaže fotografija, tamo neki čovjek nosi "dasku koja mu život znači", razgolićen do svoje prirode, sa klovnovskim nosem kao opravdanjem da i to može biti, traži Prostor, Vrijeme i Radnju da bi uopće bio, ispred nepregledne spavaonice potencijalnih gledalaca, koji danas urliču da napokon vide nešto "smiješno", jer im je "biti i ne biti", sa željom da kupe jeftinu kartu u skupom vremenu, ali da vide samo ono što žele da vide i što mogu da razumiju. Glumci su danas pozorišni kostimi bivših glumaca muzejske vrijednosti. Glumci su danas likovi serija koje se pojavljuju u pauzama vijesti o nekom tragičnom događaju. Glumci danas ne znaju u kom vremenu žive, zato i ne dolaze na probe na vrijeme. Svi glumci danas igraju u istoj predstavi, *Čekajući Godoa*. Glumci su danas statisti na orgijama svakog oblika primitivizma. Poslije svega ostane samo *Glumac... je glumac... je glumac*, Zijah A. Sokolović. ¶

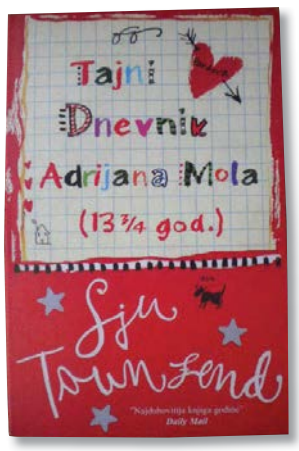
SONJA ĆIRIĆ

Adrijanove godine

Književna "majka" Adrijana Mola, Sju Taunzend, preminula je u 68. godini. Napisala je osam knjiga o dogodovštinama i nepodopštinama svog junaka, čije smo dnevnike čitali od njegove 13 ¾ do 46. godine

Adrijan Mol je jedinstven britanski glas. Njegova ispovest je svedočenje o odrastanju u disfunkcionalnoj porodici iz nižih slojeva britanskog društva u vreme Margaret Tačer i ostaće zapamćen kao tinejdžer bez obzira na seriju od osam knjiga (kod nas objavljen u izdanju Lagune) u kojima on sazreva i stari. Po dnevnicima Adrijana Mola napravljena je serija BBC-ja i mjuzikl, i jedno i drugo veoma gledano u Velikoj Britaniji. Tajni dnevnici Adrijana Mola obraćali su se tinejdžerima iz prošlog veka sa istim problemima, od zaljubljivanja do zapitanosti kuda-ide-ovaj-svet. Bilo bi zanimljivo istražiti univerzalnost njegovih dnevnika postavljajući pitanje da li današnji adolescenti mogu da se prepoznaju u liku Adrijana Mola, budući da se način komuniciranja i informisanja od dvadesetog do dvadeset prvog veka promenio više nego ikad u istoriji.

INTELEKTUALAC ŠEPRTLJA

Lesterska domaćica-pisac Sju Taunzend kreirala je lik Adrijana Mola, pubertetlije raspetog između porodičnih frustracija i strahova da će njegov genij proći nezapaženo. Njegovi dnevnici su prevođeni na više od četrdeset jezika i izdavani u milionskim tiražima. Prve dve knjige, *Tajni dnevnik Adrijana Mola, 13 ¾ god.* i *Bolno odrastanje Adrijana Mola*, prikazuju urnebesno zabavan život pubertetskog intelektualca, često gorak i smešan čitaocu, mada ne i glavnom liku. U njegovoj šemi međuljudskih odnosa Margaret Tačer je imenovana kao "neprijatelj porodice" i priznaje da ga ona zbunjuje zbog toga što ima oči "kao ubica-psihopata, a glas kao pristojna osoba". Adrijan potiče iz niže srednje klase, otac Džordž je kvalifikovani tehničar za TA peći zbog čega je Udruženje prodavaca TA peći takođe na negativnoj listi, zaljubljen je u Pandoru i druži se sa komšijom penzionerom Bertom Baksterom. Majka Polin "nije neka brižna majka", stalno puši, često se svađa

sa ocem, ne čisti Adrijanove cipele, zapostavlja ga zbog tek rođene Rouzi i Adrijan strahuje da će zbog nje postati mentalno poremećen kad poraste. Zamolio je jednom majku da mu napiše opravdanje, a majka je napisala sledeće: "Draga gospođice Fosington-Gros, Adrijan jutros nije došao u školu jer nije ustao iz kreveta sve do 12.45. Iskreno vaša, gospođa Polin Mol." Adrijan konstatuje da će ubuduće terati oca da mu piše opravdanja, kaže da je on rođeni lažov. U njegovom svetu Pandora je jedina svetla tačka, ona je u šemi označena kao buduća žena. "Na fizici sam joj poslao ceduljicu pitajući je da li me voli. Vratila mi je cedulju sa odgovorom: "Voleću te sve dok Gibraltar bude pod Britanijom."

GODINE LUTANJA

Kao tinejdžer, Adrijan je sa roditeljima živeo u Lesteru, i do svoje 15. godine bio jedino dete; tada je dobio polusestru Rouzi. Ubeđen je da je veliki pisac u nastajanju, a osim toga nema posebno izražene druge talente. U školi je solidan đak i nema problema u komunikaciji sa vršnjacima. Kao mladić seli se u London, zapošljava se u restoranu i vodi prilično uobičajen život. U *Godinama lutanja* Adrijan Mol ima dvadeset četiri godine i pita se šta je postigao u životu: "Odgovor: Ništa. Danas je umro Grejem Grin. Pisao sam mu pre četiri godine da mu ukažem na gramatičku grešku u knjizi *Ljudski faktor*. Nije mi odgovorio." Između posla sudopere u jednom restoranu i dovršavanja svog epskog romana *Gle! Ravna brda zavičaja mog*, Adrijan živi u nadi da neće još predugo morati da čeka na slavu i bogatstvo.

Najčitanije su prve dve knjige, u kojima Adrijan pokušava da ostvari svoje životne ciljeve poput toga da postane pesnik i obraća se uredniku BBC-ja Džonu Tajdmenu i to sa Džoni. Kroz njegove jade, Taunzendova je prikazala Britaniju u vreme Margaret Tačer. Na primer, osamdesetih godina prošlog veka povećala se stopa razvoda brakova, s tim što je bilo normalno da bivši supružnici i dalje žive zajedno u istom stanu. To se desilo i Adrijanovim roditeljima, iako razvedeni živeli su pod istim krovom. Pandorini roditelji su intelektualci levičari koji podržavaju interese radničke klase, Adrijanova majka je postala aktivna feministkinja, tata je ostao bez posla...

Poslednje tri knjige o Adrijanu Molu su političke satire engleskog društva u prvoj deceniji 21. veka. I mali Adrijan se bavio pitanjima radničke klase i politike ("Radnička klasa rinta dvadeset i četiri časa dnevno da oporavi britanske ratne brodove. Britanija planira da za šest nedelja izvede iznenadni napad na Argentinu" – *Bolno odrastanje A.M.*), pa tako i kao odrastao povezuje teme i događaje poput rata u Iraku, oružja za masovno uništenje, a kasnije nezaposlenost, smanjenje javne potrošnje. Za Adrijanova kasnija predviđanja i teorije zavere čitaoci znaju da su promašeni, a upravo zato su i zabavni.

Adrijan danas ima 46 godina. Zaposlen je u antikvarnici, gazda mu je rekao da će mu prepustiti šefovsko mesto kad on ode u penziju. Nikad nije postao pisac. Svet će ga zapamtiti kao velikog dnevničara. ¶

BILJANA VASIĆ

Tajni dnevnici Sju Taunzend

Poslednja, nedovršena knjiga Sju Taunzend, kako prenosi "Gardijan", ima naslov *Pandorina kutija*, dok je najpoznatiji roman ove književnice *Tajni dnevnik Adrijana Mola* objavljen 1982. godine. Spisateljica se godinama borila sa dijabetesom i slepilom izazvanim ovom bolešću, a romane je diktirala svojim potomcima. Umrla je od posledica moždanog udara. Taunzendova je rođena 1946. godine, napustila je školu sa petnaest, a udala se u osamnaestoj godini. U 23. godini već je bila samohrana majka troje dece, prenosi "Independent". Nakon što je u tajnosti pisala 20 godina, radeći u fabrici, pridružila se udruženju pisaca u rodnom Lesteru. Književnica je umrla u svom domu posle brojnih zdravstvenih problema: preležala je tuberkulozu i preživela srčani udar, a zbog degenerativnog artritisa bila je vezana za invalidska kolica.

Iz *Dnevnika Adrijana Mola*

Četvrtak, 3. februar – Izgleda da su oba moja roditelja tokom meseca marta 1982. imala tajne veze, što je rezultiralo rođenjem dvoje dece, a ja sam u tom periodu unosio samo svoja dečja razmišljanja i preokupacije četrnaestogodišnjaka. Pitam se da li je i žena Džeka Trboseka tako naivno pisala svoj dnevnik:

22.30 Džek se kasno vratio kući. Možda su ga zadržali na poslu.

00.10. Džek je došao kući sav krvav; oborio ga je đubretarski kamion.

Pandora je uz mene u ovom kriznom trenutku. Pravi je oslonac.

(*Bolno odrastanje Adrijana Mola*)

"Imam problem. Intelektualac sam, ali u isto vreme nisam mnogo pametan."

(*Tajni dnevnik Adrijana Mola, 13 ¾ god.*)

"Otac je za doručkom izjavio da želi da se podvrgne sterilizaciji. Odgurnuo sam kobasice ne dodirnuvši ih."

(*Bolno odrastanje Adrijana Mola)*

Moćan *sixpack* sa severa

NAJBOLJA PREDSTAVA: *Neoplanta*

Vojvođanska pozorišta još su najbolji i najživlji deo domaće teatarske scene, što se videlo i na pokrajinskom festivalu

Festival profesionalnih pozorišta Vojvodine nema onaj "belosvetski" artglamur Bitefa niti nacionalnu/regionalnu prestižnost Sterijinog pozorja, ali je manifestacija koja svake godine, bez velike medijske buke i pompe, pruža manje ili više relevantan (to već zavisi od uspešnosti sezone, a bar toliko i od suvislosti selekcije) presek onoga vrednijeg u teatrima severno od Dunava i Save.

Još jedna osobenost ovog festivala je da domicilom nije statičan, nego "luta": svakih nekoliko godina drugo pozorište i drugi grad su mu domaćini. Poslednjih godina bila je to Kikinda, onih pretposlednjih Zrenjanin... Jedino se, kanda iz razloga "decentralizacije", ne dešava da to bude Novi Sad, kao glavni gr... uh, pardon, *administrativni centar* Pokrajine, nemojte me odati strašnom Ustavnom sudu. Kako god, od ove godine domaćin je Subotica, odnosno tamošnje Narodno pozorište.

Nije nevažno napomenuti još dve stvari glede *konteksta*. Prvo, u poslednjih nekoliko sezona beogradska pozorišta doslovno venu, a neka i kopne; produkcija nije valjda ni petina one do pre četiri-pet godina, a većina najrelevantnijih prestoničkih teatara ostala je bez snažnih autorskih ličnosti koje bi ih vodile, i koncepcijski luta od nemila do nedraga, ili već i pijano baulja sudarajući se sa sopstvenom senkom (Narodno pozorište, recimo, još vida rane od pohare *konstantinovštinom*, JDP se bori za vazduh, BDP kao da više ni nema raspoznatljivu koncepciju, dočim je "postkokanovski" Atelje 212, koji je sada svojevrsna samoupravna utopijska arkadija za glumce, preuzeo nekadašnju koncepciju BDP-a, a nema veze i niko se ne *uzbuđava* što njemu to uopšte ne stoji, etc.); istovremeno, vojvođanski teatar, a naročito ključna pozorišta u Novom Sadu i Subotici, doživljava veliki kreativni uzlet u svakom smislu, a ni obim produkcije nije mu bitno smanjen! Da se ne radi o istoj državi, istom sistemu i manje-više istoj besparici, čoveku to možda i ne bi bilo čudno. Ovako, daje mu misliti. Čak je i ista stranka bila do juče (Beograd) ili je još (pokrajina) na vlasti i, da se ne lažemo, presudno odlučivala o parama i "kadrovima". Eto šta učini kleta, možda "neoliberalna" ali pre će biti naprosto neoprimitivna, dosledno antikulturna *đilasovština* (Dragana, ne Milovana)! Drugo, blago rečeno kontroverzno prošlogodišnje Pozorje nije slutilo na dobro ni za ovu godinu, pa se vojvođanski festival nekako nametao kao preventivno pozorje-umesto-pozorja, makar i krnje. Srećom, to je bar delimično bilo duvanje na hladno: ovogodišnje Pozorje biće, sudeći po selekciji, ipak dovoljno reprezentativno.

Elem, selektor 64. Festivala profesionalnih pozorišta Vojvodine Dušan Petrović izabrao je šest predstava za odrasle u zvaničnu konkurenciju, i većinom su to bili "ziceri" koje se nije ni moglo ni trebalo izostaviti, mada je bilo i iskakanja u jednom ili drugom pravcu. *Neoplanta* Andraša Urbana, po motivima romana Lasla Vegela i u produkciji Ujvideki Szinhaza, na koncu je od žirija (Darko Lukić, Vesna Ždrnja, Miloš Latinović) dobila "glavne" nagrade (za predstavu u celini i za režiju), i to je malo kome ozbiljnom i nepristrasnom moglo da bude sporno. O ovoj odličnoj predstavi već smo opširno pisali, pa da se ne ponavljamo... Mada, da sam se ja pitao, kao što srećom nisam – nagradu bi takođe dobio Urban, ali možda još pre za jednu drugu predstavu, samo što nje uopšte nije bilo na festivalu! U pitanju je pametna, precizna, razigrana i subverzivna *Koštana* srpske drame Narodnog pozorišta Subotica, sa fascinantnom Eminom Elor u naslovnoj ulozi. Teško je shvatiti kako i otkud ovako superiorne predstave nema na festivalu, ali dobro sad, nije lako svetu ugoditi.

Domaćinsko je pozorište ipak bilo prisutno, dapače sa dve predstave. Drama na srpskom izvela je *Brak Bet i Bu-a* (jbmliga čemu ovaj oblik, ali ja samo citiram) Kristofera Duranga u visprenoj režiji Olje Đorđević, koja uživa kad publika uživa u razigranoj glumačkoj igri i u pametnom *razgazivanju* "dobro skrojenih komada" kakav je i ova Durangova porodična alko-drama sa jakim natruhama crnog humora, pravi inteligentan crowd-pleaser, uz postojano odličan ansambl bez slabog mesta, i uz dodatno neodoljive glumačke bravure Minje Peković i Vladimira Grbića. Van festivalskog konteksta – pun, pun pogodak! Ovako, ipak sam morao u sebi da zapevušim: a gde je Koštana, muči me to... Joke, of course.

Drama na mađarskom izvela je Žarijevog *Kralja Ibija* u režiji Andraša Demetera; meni mahom nepoznat ansambl izvanredno se igrao i besprekorno odgovarao Demeterovoj zamisli da Žarija istovremeno i u potpunosti "ispoštuje", to jest da nipošto ne liši predstavu svih onih "bezvremenih" elemenata skarednosti i brutalnosti primitivnog vlastohleplja i službinske pokornosti, a da je istovremeno i aktuelizuje

bez dnevnih vulgarizacija za jednokratnu upotrebu. Vizuelno upečatljiva i kontrolisano "prljava", predstava za dugo pamćenje, uz nadu da će čim prije zaploviti ka jugu, bar do Novog Sada i Beograda, imale bi naše umišljene Vedete, izjedene TV-serijama i drugim porocima Majamija, šta da vide i nauče...

Neka se jave najbolji, koprodukcija SNP-a, Ujvideki szinhaza i Saveza dramskih umetnika Vojvodine, u režiji Zoltana Puškaša, zanimljiv je teatarski eksperiment na temu propitivanja i (ne)prihvatanja Drugosti, bilo nacionalne, seksualne ili koje god, uz nekoliko odličnih uloga (Daniel Husta pre svih!) i zanimljivih scenskih rešenja, mada mestimično i malo nerazgovetan (pa dobro, "postoji" li taj mladoženja Filipović ili ne, i u čemu je tačno problem s njim?!) što mu ponešto skraćuje domet. Predstavu Molijerovog *Don Žuana*, u režiji Igora Vuka Torbice i produkciji zrenjaninskog pozorišta "Toša Jovanović" sticajem maleroznih okolnosti nisam video, pa mogu samo da kažem da je među kolegama primljena vrlo blagonaklono, kao jedan od vrhunaca festivala... Na koncu – mada hronološki na početku – *Gospođa Olga* Milutina Bojića, Narodno pozorište Sombor, režija Gorčin Stojanović: jedan od komada "utuljene baštine" tzv. građanskog teatra (utoliko i srodnik Marambovih *Naših sinova*, postavljenih u NP BG u režiji Tanje Mandić Rigonat) koji u novom društvenom kontekstu ponovo punim plućima diše i "igra": da, jesu skeptici i zakerala verovatno u pravu da je sve to neko pomalo okasnelo *ibzenovanje* i *strindbergovanje*, ali šta ste pa očekivali od srpske drame ranog XX veka, ta i samo društvo je kasnilo... To jest, Gorčinov je rediteljski učinak maksimalan, i ovaj kamerni komad o izdajama i strastima više niskim nego uzvišenim i više novčanim nego erotskim jedan je od najboljih trenutaka "mejnstrim" pozorišta kod nas u ovoj sezoni.

I tako, vojvođanski teatar ne posustaje, daj bože da se tako i nastavi, da i njega ne pogodi kakva đilasovština – demokratska ili pak naprednjačka, sasvim svejedno, to jest *mindegy*... ¶

TEOFIL PANČIĆ

Sede Ajnštajn i Šekspir i piju pivo

Početkom godine objavljen je osamnaesti studijski album Brusa Springstina *High Hopes*. Atipičan album – sastavljen isključivo od pesama spremanih za neke ranije albume, ali mahom neuvrštenih na njih, te od obrada – *High Hopes* je ipak praznik za sve *Gazdine* poklonike

1994. – sedam godina nakon prethodnog studijskog albuma, što je najduži takav interval u nekoliko decenija njihovog postojanja – grupa Pink Floyd je objavila album *Division Bell*. Među jedanaest pjesama na albumu nema pjesme koja se zove *Division Bell*. U posljednjoj pjesmi na albumu, međutim, postoji stih koji glasi *The ringing of the division bell had begun*. Ta pjesma, najbolja pjesma na albumu zove se *High Hopes*. Dvadeset godina kasnije, Brus Springstin objavljuje album *High Hopes*. Album otvara pjesma *High Hopes*. Nema u njoj –očekivano – ničeg pinkflojdovskog, ali ima – neočekivano – nečeg jutuovskog (U2-ovskog, hoću reći). Gitarsku uvertiru kao da je odsvirao The Edge; pjesma kasnije stiče klasično ruho Springstina iz devedesetih i dvijehiljaditih: raskošnu veselu instrumentalu s tekstom koji predstavlja *lirskog subjekta* kome baš i ne ide u životu, ali se ne predaje. Ta *velika očekivanja* o kojima pjesma govori ne tiču se nekog klasičnog američkog sna; lik samo želi da ima ženu i djecu (*I wanna have a wife, I wanna have some kids*).

TOM & TOM

Većina objavljenih prikaza i kritika potencira važnu ulogu koju na njemu ima Tom Morelo, gitarista grupe Rage Against the Machine. I zbilja, od dvanaest pjesama na albumu, Morelo svira gitaru na njih osam. I ne samo to – on i pjeva desetu pjesmu sa albuma – *The Ghost of Tom Joad*, obradu naslovne pjesme sa Springstinovog albuma iz 1995. godine, pjesme koju je Rage Against the Machine obradio samo dvije godine kasnije. Verzija sa *High Hopes* ipak je bliža originalu nego Rage-varijanti, ali je, eto, pjeva Morelo. Pretjerano potenciranje Morelove uloge više je, međutim, danak žanru rok-kritike, nego je suštinski smisleno. Kao i cjelokupna ekipa iz E Street Banda, Morelo je ovdje dio Springstinovog koncepta. Uostalom, pjesme u kojima on ne participira ne samo da uopšte ne odudaraju od cjeline, nego su među njima i vrhunci albuma. Takva je, recimo, pjesma *Frenkie Fell In Love*, sjajna *feelgood* stvar koja neodoljivo podsjeća na klasike "ranog Springstina". Od veselog uvoda sa *Good morning, good morning* do refrenski ponavljanog naslova, pjesma nas "voza" preko nekih od »

ključnih motiva zapadne kulture: od Romea i Julije do Ajnštajna i Šekspira. U dvije strofe, naime, Ajnštajn i Šekspir sjede i piju pivo pokušavajući da dokuče šta je ljubav: Ajštajn traži brojčano i matematičko rješenje "formule", dok Šekspir zna da je rješenje u poljupcu i poeziji. Naravno da su to dobro poznate, pa i pomalo stereotipne suprotnosti i dihotomije, ali muzika i Springstinov glas ih podastiru s takvom uvjerljivošću da imamo dojam da cijelu tu istinu niko nikad nije "spakovao" tako elegantno i tako nepretenciozno.

MAČ I IGRA

Ima na albumu i pjesama što se poigravaju sa gospel zvukom, koji Springstinu nikad nije bio stran, a to naročito vrijedi za period nakon albuma *We Shall Overcome: The Seeger Sessions* iz 2006. godine. Najbolji primjer takve pjesme na albumu *High Hopes* je *This is Your Sword*. U spiritualno radosnom ritmu, sa trunkom irskog melosa u atmosferi, ona diže raspoloženje nalik nekoj drogi sa *slow release* djelovanjem. Finale refrena je iznova transparentno: *And give all the love that you have in your soul*. Slična je, mada prigušenija i meditativnija, i pjesma *Hunter of Invisible Game*. A *Heaven's Wall* se pak posve direktno naslanja na biblijske motive: od Gideona, Saula, Abrahama i Jone u trbuhu kita do emfatičnog refrena: *Raise your hand, raise your hand, raise your hand/ And together we'll walk into Canaan land*. Springstin je, međutim, uvijek bio majstor u kreiranju mračnih i žalobnih pjesama. Najkarakterističnija takva na ovom albumu je *Down in the Hole*. Njen uvodni stih: *Sun comes every morning but it ain't no friend* funkcioniše kao antipod onom *Good morning, good morning* iz *Frenkie Fell in Love*. Zna to *Gazda* – prikazati ljubav iz dvije perspektive. Ovdje sjećanje na njen poljubac dere čovjeka, grad mu bez nje djeluje prazan i crn, a jesen i strela mu se zabadaju u srce kao što se u dušu zasjekao onaj petnaest centi dug handžar iz *I'm on Fire*.

AMERIČKA LEPOTA

Down in the Hole je nastala u vrijeme kad je Springstin spremao album *The Rising*. Isto važi i za pjesmu *Harry's Place*, najnarativniju na *High Hopes*, pjesmu koja počinje prizivanjem "hipstera iz centra" (*downtown hipsters*). Pretposljednja pjesma na albumu ponovo ima pinkflojdovski naslov – *The Wall*. Ima i nezaboravan prvi stih, svakodnevnu *mrtvu prirodu*. (*Cigarettes and a bottle of beer, this poem that I wrote for you*; što će reći – "Cigarete i flaša piva, ova pjesma koju sam napisao za tebe".) Što se tiče novih (tj. dosad nepoznatih) pjesama – to je to. Uz već pomenutu *The Ghost of Tom Joad* (s Morelom na vokalu), tu je i studijska verzija pjesme poznate po njujorškoj *live* izvedbi – *American skin (41 shots)* te tri pjesme koje autorski nisu Springstinove: uz pominjanu naslovnu, tu su *Just Like Fire Would* te *Dream Baby Dream* kojom se album i zatvara. Obrade pjesama koje su izvorno izveli *The Saints* odnosno *Suicide* savršeno se uklapaju u *Gazdin* opus. Ima američkih pjesnika (Ričard Vilbur je samo jedan primjer) koji u svoje autorske knjige ravnopravno uključuju prevode stranih (primjerice, ruskih) pjesnika; na sličan način ove dvije pjesme (*High Hopes* ne pominjem jer ju je, u ponešto drukčijoj verziji, Springstin snimio prije više od petnaest godina) The Boss je učinio svojim. (Pošto njemu, naravno, nije običaj da na albumima snima tuđe pjesme, ovo je još znakovitije.) Govoreći o albumu *High Hopes*, Springstin ga je opisao kao "malu anomaliju" u svom opusu. U odnosu na većinu njegovih albuma, on je manje konceptualan. Ako bismo pravili analogije s književnošću, manje liči na Sartrov *Zid* ili Kamijevo *Izgnanstvo i kraljevstvo*, a više na čapekovske priče iz oba džepa (gdje bi iz lijevog džepa bili Springstinove stare neobjavljene pjesme, a iz desnog nove verzije vlastitih pjesama i obrade tuđih). Međutim, i kad napravi album od neiskorištene građe, Springstin ostaje majstor. On je majstor i kad pravi maksi singl od građe neiskorištene za album načinjen od neiskorištene građe. Upravo ovih dana, tačnije devetnaestog aprila, izlazi maksi singl *American Beauty* s četiri pjesme koje nisu stale na *High Hopes*. Uz naslovnu, tu su i *Mary Mary*, *Hurry Up Sundown*, *Hey Blue Eyes*. Već su i naslovi toliko springstinovski da unaprijed znaš da ma koliko ti velika bila očekivanja, ma koliko da naložiš svoje *high hopes*, nećeš biti razočaran. ¶

MUHAREM BAZDULJ

КРЕНУЛА ЈЕ У КАФАНУ ПОРОДИЦА
РЕСТОРАН
Сврдло
ОТАЦ ФРКАН, МАЈКА ТОМИТА, ДЕЦА РУЉАН И РУЉА.
(РУЉА, КАО ШТО ЈЕ ПОЗНАТО, БЉУЈЕ ВАТРУ)
СПЕЦИЈАЛИТЕТИ СА РОШТИЉА
ЧЕГА СТЕ ЖЕЉНИ?
ЈЕШЋЕ ПЕЧЕНУ СВИЊУ
КРТИЦЕ ДУЊАСТУ!
МЕЊАЧ
МЕЊАЧ
МЕЊАЧ

U ELEKTRICI:
Izložba stripova i plakata Dejana Vučetića Vuče

Nagrada "Jelena Šantić"

Minimalizam sa čvrstom podlogom

Fondacija "Jelena Šantić" svake dve godine dodeljuje nagradu kojom se podržavaju inicijative značajne kako po svom umetničkom iskoraku iz kolotečine tako i po tragu koji ostavljaju u svom društvenom ambijentu. Ove godine nagradu je dobilo pančevačko udruženje i prostor "Elektrika"

komunikacija sa ovim buvljačkim pesnikom bila je ostvarena kroz saradnju sa jednom studentkinjom kineskog jezika. Takođe, bilo je moguće videti da je "Elektrika" poslužila kao mizanscen u delu dokumentarnog filma Filipa Remunda, češkog režisera, autora hvaljenog dela *Češki san*, a dokumentarac je posvećen i "nomadskom" bendu Sabot, poreklom iz San Franciska, koji je u neprekidnom pokretu nastupajući širom sveta – uključujući pančevačku "Elektriku". U svakom slučaju, uz minimalna sredstva, ovaj prostor (i udruženje) ostvaruje značajnu vezu sa savremenim svetskim tokovima u različitim sferama kreativnosti.

NASTANAK

Međutim, kako je nastala "Elektrika"? U pitanju je projekat rođen iz već dugogodišnjih aktivnosti Saše Rakezića, poznatog kao Aleksandar Zograf, čiji rad na stripu možete da pratite upravo na stranicama nedeljnika "Vreme". On je, u nedostatku institucionalne pomoći, a u nastojanju da prenese svoja iskustva na druge zainteresovane, 1998. godine pokrenuo strip radionicu pod nazivom "Kuhinja", okupljajući strip entuzijaste za stolom u vlastitoj kuhinji. To je ipak otvorilo put saradnji sa gradskim institucijama kulture, tako da je zajedno sa Kulturnim centrom Pančeva, između 2002. i 2006. godine, Zograf realizovao Internacionalni festival autorskog stripa Grrr!. Nakon toga je pokrenuta ideja da se, umesto na više lokacija i izložbenih prostora u gradu, aktivnosti odvijaju u jedinstvenom okupljalištu. Neko se setio nekadašnje radionice u kojoj su popravljani kino-projektori, a koja je, nakon penzionisanja majstora koji je to obavljao, već više godina uglavnom služila kao skladište. Prostor je nazvan "Elektrika" i – uz maksimalno zaobilaženje administracije i primenjen koncept "uradi sam" (kreatori programa ujedno i čiste prostor, bave se logistikom itd.) – stvorena je gusta mreža aktivnosti, koja traje od 2008. godine. Program su kreirali sam Aleksandar Zograf (koji je započeo seriju manje-više mesečnih dešavanja pod nazivom Grrr!Program), Vladimir Palibrk (koji će ubrzo preuzeti uređivanje izdavačke delatnosti), i brojni drugi koji su dolazili i odlazili, među kojima i Mileta Mijatović (iz grupe "Klopka za pionira", organizator koncertnih aktivnosti). To je doprinelo da ova neformalna radionica ideja, ponekad potpomognuta skromnim sredstvima (uglavnom grada Pančeva), ojača lokalnu scenu – mladi strip crtači Vuk Palibrk i Boris Stanić potekli su upravo iz ovog lonca, tu je negde i Ognjen Glavonić, autor zapaženog filma *Živan pravi pank festival*, i mnogi drugi. Međutim, to je i prostor koji je značajan katalizator dešavanja na međunarodnom nivou – istaknimo samo rezidencijalni program, zahvaljujući kojem su tu boravili autori poput američkog strip crtača Dejvida Laskija, koji je par sedmica posle svog boravka u Pančevu, na ceremoniji u San Dijegu dobio Ajznerovu nagradu, jedno od najvećih priznanja u svetu stripa. Pamćenja vredi i epizoda sa večeri upriličene povodom četrdesete godišnjice Letećeg cirkusa Montija Pajtona, povodom koje je pozdravno pismo (vrcavo kako samo možete da očekujete) prosledio lično Teri Džons, originalni član Pajtonovske bratije.

Nakon dodele nagrade "Jelena Šantić", Saša Rakezić je izjavio da je "to dokaz da 'Elektrikin' minimalizam ima čvrstu podlogu".

OPASNOST

Na Grrr!Programu koji je bio upriličen desetog aprila, osim nagrade, govorilo se i o budućnosti "Elektrike", s obzirom na to da će taj prostor moguće biti zauvek izgubljen za daljnju kreativnu eksploataciju, zbog restitucije. Pored članova Grupe 484, organizacije koju je osnovala Jelena Šantić, gost večeri bio je Dejan Vučetić Vuča iz Darkwood Duba, koji se prvi put na izložbi predstavio kao strip crtač i autor plakata. Na kraju, ali ne i najmanje važno, održan je koncert portugalske muzičarke Rite Brage, koja oličava duh i ekonomičnost same "Elektrike" – ona koncertrira po klubovima od SAD i Brazila do evropskih zemalja (i dalje), tako što putuje noseći mali kofer sa ukuleleom, koji je i jedina instrumentalna pratnja za većinu njenih pesama. Etnomuzikološkinja po obrazovanju, ona je ipak deo andergraund scene, a u njen repertoar ulaze i popularne i narodne pesme iz mnogih krajeva (ubrajajući i naše). Na koncertu je prvi put izvela pesmu "'Ej Lili lili", razume se na srpskom, staru narodnu pesmu o pačetu koje je zalutalo čak do Pančeva... Danas možemo da tvrdimo da je jedan mali, neformalni prostor uspeo da ovaj grad ucrta u mapu kulturnih zbivanja. ¶

ĐURAĐ REBRONJA

Festival: 3. Todo Mundo
Dom omladine, Beograd
11/12. april 2014.

Sevdah teatar

www.divanhana.ba

Kao što se ove napredne sezone i zavidno etablirani Guitar Art Festival (br. XV) bez većih zvezda provukao kroz senku izbora, tako je u svom trećem godišnjem izdanju na marginu skresan i World Music festival Todo Mundo. Šteta, jer je (ne)kulturi koja termin 'urbano' prečesto koristi kao (je li, pozitivno) vrednosno određenje, pokazivao kako retko ima kvalitetne pop-muzike bez etno-uticaja. Uostalom, ako ste rođeni u gradu, Vaši *zvuci rodnog kraja* su urbani, a folk-primese tu ništa ne smetaju, naprotiv.

Niskobudžetni Todo Mundo 3 opet je bio dvodnevni i u Domu omladine, ali sada sedeći – u velikoj, bioskopskoj sali. Iako je cena ulaznica (400/500 din.) doslovno prepolovljena u odnosu na prošlogodišnji festival, nekoliko stotina posetilaca punilo je samo parter. Prvo veče bio je zapravo humanitarni koncert (za) cenjenog trubača Mileta Paunovića, iz Crnomasnice kod Negotina, kome predstoji operacija bubrega. Akademski obrazovan muzičar, i sam pedagog, Mile je radni vek ispunio u narodnim ansamblima kulturno-umetničkih društava, i karijeru zaokružio 1986. osnovavši svoj Narodni orkestar. Diskografija, nagrade itd. prate njegovo čuvanje folklora rodne Negotinske/Timočke krajine, a ovom prilikom pratili su ga Balkanski istočnici (Rumunija/Bugarska/Srbija).

Slogan trećeg izdanja Todo Mundo – *Ponovno promišljanje Balkana* – do punog izražaja došao je druge večeri. Naime, uz izvođače izvorne muzike iz Srbije, ova manifestacija je naglasak držala premijerno na (severno)afričkim ("Vreme" 1108), a 2014. na turskim učesnicima ("Vreme" 1164-65); iz Sahare je stigla u Split i Stambol, a razvojna linija se nastavila kroz gradove – iz Beča gledajući niz jugoistočni drum, opet do Istambula; iz konoba i Aman-kafea u varoške kafane. Ta regionalna bliskost – poprečna vezanost? – podudara se sa 100-godišnjicom početka Prvog svetskog rata, čiji je startni hit(ac) puk'o u Sarajevu.

Mladi trio Istanbul Night (violončelo/gitara/udaraljke) noćiva u Zrenjaninu, a zvučno putuje od Sredozemlja ka Vojvodini. Njihov 'atomski zdesna' je uticaj sufi muzike i starih turskih instrumenata. Iskusni, akademsko-opušteni trio Pristup (violina/gitara/kontrabas) iz Beča šmekuje i klasiku/kamernu i džez/improvizovanu svirku, ništa austrougarsko nije im strano, a gradišćansko-hrvatski berdaša Lazakovica (Hannes Laszakovits) razumeli smo kao što bi i lužičko-srpski. Ex-Beograđanin gitarista/prof. Vlado Blum osećao se kao kod kuće. Akustični (moderno: organski) aranžmani uvek prijaju, a još više i prilika da novi naraštaji publike folk-klasike kao *Niška banja* upoznaju u svežem izvođenju stranaca. Bili to crni američki džezeri, Bojan Z. sa francuskom postavom, stari bečki dečki, ili sastav iz BiH koji svrstavaju barabar s Damirom Imamovićem i Amirom Medunjanin.

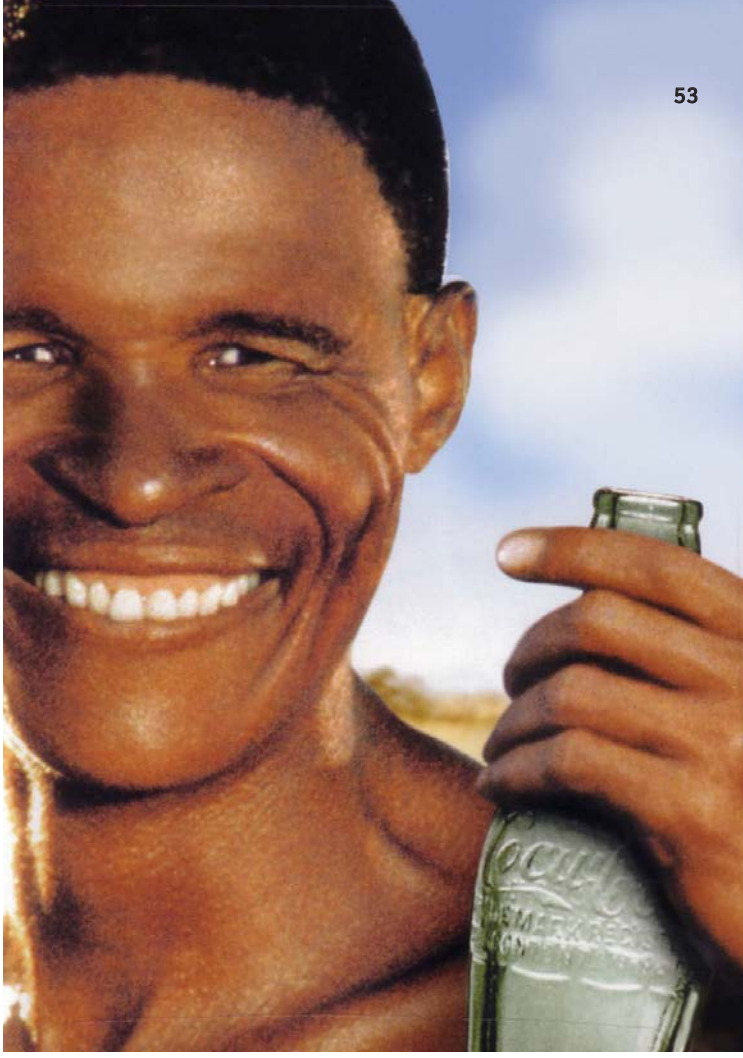
Prekaljeni, neopterećeno alternativni festival Ring Ring u Beogradu se (suorganizatorski) grana i kroz Todo Mundo, a zaslužan je i da je Divanhana uz niz koncerata po Srbiji ubeležila i live-nastup u prostranom starom studiju VI Radio Beograda, tokom snimanja svog drugog albuma *Bilješke iz Šestice* (2013, Multimedia Music). Osnovali su je 2009. studenti muzike u Sarajevu, s razlogom i kreativno 'svojatajući' ceo muzički Balkan, dodajući kroz praktičan etnomuzikološki pristup besprekornoj boji sevdaha i dragocenu sefardsku notu. Posle debi-albuma *Dert* (2011) i saradnje s Vanjom Muhovićem, evropsku karijeru grade kao septet svirača (harmonika/klarinet/gitara/udaraljke + klavijature/bas-gitara/bubnjevi) podmlađen pevačicom Leilom Ćatić.

I ovaj njihov pažljivo osmišljen koncert, tanano vođen opuštenom kozerijom klavijaturiste Nevena Tunjića i slatkom Leilinom tremom, starovremski je ali nikako arhaičan, i u njemu smo uživali neiskvareni kao da se od pre Lepe Brene ništa (kamoli turbo-folk) s narodnom muzikom nije desilo. Uživo, Divanhana (turcizam, za *chat room*) opčinjava dinamikom pa i tempom, više nego aranžmanima u užem smislu reči (raspisom za modernije instrumente). Dramaturgija nastupa drži ih u senci pesama, bile one opskuriteti (*Goranine, ćafanine*), šaljive (*Star se Ćurčić pomamio*), ili tipične za sevdisanje (*Ko se ono brijegom šeće*). Ekspertizu s bilo koje strane Drine demonstriraju kroz *Kradem Ti se u večeri* (samozatajna *Pod pendžeri* Petra Konjovića kao P.K. Božinskog, iz Beograda 1908, na stihove A. Šantića) i *Kolo igra kod komšije* (romski Duško Petrović, Šabac '69), a tek kad razmahnu... *Crven fesić, Ciganka (sam) mala* i *Da sam ptica* merače virtuozne ispade instrumentalista, samo smireni vokal gđice Ćatić ne odstupa od zlatne niti sevdaha.

Možda najlepše u svemu je kako biseri kao *Grana od bora* ili *Ajde Jano* žive i kroz neosevdalinku i kroz džez ili bilo koju vrstu muziciranja i uživanja bez predrasuda. Todo Mundijalisti ovog puta ostali su kratki samo za čalgije, oživljene pa izgleda i zamrle s edicijom *Serbia Sounds Global*. Tim su nam dragocenije oaze poput ovog festivala i časopisa "Etnoumlje". ¶

DRAGAN KREMER

Topla ljudska priča

Sve je počelo oko Nove godine. Koka-Kola je pokrenula kampanju i započela potragu za "lokalnim herojima". U akciji "Širi dobrotu" upoznali smo dobre ljude koji u Srbiji, ali i širom sveta čine male, lepe stvari u svojim sredinama. Oni prave razliku običnim pozdravom, sitnom pažnjom prema komšijama, osmehom i igrom. OK, reklama je pokazala da bezalkoholno piće želi da nas podseti kako smo postali bezosećajni.

Pitam se kako smo u marketingu stigli do tačke u kojoj su reklame dobile etički element.

Ova oblast je do sada bila rezervisana za crkvu, pedagogiju ili crnu hroniku. Političari su odavno digli ruke od etike, a kada se njome bave, po pravilu im niko ne veruje. U mnogim reklamama videćete lične priče građana, u ispovednom tonu, sliku "bez šminke" koja imitira život.

Počelo je sa bankama. Prvo su nas uveravali da bankari razumeju naše probleme, da su, takoreći, jedni od nas. Trčali su za nama da nam daju kredite, kod njih sve može, bankari pre nas znaju šta želimo. Međutim, u poslednjoj generaciji reklama naš građanin "u sosu" priča svoju ličnu priču. Njegova privatnost postaje materijal za spot, postaje "meso" za ubedljiv marketing. Ipak, glavni junak je glumac, prepoznajemo prevaru.

Zato je VIP otišao korak dalje. U svojim spotovima ovaj mobilni operater kaže da je vreme za naše priče. Tu vidimo obične ljude, čujemo njihove lične, privatne ispovesti, minijature o navikama, ljubavima, strahovima i svakodnevici. Pitam se kako građani reaguju na ovakav marketinški pristup koji eliminiše artificijelnost i stilizaciju u obraćanju. Da li očekujemo od reklame da nas podseti na činjenicu da imamo samo jedan život? Da preispitamo naše prioritete, da budemo ljudi jedni prema drugima, da komuniciramo? Tek tu pronalazim smisao spota i vezu sa mobilnom telefonijom. No da li poruka zaista dopire do krajnjeg korisnika?

Jasno je da od poplave rijaliti programa privatnost postaje kurentna roba. Televizije vape za sirovim materijalom, one se hrane našim pričama. Rijaliti programi su mrtvi, ali su još od kosmodiska postali obavezan materijal. Moderni marketing želi da uđe u naše živote i da se tu odomaći. Setite se samo porodičnih promocija za usisivače na vodu, šerpi, sredstava za pranje gde od vas očekuju da budete agent prodaje. Ne bi tu ništa bilo neobično kada vaši klijenti, budući kupci, moraju da budu vaši rođaci i prijatelji. Dakle, vaše veze, prijateljske i rodbinske, moraju da postanu poslovne veze. To bi bilo super, samo biznis po definiciji uništava i proždire iskrene ljudske odnose. Čim teči ili tetki uvalite šerpe na rate, vaš odnos se menja i slave više neće izgledati isto.

Sledeći blok reklama koji koristi priču o prijateljima u vezi je sa pivom. Tu se afirmiše drugarstvo, ekipa, druženje do poslednje flaše. U pozadini drugarstva ipak stoji alkohol. Ovde bih napravio distancu od etičke poruke, jer iskrenost dolazi od pijanstva. Kako poslovica kaže, a što autori reklama za pivo zaboravljaju, što trezan misli to pijan govori. Ispovedni ton se može pobrkati sa pijanom ispovešću kada uz suze čujemo nečiju životnu priču.

Kao što smo već pomenuli, iskrenost se do sada očekivala najčešće u oblasti zdravlja. Pijemo kapi za cirkulaciju posle šloga, trnu noge, onda je tu nadimanje, loše varenje, glavobolja ili krvarenje desni. U spotovima se pojavila krv, kao znak iskrene ljudske patnje! Setite se, u reklamama za uloške, menstrualna krv je "sadržaj" i plave je boje. Međutim, u slučaju zubnih problema krv je crvena. Ispadaju zubi u lavabo, ispljuvak je pun krvi kao posle batina, a krv je vidljiva čak i na zubnom koncu tokom sterilne fokus grupe. Gle čuda, krvarila je – žena! Mudri predavač zna za foru pa koristi baš pravi, lekoviti preparat ili četkicu.

Potreba da se čovek prikaže "bez šminke", kao ranjivo biće, konačno je stigla i u informativne programe. Setite se Šarićeve demistifikacije i bebi-plavog džempera. Isti džemper se pojavio i na Radulovićeu, tokom njegove dobrovoljne predaje. On deluje kao bolestan i umoran starac koji želi da olakša dušu i pred sudom u rodnom kraju opanjka dojučerašnje kompanjone. Od nas se valjda očekuje da poverujemo kako se krađa državne imovine ne isplati, jer ti tranzicioni milioneri pre ili kasnije požele svoj obični život umesto glamuroznog kriminala. Etika plavog džempera i olakšane savesti. ¶

DRAGAN ILIĆ

Vreme revizionizma ili neod

Prošlost o kojoj je ovde reč i čija su tumačenja predmet žestokih sporenja, radikalnih preispitivanja i preocenjivanja nije bilo koje vreme niti bilo koji događaj. U pitanju je ključni i najtraumatičniji sukob koji je obeležio dvadeseti vek: Drugi svetski rat i snage koje su u njemu bile sučeljene, fašizam i antifašizam. U pitanju je, dakle, fašizam (i njegova, svim raspoloživim sredstvima podržana, ambicija da ceo svet preuredi i podredi svojim načelima), ali i njemu suprotstavljen, u otporu toj ambiciji rođen, stvaran i razvijan, pokret, složen, socijalno, idejno i politički heterogen, ali u tom otporu nužno ujedinjen i objedinjen imenom koje mu je nametnuo fašizam – antifašizam. Njihov sudar je obeležio proteklo stoleće iz kojeg smo se, kako izgleda, samo kalendarski i neznatno izmakli

oljivost prekrajanja istorije

Piše: Milo Petrović

Preispitivanje važećih saznanja i ocena u svetlu rezultata novih istraživanja je *conditio sine qua non* opstanka nauke, modus njenog funkcionisanja, bilo da je reč o istoriji ili nekoj drugoj naučnoj disciplini. U tom smislu, promena, revizija je očekivani, željeni ishod, opipljivi dokaz naučnog napretka. No, kada je reč o pojavi istorijskog revizionizma ili pseudorevizionizma – kako ga neki autori nazivaju – na delu nije pluralnost pristupa i tumačenja, već potpuno "novo" čitanje i pisanje istorije, sa malo ili nimalo uvažavanja za činjenice koje se, jednostavno, guraju u stranu, prećutkuju, brišu, a veoma često i konstruišu. Najčešće se to događa po okončanju velikih i oštrih društvenih sukoba – nacionalnog, regionalnog i/ili globalnog karaktera – kada pobednička strana nastoji da napravi radikalan i potpun otklon u odnosu na prethodni poredak. Istorijski revizionizam tada postaje snažno manipulativno sredstvo kojim se, odstranjivanjem ili preokretanjem "iritantnih" činjenica iz prošlosti, opravdavaju i nastoje "istorijski" zasnovati novouspostavljena vlast i poredak. Bitke oko prošlosti ne tiču se samo, niti ponajviše, nje same i njenog izvornog tumačenja; one su, gotovo uvek, u funkciji današnjih bitaka za (pre)raspodelu političke i ukupne društvene moći, jer "onaj ko kontroliše prošlost, kontroliše budućnost, onaj ko kontroliše sadašnjost, kontroliše prošlost" (George Orwell, *1984*).

Nema nikakve sumnje da događaji koji su presudno uticali na (pre)oblikovanje društvenog sistema i živote ljudi i koji su deo individualnih sećanja i kolektivnog, socijalizovanog i institucionalizovanog pamćenja predstavljaju nezaobilazan, poželjan i plodan izazov za savremene istraživače. Nema, takođe, nikakve sumnje da rezultati do kojih dolaze različiti istraživači nisu, niti mogu biti identični, jer kao što postoji pluralnost sećanja/pamćenja, tako postoji i pluralnost u razumevanju i tumačenju određenih događaja iz prošlosti, pogotovo onih u odnosu na koje ne postoji dovoljna vremenska i emotivna distanca. Otuda su revizija i revizionizam stalni i neizbežni pratioci savremenih suočavanja sa prošlošću. Međutim, od osamdesetih i, naročito, od devedesetih godina prošlog veka na delu je pokušaj radikalnog preispitivanja i preocenjivanja novije prošlosti. Revizionistički pristupi u tumačenju istorije Drugog svetskog rata i sukoba fašizma i antifašizma dobijaju na zamahu, intenzitetu i polemičkoj oštrini. Bilo je to očekivano posle brzog i lakog – mimo svih prognoza sovjetologa i kremljologa – sloma Sovjetskog Saveza i njegovih realsocijalističkih (evropskih) sledbenika i trijumfa Reganove i Tačerkine konzervativne revolucije koja je svoj ideološki vrhunac dostigla u tezi o kraju istorije. Slom realsocijalizma shvaćen kao definitivni istorijski poraz komunizma, a time i uklanjanje marksizma kao dominantne svesti epohe presudno su uticali na sadržaj, karakter, smisao – i rezultate – novih istraživanja i preispitivanja. Potisnute su do tada pažljivo odmeravane, ako ne i usaglašene ocene Drugog svetskog rata, kao i tumačenja pojave i uloge fašizma u dvadesetom veku. Bio je to idealan trenutak, momentum, za definitivno sređivanje računa s poraženim protivnikom, jer svaka politička i ideološka pobeda ima, mora da pronađe svoje legitimacijsko uporište u prošlosti. Relativizuju se značaj, smisao, obuhvat borbe protiv fašizma, i sledstveno tome, dovode u sumnju njene pobude i ciljevi. Konačno, umanjuje se i čini problematičnim doprinos radikalne, antikapitalističke levice pobedi nad fašizmom.

PUŠTANJE MAGLE

Međutim, budući da je "rad" na preradi prošlosti otežan dubinom i rasprostranjenošću istorijskog pamćenja u kojem su levica, komunizam i socijalizam neodvojivi od antifašizma, preostalo je da se neutralizovanjem, razaranjem, pražnjenjem sadržaja pojma antifašizam levici oduzme najvažnije legitimacijsko uporište i istorijsko utemeljenje. Umesto antifašizma, pojma koji je podrazumevao aktivno suprotstavljanje fašizmu, uvodi se,

SIMBOL BORBE PROTIV FAŠIZMA: Španski građanski rat

stavlja u prvi plan i apsolutizuje figura žrtve. Društveni kontekst, strane u sukobu, njihovi ciljevi i ponašanja prekrivaju se dubokim naslagama magle. Enzo Traverso to dobro zapaža: "Sećanje na Gulag briše sećanje na revoluciju, sećanje na Šoa zamenjuje sećanje na antifašizam, sećanje na ropstvo pomračuje sećanje na antikolonijalizam; sve se događa kao da sećanje na žrtve ne može da postoje zajedno sa sećanjem na njihove borbe, njihove pobede i njihove poraze." To svakako nije slučajno. Jer antifašizam se opire muzealizovanju. On po svojoj prirodi pretpostavlja aktivan, delatan stav, suprotstavljanje svemu što smanjuje, ograničava i ugrožava individualne i kolektivne slobode i u tom smislu je principijelno subverzivan u odnosu na svaki poredak, pa i onaj koji danas preko moćnih i globalizovanih sredstava un/i(n)formisanja nastoji da preventivno osujeti svaku subverziju ili da je, ako mu ipak izmakne kontroli, ekstremizuje, ili još bolje, kriminalizuje i na taj način u medijsko-revizionističkoj obradi nanovo funkcionalizuje. Otuda nam analiza savremenog revizionističkog diskursa o prošlosti – teorijskog, medijskog, političkog – pokazuje da to nije samo govor iz sadašnjosti, već da je taj govor determinisan sadašnjošću do te mere da, neretko, zapravo postaje govor o sadašnjosti, jer se iz njegovog "tumačenja" prošlosti saznaje više o sadašnjosti i njenim akterima nego o prošlosti koja je nominalno predmet istraživanja, preispitivanja i tumačenja.

Budući da je istorijski revizionizam univerzalan fenomen, premda uglavnom pozicioniran na evropskom tlu, očigledno je da su za njegovo puno razumevanje potrebni uvidi širokog obuhvata. U tom smislu, analiza, razumevanje i tumačenje njegove pojave na jugoslovenskom tlu, za šta smo mi, prirodno, najviše zainteresovani, zahteva da se on smesti u širi kontekst i dovede u vezu sa sličnim, kulturno-istorijski uporedivim iskustvima.

A u savremenoj Španiji, jednako kao i u zemljama nastalim na ruševinama Jugoslavije, još uvek su veoma snažna i snažno suprotstavljena sećanja na građanski rat 1936–1939. i frankistički period i njihova tumačenja. Otuda, špansko i jugoslovensko iskustvo nude obilje materijala, raznovrsnog, ali, po mnogo čemu karakterističnog za produktivnu raspravu o revizionističkim preradama prošlosti.

Tokom gotovo četiri decenije koliko je trajala Frankova diktatura uspostavljena posle sloma Republike, u Španiji je postojala, odnosno bila je dozvoljena i promovisana samo jedna istina i jedna slika o građanskom ratu. Prve pukotine nastale su krajem Frankove vladavine i naročito posle njegove smrti. Oficijelna istina prema kojoj su Franko i njegovi saborci spasili zemlju od komunističke i drugih pošasti ustupila je mesto kritičkoj istoriji u kojoj i sama revizionistička istoriografija postaje predmet kritičkog preispitivanja. Predmet kritičkog preispitivanja u savremenoj Španiji nije više samo frankizam u periodu od 1936. do 1975. godine, već i njegovi recidivi iz tranzicionog perioda posle Frankove smrti. Među njima se kao najčvršća, nesrušiva brana svakom pokušaju utvrđivanja krivične odgovornosti za frankističke zločine iz vremena građanskog rata i diktature pokazao Zakon o amnestiji donet 1977. godine, usvojen kao rezultat kompromisa između tada moćne (post)frankističke vlasti i opozicije, tek izašle iz ilegalnosti. "Zaborav" i "uzajamni oproštaj", tvrdili su njegovi autori i branitelji, dovešće do konačnog "nacionalnog pomirenja", a za postizanje tako "uzvišenog cilja" nijedna žrtva nije velika, pogotovo ako se prihvati sugerisana ocena da je građanski, bratoubilački rat (bio) jedna tragična i nesrećna epizoda kojoj se ne treba vraćati, rana po kojoj ne treba kopati jer bi se, kako upozoravaju arhitekti i branioci te teze, mogla ponovo otvoriti.

Period koji je usledio posle takve institucionalne obnove i uspostavljanja demokratskog poretka nije zatvorio niti je mogao da zatvori ovo poglavlje španske istorije, uprkos saglasnosti vodećih stranaka desnog i levog spektra, uglednih intelektualaca i velikih medija u kreiranju i javnom predstavljanju španske tranzicije kao uzorne. Ono je postalo predmet istorijskih, sociooloških i politikoloških istraživanja i razmatranja, snažna inspiracija i motiv za umetnička istraživanja i obrade i, konačno, ušlo je u najširi medijski prostor. Sve je to odigralo veoma značajnu ulogu u oslobađanju ljudi od dugo "negovanog" i razumljivog straha da o frankističkom periodu javno govore. Nikla su brojna udruženja s jednim osnovnim zahtevom – da se obelodani puna istina o građanskom ratu i frankističkoj vladavini, otkrije sudbina žrtava i protivnika diktature i utvrdi politička, moralna i svaka druga, pa i krivična odgovornost naredbodavaca i izvršilaca represije. Rezultati njihove borbe i novog društvenog ambijenta bili su važni koraci u pravcu političke deligitimizacije frankizma i rehabilitacije njegovih žrtava i protivnika. Poslednji među njima je Zakon o Istorijskom pamćenju, proglašen 26. decembra 2007. godine. Međutim, za mnoga udruženja koja su se borila i još se bore za puni povraćaj istorijskog pamćenja o građanskom ratu i diktaturi ni taj zakon nije označio konačni raskid s frankističkom prošlošću. Neuspeh Garsonove inicijative o utvrđivanju odgovornosti za zločine frankizma i njegovo uklanjanje sa položaja istražnog sudije Specijalnog državnog suda pokazuje da ta strahovanja nisu bez osnova. Zakon o amnestiji ili, drugačije rečeno, o nekažnjivosti, istina bez ranije preporučivane amnezije, ostao je na snazi.

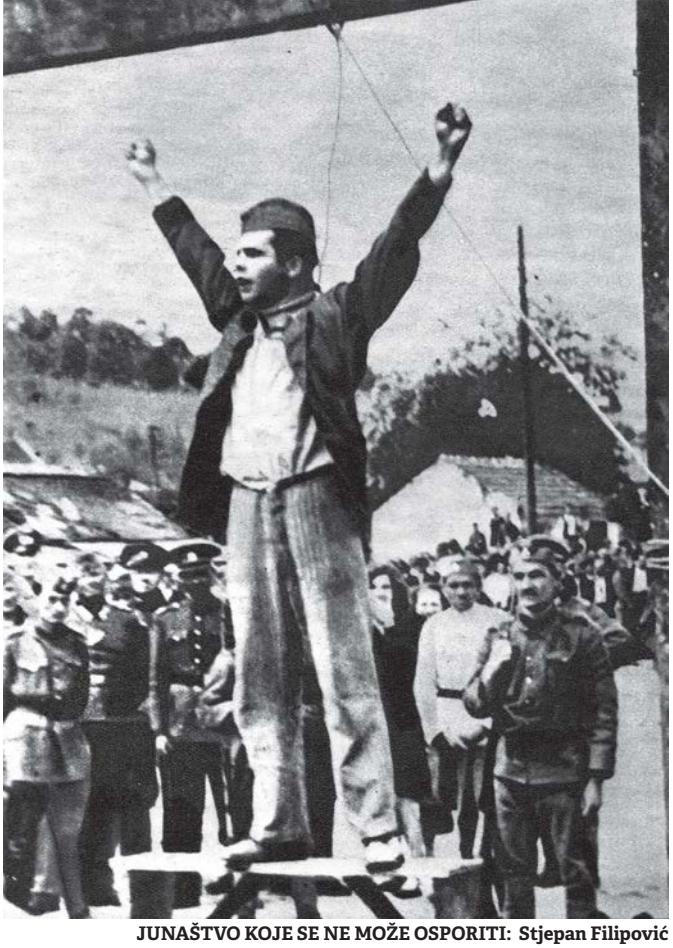
O ČEMU SE NE GOVORI

Visens Navaro, autor knjige pod karakterističnim naslovom *Bienestar Insuficiente, Democracia Incompleta. Sobre lo que no se habla en nuestro país (Nedovoljno blagostanje, nepotpuna demokratija. O onom o čemu se ne govori u našoj zemlji*) navodi argumente za tvrdnju da "tranzicija ne samo što nije bila bez mrlje nego je upravo bila duboko neuzorna zato što su njeni rezultati – demokratija i država blagostanja – bili jasno ograničeni i nedovoljni. Zašto? Zato što se zbila pod dominantnim uticajem konzervativnih snaga koje su, u celosti, kontrolisale državni aparat i najveći broj sredstava informisanja." Da su konzervativne snage i danas uticajne i da u mnogo čemu stoje na pozicijama istorijskog revizionizma, pogotovo posle dolaska na vlast Narodne partije na poslednjim parlamentarnim izborima, simbolički pokazuju odluke donete u nekim sredinama o uklanjanju republikanskih simbola iz javnog prostora (Pablo Neruda, Migel Ernandes). U tom smislu, rečito je i dodeljivanje diplome Bratstvu boraca Plave divizije (*Hermandad de los combatientes*

Preispitivanje prošlosti i istorijski revizionizam

(Zlo)upotrebe istorije Španskog građanskog rata i Drugog svetskog rata na prostoru Jugoslavije, Beograd 2014. Priredio Milo Petrović. Izdavač: Udruženje Španski borci 1936–1939. u saradnji sa Fakultetom političkih nauka Univerziteta u Beogradu i uz podršku Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe donacijom Nemačkog federalnog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj.

Skup pod naslovom Preispitivanje prošlosti i istorijski revizionizam je održan 12. i 13. oktobra 2013. godine u hotelu Palace u Beogradu. U dvodnevnoj raspravi učestvovali su: Latinka Perović, Pelai Pajes, Trivo Inđić, Lino Veljak, Todor Kuljić, Husnija Kamberović, Lev Centrih, Milivoj Bešlin, Nikola Vukobratović, Olivera Milosavljević, Antonija Masijas, Srđan Milošević, Milan Radanović, Huan Manuel Rodriges, Anhel del Rio Sančes, Đuzep Fernandes, Dolores Kabra, Olga Manojlović Pintar i Tihana Pupovac. Fransisko Martines El Kiko i Huan Karlos Monedero su poslali izlaganja koja su bila predstavljena na skupu, a Fransisko Moreno Gomes i Avgust Lešnik, koji su takođe bili sprečeni da prisustvuju skupu, naknadno su poslali priloge za zbornik.

JUNAŠTVO KOJE SE NE MOŽE OSPORITI: Stjepan Filipović

de la Division Azul) koja je u sastavu nemačke vojske učestvovala u borbama protiv Sovjetskog Saveza na istočnom ratištu, na proslavi Civilne garde u Barseloni, održanoj 11. maja 2013. Stoga Pokret ogorčenih – *Movimiento de los indignados 15 de mayo*, koji se pojavio na javnoj sceni pre dve godine, i pokreti koji nastaju na njegovom tragu zahtevaju temeljnu rekonstrukciju španskog modela – budući da važeći smatraju iscrpenim – na bazi jednog novog društvenog ugovora u čijem će kreiranju i usvajanju odlučujuću reč imati građani, ne više i ne samo politička elita.

U Jugoslaviji, nastaloj posle pobede u antifašističkom ratu, proces je bio obrnut, ali ne bez izvesnih sličnosti. Fašizam je pobeđen, njegovi akteri i lokalne pristalice su kažnjeni, a ideologija prokažena i zabranjena. Nova država baštinila je antifašizam kao svoju temeljnu vrednost i legitimacijsko uporište u izgradnji Jugoslavije kao socijalističke federacije. Ideološki monopol vladajuće Komunističke partije, posebno prvih petnaestak godina po završetku rata, osiguravao je direktivno upravljanje, kasnije dominantan uticaj na sve oblasti društvenog života, pa i na naučno i umetničko stvaralaštvo. Slabosti takvog pristupa će postati vidljivije i maksimalno će biti eksploatisane počev od sredine osamdesetih, kada počinje da puca ideološki okvir. Početkom devedesetih, kada jugoslovenska kriza ulazi u svoju užarenu fazu, komunizam postaje odgovoran, krivac, univerzalno opravdanje za sva posrnuća, dok istorijski revizionizam doživljava svoje "zvezdane" trenutke. Rušenjem "komunizma" raspadaju se u paramparčad i njegove ideološke tvorevine, a (dotadašnja) istorija Drugog svetskog rata proglašava se komunističkim falsifikatom, oslobodilački rat preimenuje u građanski (okupacija postaje činjenica od sekundarne važnosti), a njegovi akteri dobijaju nove kvalifikacije, sasvim suprotne prethodnim.

Revizionistički zanos i talas preokretali su i rušili sve pred sobom: udžbenike istorije, spomenike borcima narodnooslobodilačkog rata, nazive ulica, trgova, škola, kasarni, kulturnih ustanova, dečjih vrtića... Skupština Republike Srbije je velikom većinom izglasala zakon o proglašavanju četničkog pokreta (JVuO) oslobodilačkim i time izjednačila prava njegovih pripadnika sa statusom i pravima pripadnika partizanskog pokreta. Ukinuti su svi praznici ustanovljeni prema značajnim datumima i događajima iz Drugog svetskog rata i borbe protiv fašizma koji su imali konstitutivni i integrativni karakter u prethodnoj Srbiji i Jugoslaviji: Dan ustanka, Dan ustanka naroda Srbije, Dan republike...

U toj hajci punoj buke i besa utrkivala su se i javna glasila u "otkrivanju" neviđenih i neizbrojivih komunističkih zločina za vreme i posle rata. Oslobodioci Beograda od nemačke okupacije iz oktobra 1944. godine predstavljani su kao okupatori.

REVIZIJA I STVARNOST

Tu histeriju je moguće uporediti jedino sa nacionalističkom histerijom i retorikom koje su pratile i poput orkanskog vetra raznosile ratni požar koji je spaljivao Jugoslaviju. Ipak i posle gašenja ratnog požara i stvaranja kakvih-takvih nezavisnih država na teritoriji bivše Jugoslavije i oficijelne nepoželjnosti razobručenog nacionalizma, on i dalje ostaje glavni oslonac revizionističke obrade i prerade istorije Drugog svetskog rata u nas i novog odnosno novih postsocijalističkih identiteta. Pošto je razorio Jugoslaviju kao zajedničku državu naroda koji su u njoj živeli, nacionalizam danas nastavlja da razara i menja prošlost: u njihovoj revidiranoj ili revidiranim pov(ij)estima nema Jugoslavije kao subjekta, nema države koju su napale i okupirale fašističke sile, postoje samo (među)nacionalni i unutarnacionalni sukobi, a ako se Jugoslavija ponekad i pominje – promatra se i (dis)kvalifikuje isključivo iz nacionalističke perspektive, kao (pra)uzrok i vinovnik svih nacionalnih stradanja i osujećenja. »

A realnost većine postjugoslovenskih društava i državica, Srbije svakako, prema bitnim socijalno-ekonomskim pokazateljima i percepciji ubedljive većine njihovih građana, može se ukratko definisati kao propala ekonomija, osiromašeni građani, zastrašujući jaz između prostranog dna i uskog, preuskog vrha socijalne piramide, potpuna ovisnost nove političke elite od međunarodnih finansijskih i političkih centara moći, prodor podaničke neokolonijalne svesti i mentaliteta, moralna atrofija na kojoj bujaju sistemski lopovluk i korupcija, karikaturalna, izobličena demokratija sa političkim tržištem i utakmicom gde je svaki ishod, svaki politički dogovor realan i mo-

POBEDA NAD NACIZMOM: Crvena armija u Berlinu

guć. Kako vreme prolazi postaje sve teže odbraniti tezu da su za sve krivi prethodni sistem i prethodna država. Međutim, u nedostatku validnije argumentacije, vladajuće elite direktno, a sada sve češće preko aparata za masovno ubeđivanje nastavljaju, s povremenim prekidima, rad na diskvalifikovanju jugoslovenske prošlosti, kako posleratne tako i ratne. Zašto ratne? Prosto stoga što ideološka kritika socijalističke prošlosti nije dovoljna – još uvek ima previše građana koji tu prošlost drugačije percipiraju, katkad i u nerealno svetlim bojama u poređenju sa sivilom i beznađem svakodnevice – i stoga je pred današnjim revizionistima težak posao da neprestanom, svestranom i sistematskom difamacijom borbe i boraca protiv fašizma u Drugom svetskom ratu dokažu i uvere građane da je njihovo pamćenje zabludno, da odgovornost i krivica za sve što danas trpe pripada, bezostatno, onima koji su pre sedamdeset godina donosili pogrešne odluke, vodili pogrešne bitke i, na nesreću, pobedili i uspostavili zatvoreni totalitarni sistem koji je kad-tad morao da eksplodira i proizvede nesreću čije posledice i sada trpimo. I nije to sve. Deo revizionističke prerade prošlosti predstavljaju nastojanja da se u njoj pronađu svetle tačke, tačke oslonca za povratak na pravi put. A one se pronalaze u predratnoj Kraljevini koja, posle revizionističkog retuša, izgleda kao uzorna demokratska pravna država s kojom treba uspostaviti kontinuitet posle poluvekovnog skretanja.

Rekavši ovo, ne mislim da su partizanski pokret i njegovo političko i vojno rukovodstvo bili bezgrešni, da u surovim ratnim uslovima i neposredno po oslobođenju nije bilo osvetničkog, vansudskog poravnavanja računa i da u njima nije bilo nevino stradalih. Svaki od tih slučajeva treba da bude obelodanjen i svaka nevina žrtva rehabilitovana. Međutim, kada se višestruko pa i desetostruko uveća broj takvih slučajeva, kada se nevinim žrtvama proglašavaju pripadnici okupacionih snaga i njihovi pomagači i, konačno, kada se o tom vremenu sudi i presuđuje isključivo iz sadašnje ili neke "nadvremene" perspektive, bez dubinskog istraživanja i razumevanja konteksta u kojem se sve to događalo, motivacije i ponašanja njegovih učesnika, i jednih i drugih, i svih zajedno – onda postaje očigledno da cilj te kampanje nije popunjavanje belih mesta posleratne istoriografije i ispravljanje dokazanih i dokazivih nepravdi, već opasno prekrajanje istorije koje, budući neutemeljeno na istorijskim činjenicama, prevashodno služi izvanna-učnim ciljevima.

Postoji, pored do sada spomenutih, još jedan, veoma značajan razlog zbog kojeg smo se opredelili da u raspravu o istorijskom revizionizmu uvedemo tumačenja Španskog građanskog rata: naše društvo, posebno njegovi mlađi pripadnici i pristižuće generacije rastu u okruženju i pod dejstvom jedne ne samo ideološke, već i moralne konfuzije. Stoga smo smatrali i smatramo da je takav socijalni, politički i kulturni ambijent razlog više da upoznajemo mlađe generacije sa ovim značajnim događajem, jedinstvenim u čitavoj dosadašnjoj istoriji, u kojem se naša oslobodilačka vertikala spojila sa univerzalnom borbom za slobodu i to upravo u borbi protiv fašizma. Fašističkom udaru na Španiju suprotstavili su se dobrovoljci iz više od 55 zemalja iz svih krajeva sveta. Dobrovoljci iz Jugoslavije učestvovali su u svim velikim bitkama tog rata i platili visoku cenu za svoju privrženost slobodi. Preko sedam stotina ih je zauvek ostalo u Španiji, iako tačan broj jugoslovenskih dobrovoljaca u Španskom građanskom ratu još nije utvrđen.

NACIONALIZAM I FAŠIZAM

Upravo je ta internacionalistička i solidaristička dimenzija Španskog građanskog rata bila i ostala predmet žestoke, nacionalistički intonirane, revizionističke "kritike", jer nacionalizam, kao najjače ideološko uporište revizionizma, u internacionalizmu vidi, jednako kao i fašizam, svog najžešćeg neprijatelja, u Jugoslaviji ili u Španiji, bilo gde, svejedno. Činjenica da su se u Španiji na jednoj strani borili Španci, Nemci, Italijani, Portugalci, Irci..., a na drugoj pripadnici istih nacija potkopava i ruši mit o primatu nacionalnog nad internacionalnim (to jest da je borba protiv pripadnika iste verske i etničke skupine greh bratoubilaštva kojem se suprotstavlja gotovo sakralna sintagma nacionalnog jedinstva kao vrhovne vrednosti i cilja radi kojeg se mora dostići unutarnacionalno pomirenje, jer šta su ideološke klasne, političke, obrazovne, socijalne i druge razlike spram tog fundamenta koji nam je zajednički) i afirmiše ideju univerzalnog bratstva, u stvari, u tom sukobu jedinu relevantnu činjenicu: da su na jednoj strani bili fašisti, na drugoj antifašisti, što je bila i ostala jedina smislena linija razgraničenja među njima. U toj borbi su među njima istkane neraskidive spone, a Španija ostaje u istoriji i u kolektivnom pamćenju kao trajni beleg, neizbrisiv primer i inspiracija svima koji se danas, na bilo kojoj tački Zemlje, bore za očuvanje ili osvajanje

i unapređenje slobode. Ostaje sećanje na zajedničku borbu – uprkos doživljenom porazu ili možda upravo zahvaljujući njemu, jer kao što kaže Benjamin, "sećanje na pobeđene prethodnike projektuje u sadašnjost rasprsnute komadiće, ostatke onog čemu smo stremili i onog što smo mogli da postanemo (...) tradicija pobeđenih, sa svim svojim subverzivnim potencijalom, mora da bude obnovljena, iščupana iz okova uspostavljenog poretka konformizma". Ili kao što kaže savremeni španski istoričar Hosep Fontana: "Svaki globalni napredak je uvek bio rezultat borbe, osvajanja, nijedan nije bio prosta posledica tehnološkog napretka niti prosvećenosti vladajućih klasa. Zbog toga smatram apsolutno korisnim podsećanje na rađanje te borbene tradicije, uz uvažavanje činjenice da će sadašnje borbe biti drugačije."

Ta ideja, ta praksa solidarnog delovanja i danas se otkriva u pokretima koji spontano niču na raznim delovima globusa kao znak nemirenja sa vladajućom neoliberalnom dogmom, koja je posle sloma komunizma nezadrživo hitala ka ostvarenju planetarne prevlasti – potkopavajući i rušeći teško uspostavljeni, nesavršeni ali funkcionišući svetski poredak, izgrađen na rezultatima pobede nad fašizmom.

Osnovni razlozi i motivi zbog kojih je udruženje Španski borci 1936–1939. pokrenulo inicijativu da se održi međunarodni skup o istorijskom revizionizmu sadržani su u napred rečenom, a nikako u nameri da se sačuva idealizovana istorija Drugog svetskog rata na jugoslovenskoj teritoriji. Osnovni motiv i razlog za ovaj skup i ovaj zbornik je sledeći: revizionističkom i negacionističkom kičicom preobeležena je istorija borbe protiv fašizma; njome se slama, prekida i obesmišljava oslobodilačka vertikala koja, kada je o srpskom društvu reč, traje nešto više od dva veka. Jedan ovdašnji istoričar "nesporne" nacionalpatriotske orijentacije je, na tom tragu, doveo u pitanje smislenost odbijanja austrougarskog ultimatuma iz 1914. godine. Nisu malobrojni ni oni koji u tom ključu preispituju značenje i posledice 27. marta, ustanak i antifašističku borbu. Time se zatvara još jedan luk na srpskoj nacionalnoj sceni: oni koji su devedesetih bili ideolozi i agilni zastupnici demontaže Jugoslavije svim sredstvima radi odbrane i konačnog rešenja srpskog nacionalnog pitanja, danas, posle sloma tog "velikog cilja" spoznali su vlastitu nemoć i sada je projektuju na celokupno srpsko društvo. Oni, dakle, iz perspektive vlastite današnje nemoći, intelektualne i moralne atrofije, reinterpretiraju prošlost i borbe iz prošlosti – čvrsto uvereni da su ovoga puta na pravom putu i spremno dele lekcije "svojim" prethodnicima. Takvo je rezonovanje, naravno, moguće – imalo je ono svoje zastupnike i 1914. i 1941. i 1948. godine – ali onda je pred nama, kao što je uvek i bila, alternativa da živimo u neslobodi, ma kako se ona zvala, a njeno najpoznatije, najopasnije, najambicioznije, najrasprostranjenije i još uvek aktuelno ime je fašizam. I da bude jasno, alternativa ne mora doći spolja; ako je tlo plodno ona se može nametnuti i iznutra i čak se predstavljati kao jedina odbrana od onog što je zaštitni, ma koliko prikrivani znak njenog pogleda na svet. ¶

(Autor je priređivač zbornika radova **Preispitivanje prošlosti i istorijski revizionizam** *u odnosu na antifašističku borbu u Španskom građanskom ratu i Drugom svetskom ratu. Skraćenja i oprema teksta su redakcijski.)*

Iskon ulje – najbolje iz Srbije!

Iskon ulje drugu godinu zaredom osvojilo zlatnu statuetu "Najbolje iz Srbije" u kategoriji hrane

Na dodeli prestižnih nagrada "Najbolje iz Srbije", koju tradicionalno organizuju Ministarstvo spoljne i unutrašnje trgovine i telekomunikacija, Privredna komora Srbije i dnevni ekonomski list "Privredni pregled", Iskon ulje je drugu godinu zaredom osvojilo zlatnu statuetu kao najbolji robni brend u kategoriji robe svakodnevne potrošnje – hrane.

Akcija "Biramo najbolje iz Srbije" organizuje se jubilarnu desetu godinu zaredom, sa ciljem promovisanja vrednosti domaće privrede i utvrđivanja najprepoznatljivijih domaćih brendova.

"Iskon ulje neprekidno osvaja nagrade i time kontinuirano potvrđuje svoj kvalitet. Domaći plasman i dobri izvozni rezultati ostvareni u 2013. to svakako dokazuju. Dobiti nagradu 'Najbolje iz Srbije' ima posebnu težinu i predstavlja dodatno priznanje za svaku realizovanu investiciju i predani rad na unapređenju proizvodnog i poslovnog sistema i znanja i veština zaposlenih. Ova nagrada potvrđuje našu usmerenost na unapređenje kvaliteta proizvoda i saradnje sa svim partnerima u lancu snabdevanja i dodatno nas obavezuje na još bolje rezultate u narednom periodu", izjavio je Srđan Popov, direktor fabrike Victoriaoil, članice Victoria Group.

Cilj akcije "Najbolje iz Srbije" jeste da podstiče stvaranje kvalitetnih srpskih proizvoda, promoviše najbolje robne i korporativne brendove iz Srbije, jača njihovu tržišnu poziciju i uliva poverenje potrošačima i partnerima u zemlji i inostranstvu. Za ovogodišnje priznanje nominovano je čak 175 robnih i kompanijskih brendova, za koje je glasao do sada rekordan broj glasača.

Iskon – Svako jelo bi ga htelo!

Srđan Popov, direktor Victoriaoil, članice Victoria Group

Kapetan srpske privrede

Doktor Ronald Seeliger, generalni direktor kompanije Hemofarm, dobitnik je ovogodišnjeg nacionalnog priznanja "Kapetan Miša Anastasijević" u kategoriji lider privrednog ambijenta Srbije, koje je dodeljeno 7. aprila na centralnoj manifestaciji u Matici srpskoj u Novom Sadu

Priznanje "Kapetan Miša Anastasijević" jedno je od najuglednijih privrednih i društvenih priznanja u Srbiji koje se dodeljuje u okviru projekta kompanije Media Invent "Put ka vrhu", sa ciljem afirmacije društvenih i preduzetničkih vrednosti, stvaralaštva i društveno odgovornog poslovanja, a na osnovu odluke žirija koji čine ugledni predstavnici Privredne komore Vojvodine, Privredne komore Beograda i Fakulteta tehničkih nauka Novi Sad.

Na dodeli nagrada, u ime svih laureata, direktor Hemofarma je zahvalio prisutnima i istakao da je počastvovan prestižnom nagradom.

"Privilegija je biti prepoznat kao lider razvoja poslovnog ambijenta u Srbiji. Posebno sam ponosan što je priznanje 'Kapetan Miša Anastasijević' već drugo koje ide u Hemofarm jer je nedavno, na regionalnom nivou, Fondacija Hemofarm nagrađena za filantropiju. Kao jedna od vodećih kompanija u Srbiji, Hemofarm ima odgovornost i obavezu da doprinosi i razvoju pozitivne ekonomske klime. Prošle godine, Hemofarm je u veoma izazovnom ambijentu učvrstio svoju lidersku poziciju na farmaceutskom tržištu u Srbiji, a kao najveći izvoznik lekova iz zemlje, plasirao se u top pet najvećih izvoznika iz zemlje i kao društveno odgovorna kompanija ulagao značajne napore u unapređenje celokupnog društva. Nagrada je potvrda da je dobra poslovna praksa koju neguje Hemofarm prepoznata i daje nam dodatni podstrek da nastavimo sa razvojem aktivnosti u domenu korporativne društvene odgovornosti koja nam je podjednako značajna kao i poslovanje", rekao je Ronald Seeliger.

Generalni direktor Hemofarma poručio je da će zajedno sa svojim timom nastojati da opravda dobijanje ove prestižne nagrade unapređenjem saradnje sa institucijama koje će, podrškom domaćim kompanijama i pojedincima, doprineti unapređenju ambijenta za dalji razvoj Srbije, ali i stvaranju podsticajnih ekonomskih uslova za strane investitore.

Dr Ronald Seelinger, generalni direktor Hemofarma – dobitnik priznanja "Kapetan Miša Anastasijević"

Ronald Seeliger rođen je u Berlinu, gde je diplomirao i doktorirao na Tehničkom univerzitetu. Zavidno međunarodno iskustvo sticao je na visokim menadžerskim pozicijama u internacionalnim kompanijama, među kojima i na poziciji šefa finansijskog upravljanja u Formuli 1. Za generalnog direktora Hemofarma imenovan je jula 2012. godine, a od 2013. je i predsednik Nemačko-srpskog privrednog udruženja, koje aktivno doprinosi unapređenju partnerstva nemačke i srpske privrede, ali i reformi Srbije kako bi bila atraktivnija stranim investitorima.

Hemofarm je lider na domaćem farmaceutskom tržištu, najveći izvoznik lekova u Srbiji i među najvećim kompanijama izvoznicima u zemlji. Osnovan je 1. juna 1960. godine u Vršcu, gde se nalazi i najveći proizvodni kompleks. Od avgusta 2006. član je nemačke STADA Grupe, kompanije koja je peti proizvođač generičkih lekova na svetskoj rang-listi. Hemofarm je kvalitetnim a dostupnim proizvodima prisutan u više od 30 zemalja, i više od 60 odsto ukupne prodaje realizuje na inostranim tržištima. Prva je farmaceutska kompanija u Srbiji koja je objavila Izveštaj o održivom razvoju koji je ocenjen respektabilnom ocenom B+, što je najveći ostvaren standard u regionu. ¶

R. V.

ZORAN STANOJEVIĆ

Bezbednosna aritmija

Jeste li već promenili sve pasvorde koje koristite, naročito ako ste komotni u onlajn bankarstvu? Ako niste, zašto niste? Jer je pre desetak dana, tačnije 9. aprila objavljeno da je veliki broj servera u svetu kompromitovan naročitom vrstom kompjuterske "bube" (različito od virusa) pod nazivom Heartbleed ("bušno srce" u slobodnom prevodu). Zahvaljujući ovom propustu milioni naših pasvorda bili su dostupni nekim internet zlicama. Ozbiljni provajderi i kompanije rupu su zakrpili ili, ako hoćete, istrebili su bube iz svojih servera, ali pasvorde morate promeniti sami. Jer ih neko, možda, zna i može da ih upotrebi.

Ko želi podrobnije da se informiše o problemu može to da uradi na sajtu heartbleed.com. Za one nestrpljive, evo kratkog i kusog objašnjenja. Poslednjih godina postalo je popularno koristiti Openssl protokol za bezbednu komunikaciju između kompjutera. Primetićete, povremeno, da su vaše poruke ili mesta gde se logujete obeležena kao ssl ili tls (Secure Socet Layer odnosno Transprot Layer Security) što bi trebalo da bude garancija da niko sem vas i kompjutera na drugoj strani ne zna šta komunicirate.

Open ssl je verzija protokola razvijana u otvorenom kodu. Početkom 2011. jedan programer napravio je dodatak pod nazivom Heartbeat (otkucaj srca) koji je malo unapredio protokol. Naime, sigurnosni protokoli imaju stalnu potrebu da kontrolišu bezbednost veze, odnosno da li se još neko uključio u nju. Kompjuteri su neprestano jedan drugog pitali "jesi li to stvarno ti" i čekali na ispravan odgovor. Hearbeat je tu proceduru pojednostavio, uveo je takt koji je garantovao sigurnost komunikacije bez stalne provere, što je ubrzalo i olakšalo razmenu. Ako je drugi kompjuter "u ritmu", sve je u redu. Međutim, programeri su propustili da primete da dodatak ima rupu i da se neželjeni računar može neprimetno sinhronizovati, tako da i on prima sve informacije u "ritmu srca".

Čim je problem primećen, rupa je zakrpljena, samo je prošlo previše vremena. Sada je na nama da se pobrinemo za sebe. Za početak, zapitajte se da li vas je iko do sada obavestio da ste ugroženi, jer Openssl koriste mnogi? Ako i nije, savet je da sve pasvorde koje ste koristili odmah promenite, a zatim i da izbrišete sve iz memorije vašeg brauzera, dakle kolačiće i sve što je tamo zapamćeno. To je, otprilike, sve što prosečan korisnik i može da uradi.

Sajtovi koji su potencijalno (bili) ugroženi su Fejsbuk, Instagram, Pinterest, zatim svi Gugl i Jahu servisi (imejl, takođe), potom Flickr, YouTube. Širi spiskovi sajtova mogu se naći na internetu. Nažalost, nema baš nikakvih informacija da je ugrožen bilo koji domaći sajt, ne daj bože usluga koja uključuje plaćanje na internetu.

Bilo bi lepo da smo u ovoj situaciji bili "mimo sveta", no realnije je da se samo junački na sve to ne obaziremo. A i šta ima nama neko da ukrade, jelda?

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	950 din	1500 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku I ZABRANJENO GA JE DAVATI TREĆIM LICIMA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje ili knjiga).
Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS.
Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na *www.vreme.com/pretplata*. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Ulični svirač

Svako ima svoju "stazu slonova". Moja, recimo, vodi od Kalemegdana gde stanujem do Trga republike gde je redakcija "Vremena". Dakle, najkraćim putem: Knez Mihailovom. Sem što je u lepo vreme neopisiva gužva, svašta se tu da primetiti. Recimo kako policija (i komunalna i ona zadužena za javni red i mir) rasteruje tetke što heklaju, vezu i štrikaju, pa svoja sočenija rasprostru po pločniku i nude turistima "hend made" proizvode; prodavce svega i svačega što takođe dele sudbinu onih tetaka; pojavi se tu i tamo poneki žongler, gomila je slika što krase zaprljane i zamazane, čini se trajno napuštene izloge nekada velelepne Mitićeve robne kuće; slikari ili oni što to pokušavaju da budu rade po porudžbini portrete i portrete-karikature; ona legenda, osvedočeni obožavalac Vuka i SPO-a još iz vremena šetnji na istom mestu i dalje crta svoje iste crteže; sve je više "lokala u pripremi" što valjda svedoči o našim finansijama; ali i dosta uličnih svirača.

foto: Ivan Šepić

Svira se sve i svašta: vešto ili manje vešto, dobro ili manje dobro, zvuk i bes što reče Šekspir. Ipak nešto je tu jedinstveno. Godinama već viđam jednog čoveka što leti i zimi, po kiši i snegu, vrelom suncu ili omorini, hoda ovom ulicom s gitarom na leđima, malim pojačalom u jednoj ruci, šamlicom na rasklapanje u drugoj. Odaje pomalo vremešnog rokera sa dugačkom kosom koji upadljivo odudara od pojave onih što se eufemistički zovu navijači u spitfajer jaknama. Nema veze, njih je ovde ionako retko ili malo.

Onda svirač, tamo negde kod Akademije nauka, rasklopi šamlicu, sedne, uključi pojačalo na baterije, uzme gitaru (čini mi se da je gipson, ali nisam toliki poznavalac, više sam obožavalac Karlosa Santane koji je takođe svirao gipsona) i započne svirku. Nije Santana ovde slučajno pomenut. Ovo što on svira ima i miris i ukus starog dobrog Karlosa. Ne samo to, ima tu i dosta bluza, roka iz vremena pomenute legende, sve u svemu to su zvuci što odudaraju od onoga čime nas bombarduju ne samo ružičaste televizije.

Vidi se da je čovek profesionalac, da vlada i instrumentom i žanrom, ali svira svoju muziku i ne obraća pažnju na sve ono što se događa oko njega. Ko da neki dinar – dobro je. Ko da više – još bolje.

Mnogo puta sam poželeo da popričam s njim, da saznam ko je, ali mi nekako nije u prirodi da prepadam nepoznate ljude. Mislim bez razloga. E, evo sada i razloga što je prilika da ono što sam saznao podelim sa čitaocima.

Zove se Zoran Ilić Tambura. Snimio je dva albuma sa grupom Beli bagrem, pratio Milića Vukašinovića, imao više spotova za svoje pesme, sarađivao sa legendarnim Acom Koraćem, član je udruženja kompozitora. Dakle, respektabilna biografija, ali i vredno pažnje ono što priča:

"Opet nam spremaju audiciju da bismo dobili pravo da ovde sviramo. A na audiciji prolazi sve i svašta. I diletanti, i muzikanti. Da li se plaća mesto? Ne, ali bih voleo da se plaća jer onda ne bi bilo toliko tih diletanata i muzikanata. Kako prolazim? Pa nekad bolje, nekad lošije. U stvari, zimi je najbolje. Tada se ovuda šeta bogatija klijentela pa su i bakšiši veći, sada kada nagrne mlađarija što ne svrati u kafanu ni kafu da popije, nego nose one u 'za poneti' kartonskim čašama, više je ljudi, a manje para. Apsurd? Ništa veći od onoga što je ispričao Dušan Kovačević da je vozio trideset kilometara po mrklom mraku, a da usput nije bilo nijednog saobraćajnog znaka niti putokaza. Da li se šalio ili ne, ali on je protumačio da je to urađeno da ako nas neko napadne ne može da nađe put. A šta ako nas niko ne napadne? Kako mi da nađemo put?"

Tambura ima blizu pedeset godina. Svira od svoje desete, u Knez Mihailovoj je poslednje tri. I, kako kaže, ni dana nije propustio. Živi isključivo od toga. Da li je on našao svoj put? Ne, jer ne krije želju da ode u neku belosvetsku PM. Ako ništa drugo, tamo su ulični svirači više cenjeni i bolje plaćeni.

Ako je tačno ono što se pričalo, i Vlatko Stefanovski i njegov Leb i sol se nisu libili da u Americi zasviraju na ulici. Da ne pričam o čitavoj plejadi legendarnih džez muzičara koji su isto tako počeli. Ali, tamo se tako počinje, a završava se u studiju i na koncertnim podijumima.

Vazda smo bili izuzetak: ovde je izgleda sve obrnuto. Što nikako ne znači da nema dobre muzike, pa i na ulici. Svakako bolje nego neki "spektakli" na Ušću (naravno, ne mislim na Stounse). ¶

MIKA DAJMAK

CITYVIZIJA

24. april u 18 h

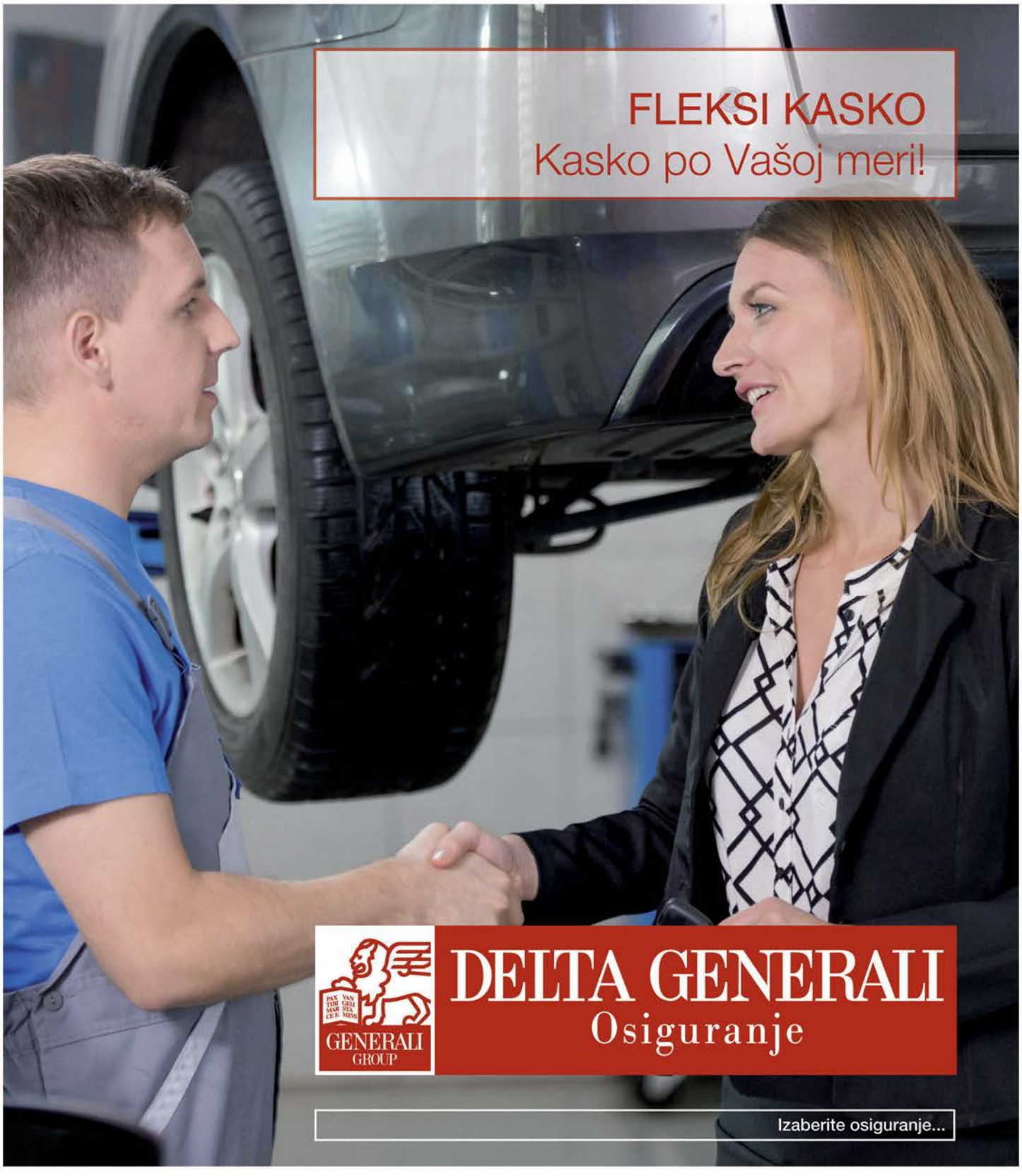
Evrovizijsko karaoke takmičenje

Raspevaj se poput prave muzičke zvezde i 24. aprila u 18 h pokaži svoje glasovne sposobnosti!
Budi među prvih 15 koji će se prijaviti od 11. do 24. aprila i oprobaj se u Delta City karaoke takmičenju!
Pevaj svoje omiljene hitove sa Pesme Evrovizije i osvajaj vredne nagrade!
Budi deo jedinstvenog muzičkog događaja koji te očekuje u Delta Cityju!

Prijave se vrše na www.12points.rs i www.musicserbia.rs ili na Delta City info pultu na broj telefona 011/ 2203-624

deltacity.rs

DeltaCity

... jer ono predstavlja najbolji izbor za automobil star preko 5 godina!

Bilo da ste se upoznali pre 5, možda čak i više godina, vaš automobil je veoma važan član domaćinstva. Brojni pređeni kilometri, putevi koju su pred vama, udobna vožnja, razlozi su zbog kojih treba da uložite u zajedničku budućnost i svom četvorotočkašu pružite najbolje uslove.
Delta Generali Osiguranje ima idealno rešenje – **Fleksi Kasko**.
Osmislite kasko osiguranje po svojoj meri i, ukoliko do toga dođe, iskoristite mogućnost stručne procene i brze naknade štete.

Možete li sebi da priuštite život bez osiguranja? Važno je da znate da uvek možete da birate.
Kontakt centar: 011 222 0 555 / www.deltagenerali.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec